ВІСТІ КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1971

ВІСТІ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with:

Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address: P.O. Box: 1184, Church Street Station, New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Статті, підписані прізвищем, чи ініціялами автора не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	**1:10.0**	**0:5:0**	**ЗСА**	**5.00 дол.**	**1.00**
Австрія	**100 австр. шіл.**	**20**	**Канада**	**5.00 дол.**	**1.00**
Арґентіна	**670 пез.**	**120**	**Німеччина**	**20 н. м.**	**3.50**

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Австрія:
Dr. S. Naklowycz
Wien XX
Dresdnerstr. 124/III/19

Арґентіна:
Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.

Канада - Захід:
Mr. Lew Rudnyckyj
297 Chelsea Ave.,
Winnipeg 15, Man., Canada

Англія:
Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St.
Ashton - U - Lyne, Lancs. England

З.С.А.:
"VETERANS' NEWS"
P.O. Box 1184, Church St. Station,
New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Канада і інші країни:
"VETERANS' NEWS"
41 Whitbread Cres.
Downsview 465, Ontario, Canada.

ВІСТІ КОМБАТАНТА Рік 1971 Торонто - Нью-Йорк ч. 1 (51)

ЗМІСТ

Д. Кулиняк: Бережіть вогнища ... 2

І. Кедрин: Скандал з видачею втікача ... 3

Звернення Головної Управи І УД УНА ... 8

Д. Паліїв: На чисту воду ... 11

Ф. Мелешко: Південно-Східня Група Армії УНР ... 21

Суспільна Служба Комбатантів ... 26

А. Гончаренко: З минулих днів ... 27

І. Гнойовий: Катеринослав у боротьбі за українську незалежність 1971-1918 39

Б. Дурбак: Українці у Другому Польському Корпусі ... 45

В. Габа: В українському юнацтві ... 54

О. Корчак-Городиський: Українські військові відзначення ... 63

С. Музичка: Під поштовхом стихії ... 71

Звіт Підготовчої Комісії історії Дивізії ... 74

Р. Романович: Літературний дорібок ... 77

З листів до редакції ... 79

Братство кол. вояків І УД УНА ... 80
Обіжник (80), Виїмки з протоколу (81)

Об'єднання б. вояків українців Америки ... 85
ОбВУА і Коорд. Рада (85), Ньюарк — Заг. збори (87), Клівленд — Заг. збори (88), Ньюарк — Роковини Листопадового зриву (88),

Братство Українських Січових Стрільців (УСС) ... 89
Посвячення прапору — Дітройт (89), Заг. Збори — Торонто (90).

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ:
Др. Ф. Мелешко (92), проф. Б. Попель (92), сотн. Ф. Винник (93), О. Микитка (94).

На інвалідів ... 95

БЕРЕЖІТЬ ВОГНИЩА!

Колись у наших предків був закон:
Чи спека, ги мороз — але в пегері
Не смів на мить погаснути вогонь,
Хог деколи він не горів, а жеврів.

Коли загони пращурів моїх
Ішли на полювання невідоме,
Немов святиню, вогнище беріг
Той, хто для цього залишався вдома.

Вогонь згасав — згасало і життя.
Вогонь лиш блискавиці дарували.
І факель, мабуть, був найперший стяг,
З яким на битву люди вирушали.

Багаття мови нашої горить,
З пітьми віків нескорено клекоге!
Я проклену того нікгему вмить,
Хто полум'я її згасити хоге!

Ніхто нікому права не давав
Забороняти вогнищам горіти!
Мій пращур друзів до вогню пускав,
Але для цього тільки, щоб погрітись!

Той переходить підлості межу,
Хто на життя вогню готує змову!
Як найдорожге, пильно бережу,
Багаття наше — українську мову!

Д. Кулиняк

І. Кедрин

СКАНДАЛ ІЗ ВИДАЧЕЮ ВТІКАЧА

«Це був один з найганебніших епізодів в американській історії...» — так нюйоркський популярний щоденник «Дейлі Нюз» схарактеризував подію, яка насправді була скандалом, що його всіх подробиць і дійсної правди не можна тепер і ледви чи можна буде будь-коли збагнути, просто тому, що при всьому своєму гонові до сенсацій американська преса здисциплінована й солідарна, коли йдеться про промовчування справи, яка може принести шкоду державному інтересові. В ЗСА нема цензури, але, очевидно, існує тісний інформаційний контакт між усіма видатнішими часописами й урядовим світом. І урядові кола завжди мають можливості і хист сказати тільки те, що хочуть. Тому-то власне конґресмен Вейн Л. Гейс з Огайо заявив під час переслухання на конґресовій Підкомісії для закордонних справ вищого урядовця Державного Департаменту Вілляма Б. Мекомбера: «Чим довше ви вияснюєте, тим гірше воно виглядає...».

Річ іде про видачу большевикам втікача з совєтського рибальського корабля «Совєтская Літва», литовця Сімаса Кудірку. Цей совєтський корабель стояв 23 листопада 1970 р. милю від берегів стейту Мессачусетсу, біч-о-біч з американським катером Прибережної Сторожі «Віджилент», у зв'язку з совєтсько-американськими переговорами про риболовлю. Радіоператор на совєтському кораблі, Сімас Кудірка, зумів переказати на американський корабель, що він хоче втікати. Це було в передполудневих годинах, бо о год. 12.43 капітан американського корабля, коммодор Ралф Юстіс, подав про це радіодепешу до головної квартири Першої округи Прибережної Сторожі в Бостоні, запитуючи, що йому діяти. О год. 3.15 попол. шеф штабу конт-адмірала Першої округи Прибережної Сторожі Вілляма Б. Елліса, капітан Флечер В. Бравн, повідомив Державний Департамент про замір совєтського моряка шукати політичний азиль в Америці. Те повідомлення в Державному Департаменті прийняв урядовець Едвард І. Кіллгем і буцім-то «порадив не заохочувати» совєтського моряка до втечі, бо ніби були вже неприємні для Америки прецеденти, коли втікач рішав вертатися і американські власті опинювались в клопітливій ситуації. Він буцім-то просив

тримати Державний Департамент в курсі цієї справи. Не відомо, як і хто в головній квартирі в Бостоні прийняв та зрозумів ту «пораду». Але капітан «Віджиленту», коммодор Ралф Юстис, дістав наказ повернути втікача, який в міжчасі скочив з чердака совєтського корабля на чердак корабля американського. Справа тяглася годинами, бо щойно під вечір капітан американського корабля дозволив совєтським морякам перейти на чердак «Віджиленту» й забрати геть втікача. Капітан американського корабля буцім-то повірив твердженню капітана «Совєтской Літви», що один його моряк вламався до його каси, вкрав 3.000 рублів і втік. Прибулі на чердак «Віджиленту» большевицькі моряки збили до непритомности Кудірку, зв'язали його і силоміць перенесли на свій корабель. Всі благання Кудірки, щоб його залишили чи, щоб йому радше дати ножа, а не видавати, були безуспішними. Що більше, два американські члени залоги «Віджиленту» силою зупинили Кудірку, коли той хотів кинутися в море. Большевицькі опричники перетягнули Кудірку десь перед північчю, але о год. 7.45 вечером Державний Департамент дістав повідомлення, що совєтського втікача повернено «на просьбу совєтського капітана». Те повідомлення отримав дижурний в Державному Департаменті Кевін Дж. МекҐвін. Але ані він, ані названий вгорі перший урядовець Державного Департаменту не повідомили про це ані державного секретаря Вілліяма Роджерса, ані тим паче президента Ніксона. І, можливо, справа взагалі була б пропала без вісти, як би не один із двох цивільних делеґатів приватної риболовної компанії, заанґажованої в розмовах з Совєтами, Роберт Л. Бріз з Бедфорду, Месс., який був свідком цілої тієї події, зокрема благань Кудірки і знущань над ним: він доніс про це пресі, але перша вістка про це взагалі появилася щойно 28 листопада в радіо і 29-го на 1-ій сторінці «Н. Й. Таймсу». І, мабуть, ніхто з американських активних акторів у тій драмі не здавав собі справи з величезної важливости тієї події та своєї скандальної поведінки.

Бомба вибухла аж тоді, коли Ричард Ніксон перечитав про ту подію в газетах — в 6 днів після неї. За звідомленням тижневика «Таймс», Ніксон почервонів, бив п'ястуком в поруччя крісла і кричав: «Ті ідіоти, ті дурні, безпритомні бюрократи». Ніксон зразу зрозумів, що «це обурлива історія, яка може пошкодити опінії країни». І він наказав перевести докладне слідство та скласти йому звіт до 48 годин. Комндир Прибережної Сторожі адмірал Четер А. Бендер ствердив перший, що рішення прийняв командир Першої округи Прибережної Сторожі, але закрився незнанням «всіх обставин». Тому, що Прибережна Сторожа належить до відання не Пентагону, ані

Секретаріяту оборони, але Секретаріяту комунікації, то його голова, секретар Джан Вольт негайно склав спеціяльну слідчу комісію, припинивши тимчасово в урядуванні контр-адмірала Вілліяма Ельвіса, його шефа штабу капітана Флечера Бравна і капітана «Віджиленту» коммодоре Ралфа В. Юстиса. Але щойно 7 грудня м. р. Державний Департамент і Департамент комунікації склали й передали пресі з доручення від президента Ніксона два документи, з яких виходило, що наказ про видачу Кудірки видав на власну руку контр-адмірал Вілліям Б. Елліс. Однак «Ню Йорк Таймс», подаючи зміст тих документів, зазначив, що в «цьому пункті є деякі сумніви». Повного тексту звідомлення, що його згадана вгорі слідча комісія передала президентові Ніксонові, не оприлюднено. Зате 21 грудня, себто в місяць без двох днів після тієї жалюгідної події, секретар комунікації Джан А. Волп виявив, що слідча комісія зголосила була внесок на поставлення двох названих вгорі високих морських старшин, контр-адмірала В. Б. Елліса і капітана Флечера Б. Бравна, перед військовий суд. Волп спротивився тому внескові і подав на оправдання свого рішення факт, що ті два старшини і так уже суворо покарані прилюдною опінією і тому висловлено їм офіційну «догану» з дорученням негайно податися до димісії. Капітанові «Віджиленту» Ралфові Юстисові висловлено також догану й звільнено його з становища на «Віджиленті», але залишено в активній службі. Таким чином формально й офіційно поставлено крапку на цій справі.

Можна здогадатися, що на рішення не робити публічного суду над винуватцями видачі Кудірки вплинула нехіть виявити хиби тієї «безпритомної бюрократії», яка завинила в тому, що впродовж цілого пополудня і вечора не можна було донести про ту справу до відома дійсно компетентних осіб в Державному Департаменті і Білому Домі. На такій розправі виявився жалюгідний політичний анальфабетизм осіб на високих становищах в Америці, які завжди ще подібні до тих американськив вояків чи урядовців УНРРА, які дивувалися, чому втікачі з СССР не хочуть вертатися туди: «Якщо вам не подобається Сталін, то в найближчих виборах не виберіть його». Контр-адмірал Елліс напевне не є комуністом, ані особливо не кохає большевиків. Проте, коли йому під час слідства звернули увагу, що він очевидячки видав Кудірку на смерть, він заявив: «Не думаю, що маємо підстави припускати, що щось таке станеться. Вони не є варварами...». Від часів сумної афери одного з дорадників президента Ф. Д. Рузвелта на Ялтинській конференції, Алжира Гісса, засудженого в січні 1950 р. на 5 років в'язниці формально за кривоприсягу, фактично за послуги совєтській шпигун-

ській сіті, та у зв'язку з численними, вагітними у наслідки помилками американської закордонної політики супроти комуністичного світу, той Департамент не втішається найкращою опінією, дармащо такі державні секретарі, як — за нашої пам'яти — демократ Дін Ачесон чи республіканець Джан Фостер Даллес — були державними мужами найвищої кляси, і теперішній державний секретар В. Роджерс та дорадник Ніксона Генрі Кіссінгер — непересічні індивідуальності. І тому й цитований на вступі цієї статті нюйоркський «Дейлі Нюз» легковажно висловився, що «та подія з 23 листопада сталася внаслідку переочення, або чогось гіршого в Державному Департаменті». Справа тим складніша, що Сімас Кудірка був радароопeратором на совєтському рибальському човні, а відомо, що совєтські рибальські човни не тільки ловлять риби, але й ведуть шпигунську роботу: вони вивіновані прецизними наймодернішими електронічними приладами і тому не виключене, що Кудірка міг був виявити американським військовим властям не одну цікаву подробицю. Високих американських старшин Прибережної сторожі аж ніяк не можна підозрівати, що вони свідомо не хотіли допустити до переслухання Кудірки. Але повірення совєтському капітанові, що йдеться про злодія 3.000 рублів і видача його без перевірення правди і без переслухання покликаними до такої справи американськими людьми, стало знаменитим доказом правдивости вислову, що його приписують французькому дипломатові з Віденської конференції у 1815 р., Талейранові: «Це було щось гірше за злочин, бо була глупота».

Можна цілком зрозуміти лють президента Ніксона. Справа не тільки в основній ідеології З'єднаних Стейтів, що її символізує Статуя Свободи при в'їзді до нюйоркського Гадсону. Кепсько поведена війна у В'єтнамі не дала за 9 років перемоги Америці над такою маленькою країною, як Північний В'єтнам. Це сильно підірвало престиж Америки в широкому — вільному й комуністичному — світі. Безоглядність, з якою Совєтський Союз проникає в арабський світ, встановляє свої морські бази на північному узбережжі Африки та насичує Середземне море й Атлантійський океан воєнними кораблями, є безумовно наслідком почуття безкарности: вдалося здавити революцію на Мадярщині, вдалося здвигнути Берлінський мур, вдалося перевести інвазію до Чехо-Словаччини, то — видно — ЗСА є дійсно «папероним тигром», який боїться вжити своїх атомових зубів. В цій ситуації Ніксон і його найближчі дорадники свідомі того, що не слід давати будь-якої притоки до дальшого знецінювання Америки. Протест високого комісаря для справ втікачів при Об'єд-

наних Націях князя Саруддіна Аґи Хана з пригадкою, що видача Кудірки порушує міжнародну конвенцію з 1951 року про втікачів, безумовно був новим ударом по американському престижі. А на внутрішньому ґрунті опозиційна Демократична партія і ліберальна преса, які більш «співіснувальні» супроти СССР і його сателітів, ані ж республіканський уряд Ніксона, негайно використали історію видачі литовського втікача для нової атаки проти уряду. Голова Крайового Комітету Демократичної партії Лоренс О'Браєн проголосив навіть окремий комунікат з вимогою, щоб президент Ніксон «зробив усе, що в його силі, щоби моряк Кудірка міг поселитися в З'єднаних Стейтах». Демагогія очевидна, бо О'Браєн напевне свідомий, що нещасний Кудірка, або вже не живе, або запроторений до кацету, чи до дому божевільних, з якого вже не вийде...

Очевидно, що можна на 100 відсотків повірити президентові Ніксонові і секретареві Волпові, що трагедія Кудірки більше не повториться. Тижневий журнал «ЮС Нюз енд Ворльд Ріпорт» пригадує, що від 1945 р. ЗСА допустили до себе півтори мільйона втікачів з-поза залізної заслони та що з одної Куби втекло до Америки 538.000 осіб. На трагедії Сімаса Кудірки негайно скористав один старшина кубинського корабля, який в Токіо зголосився до американської амбасади і просив азилю — та негайно дістав його. Але шкоди, яка сталася з цієї афери для Сімаса Кудірки і доброї слави Америки ніщо не направить.

ДО УЧАСНИКІВ ДРУГОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ АРМІЇ УНР

На останньому засіданні Президії Української Національної Ради, що відбулося 28 листопада минулого року, на мою пропозицію було розглянуто питання про установлення вояцької відзнаки ДЦ УНР старшинам, підстаршинам і воякам, які брали участь у героїчному 2-му зимовому поході дійової армії УНР. Президія УНРади схвалила цей внесок, а голова Виконавчого Органу п. полк. С. Довгаль доручив мені, як учасникові 2-го зимового походу, звернутися через пресу до всіх, хто брав участь у названому поході з проханням надіслати дані про себе — адресу, дату народження та в якій групі брав участь у 2-му зимовому поході.

Одночасно просимо надсилати спогади про 2-ий зимовий похід для збірника, що його плянується видати на адресу:
Sumarokiw Pawlo, 75 Karlsruhe, Schlachthausstr. 10a, West Germany

Підполковник Павло Сумароків,
Член УНРади від СЗСУ-СП.

З В Е Р Н Е Н Н Я

До ВП. Старшин, Підстаршин і Стрільців, до Юнаків і Юнагок, до Медигного Корпусу та всіх інших приналежних до Стрілецької Дивізії «Галигина» та до І Української Дивізії Української Національної Армії на гужині.

Дорогі Товариші Зброї, Побратими і Посестри!

Розкинуті сьогодні по всьому світу, поза межами Рідного Краю, серед щоденних, буденних турбот гамірного життя Ви вже понад двадцять п'ять років переживаєте нездійснену мрію наших юних поривів, наших днів молодости, наших надій на нашу силу зброї і нашого впертого, каменярського духа. Не перечте собі і нам: Ви переживаєте. Може десь на самоті, може у кутку, далеко від людського ока, може в розпачу безнадії — але Ви переживаєте, бо звітня мрія ніколи не дає спокою, доки її не завершить рішаючий, переможний удар меча.

Ми ще мусимо чекати. Але скажіть, чому ми мусимо чекати відірвані від себе, розсипані по чужині, зневірені навіть у цей спогад, що його кожен з Вас виніс із собою, із бою своєї сотні, із атаки свого куреня, із спільної вояцької кухні, що спішила до Вас, на лінію, щоб Вам привезти кухоль гарячої страви, поміж ворожі кулі, після цілоденної битви, напередодні нової, що приходила із сходом сонця...

Скажіть, чому? Залишіть на боці всі зайві деталі і дрібниці. Україна покликала нас всіх до зброї і Вона одна знала нащо і чому саме нас — так само, як Ви знали, чому Ви пішли. Ми бажали наші переможні прапори принести до Києва і на це ми присягали. Покищо нам не вдалось. Та ми війни ані не програли, ані її не покінчили, повірте, Побратими, війна не закінчилась ні на один день і ні на одну годину. Ми на лінії теж не стріляли весь час і теж мали нагоду написати листа, попрацювати, поживитись, поговорити з друзями і чарку випити, жартуючи. Ми тепер робимо це саме, ми дальше на лінії і океани сьогодні вже не є перешкодами, а тільки мостами. «Що дальше ви підете, то ближче ви», сказав хтось і застановіться, чи так воно не є. Наша акція, по суті, була короткотривала, але скільки вона вже згадується, скільки про неї говориться у світі — тут і там, за залізною заслоною, — скільки спокою вона відібрала тим, що втішаються тимчасовою перемогою! В їхній

уяві і в уяві наших Братів та Сестер в Краю, ми є великою силою, ядром відважних, бо ми станули відважно тоді, коли смерть заглядала нам у вічі. Вони надіються, що наші лави тримаються і що порох у наших порохівницях сухий, бо ми — їх вся надія на краще майбутнє — але, чи ми цього свідомі?...

Ми є великою силою — але ми роздріблені. Тисячі і тисячі із нас живуть окремо від нашого національного русла і немає у них охоти з'явитись із рештою своїх друзів, стати до гурту, відчути і показати нашу силу! Нас понад двадцять тисячів у всьому світі, — а тільки жменя залишилась при прапорах, організована в своєму Братстві, а деж решта? Де ці всі розсміяні, молоді, веселі і серйозні обличчя, де ці всі очі, що блищали з-під шоломів на мінуту перед атакою, де ці тисячі, що наперекір всьому світові йшли твердим кроком серед розгублених вояцьких чужих мас, із впертістю і вірою, що наше діло ще не закінчене, що ми «відходили з боями і з боями повернемося знов»?

Побратими! Посестри! Ми можемо виписати тисячі маніфестів до Вас. Вони нічого не поможуть, якщо Ви вже загублені у світі. Та ми віримо, що Ви стаєте вже на збірку, ми віримо, що Ви не забули своїх друзів з окопів, не забули приглушеного брязкоту зброї, смаку спільної папіроски, що святойванським вогником маршувала вздовж Ваших лав на світанку, перед боєм, не забули наших спільних пісень — і нашого приречення Україні.

Ми знаємо, що дехто із Вас залишиться поза нашими рядами. На це не має ради. Не всіж горять однаковим вогнем. Та наша роля у світі зумовлена фактом нашого організованого існування, нашого масового об'єднання у Братстві. Самий факт, що ми існуємо, живемо і діємо, становить собою незвичайно важливий чинник у політичному житті світу. Самий факт, що ми існуємо, дає нашій Батьківщині силу піднести похилену голову і сказати дітям: вони там є, там, на чужині, далеко звідсіля, але вони є, ті, що підняли зброю проти окупанта. Ті, що підняли раз, піднімуть вдруге!

Але нам треба стояти разом. Нам треба ще раз відчути ліктем свого сусіда, нам треба оживити це святе почуття, що я стою тут і побіч мене стоїть мій товариш зброї, наліво і направо. Байдуже, в окопах, чи в цивільному житті. Закон сили цей самий.

Побратими! Посестри! Братство було засноване Вами і воно існує для Вас. Воно продовжує все те, за що Ви пішли із зброєю в руках за волю України. І зброя ця дальше у Ваших руках! Ніхто

з нас її ніколи не склав. Наші невидні кулі б'ють об ворожі шанці у цій холодній війні, так само, як наші набої рвались над ними в гарячій. Ставайте до гурту! Шлях до Києва далекий, але кожний крок нас до нього наближує! За нашу присягу, за вояцьку честь, за пам'ять тих, що впали в нашому поході — ставайте до гурту.

Головна Управа Братства кол. Вояків I УД УНА
Краєві Управи Братства кол. Вояків I УД УНА
Австралії, Арґентіни, ЗСА, Канади, Німеччини.

Дмитро Паліїв

НА ЧИСТУ ВОДУ

Спомини

(Передрук з «Літопису Червоної Калини», Львів, 1930 рік, ч. 6 і 7.)

Договір Української Галицької Армії з Денікіном був у своїй концепції настільки дивоглядний, що на пальцях одної руки порахував би людей, які цей договір вважали політичним актом. Загал дивився на нього тільки як на передишку. Якщо були різниці в поглядах, то тільки в площині: Чи була конечною отся передишка, чи можна було без неї обійтися?

Сьогодні, з 10-тилітньої перспективи розглядаючи ту сторінку історії, немає думок поділених. Всі стоять на становищі, що політично був це промах, якого не можна допускатися навіть у найкритичніших хвилях (наука про футуро). З військового становища був це крок наскрізь фальшивий, а поповнено його наслідком злого поставлення розвідчої служби при Нач. Команді У.Г.А. Це й спричинило, що ми дивилися на Денікіна як на грізну мілітарну силу в той час, як Денікінська армія вже відступала на цілому большевицькому фронті, представляючи собою здеморалізовану отару.

Диктатор Петрушевич, як політично відповідальньий за У.Г.А., правильно поступив у першій стадії переговорів з Денікіном — не даючи на них своєї згоди. Але за другу стадію він відповідальний. Іменований Нач. Вождем ген. Микитка і шефом ген. штабу полк. Ціріц, як мужі довір'я Диктатора, закінчили переговори і заключили остаточний договір. Значить — це сталося за згодою Диктатора і на його відповідальність.

А тимчасом Диктатор виїхав за кордон, не оставляючи при Армії свого заступника, ані, як виявилося згодом, не даючи Командуванню Армії ніяких директив. Таким чином У.Г.А., після переходу до Денікіна опинилася без ніякого політичного проводу на чолі з ген. Микиткою і полк. Ціріцом, людьми, що поза військовим ділом нічого більше не знали, в політичній ситуації не визнавалися, а тим самим нічого не могли підприняти такого, що У.Г.А. з передишки випровадило б знов на ясний політичний шлях.

Це вияснення конечне для того, щоб зрозуміти те все, що ділося після переходу Армії до Денікіна, а про що саме я й хочу писати.

В дуже короткий час після переходу до Денікіна, виявилася слабість Добровольчої армії. Ніякими резервами вона не розпоря-

джувала. А тим часом большевики почали проявляти активність й на фронті. У.Г.А. згідно з договором мала перейти з району Бердичів — Козятин — Брацлав — Вінниця в район Балти на відпочинок і для реорганізації. Тимчасом Добровольчій армії й не снилося перебирати фронт. У висліді У.Г.А. не тільки, що не відходила в район Балти, але дістала приказ дальше боронити Житомирського напрямку. Начальна Команда, а властиво всесильний полк. Ціріц ішов під тим оглядом на руку Добровольчій армії. Це й сталося приводом для того, що старшини почали радити над витвореною ситуацією та взяли ініціятиву в свої руки.

Увагу загалу старшинства абсорбував процес ген. Тарнавського і полк. Шаманека. Нарешті він відбувся і на порядок дня прийшла справа: Що далі? Хто виведе Армію з тимчасового стану пониження і дивоглядної спілки з Денікінцями? Хто візьме відповідальність за її долю? Бо чимраз ясніше ставало кожному, що Нач. Команда з Ціріцом на чолі (бо ген. Микитка був тільки фірмантом) Армії на ясний шлях не виведе.

Я, як ад'ютант ген. Тарнавського, дістав примусову відпустку і безпосереднього відношення до Нач. Команди не мав. Але в Нач. Команді остали ще «цивільні» старшини, з якими я часто зустрічався, і ми застановлялися над витвореною ситуацією. Кожний день втверджував нас в переконанню, що полк. Ціріц заведе Армію в пропасть.

З кінцем листопада нас кількох вирішило, що треба конечно покликати до життя політичну раду, яка й стала б політичним проводом У.Г.А. Я згодився виготовити реферат і виголосив його в помешкані сот. Льва Шепаровича перед кількома старшинами. Тези реферату були ось які: — Ми опинилися без політичного проводу. Диктатор виїхав, не оставляючи ані директив, ані свого заступника. Нач. Команда опинилася в руках Ціріца, чужого до українських справ. Він цілковито підчинився команді Добровольчої армії. Мусимо змагати до витворення заступництва неприсутнього політичного проводу і його зробити відповідальним за долю У.Г.А.

Тези одобрено і вирішено скликати на нараду, — очевидно в найстрогішій тайні перед Нач. Командою, — більше число старшин. Це й сталося в два дні після того. В кімнатах старшинської харчівні при вул. Хмельницького відбулося зібрання в присутності 16-ти запрошених старшин. Після мого реферату вив'язалася коротка дискусія, у висліді якої покликано до життя «Колеґію п'яти» та уповноважено до діянь від імені У.Г.А.

До Колеґії вибрано: от. Шухевича, от. Лисняка, сот. Молещія, сот. Турчина і мене. В тракті своєї діяльности «Колеґія» кооп-

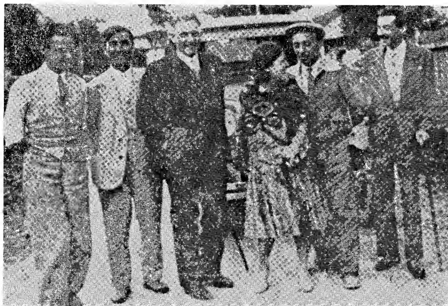
тувала двох нових членів — от. Юл. Шепаровича і пор. Василя Чайківського. Голови Колеґії не вибрано тому, що всі члени від того обов'язку відмовилися. Президіював на засіданнях звичайно от. Шухевич, або от. Лисняк. Я був секретарем Колеґії.

Таким чином заіснувала немов друга Начальна Команда, а властиво політичний провід Армії. Колеґія розбудувала свій апарат на підставі ось якої схеми: колеґії з 3-ох утворено при всіх трьох корпусах. Ті мали утворити колеґії 3-ох при бригадах, а бригадні колеґії мали вишукати мужів довір'я по всіх полках. Іменовання членів колеґії корпусів і бриґад застерегла собі «Колеґія 5-ти». Корпусні колеґії іменовано безпосередньо, бриґадні на внесок корпусних. Продовж тижня існували вже корпусні колеґії, а бриґадні колеґії затверджувано одну за другою. Сьогодні вже не пригадую собі, в котрих саме бриґадах утворено колеґії, на всякий випадок були бриґади, в яких колеґій не утворено.

Через таку розбудову свого апарату колеґія хотіла захопити вплив на цілу армію, щоб могти диспонувати армією так, як цього вимагала потреба.

Першою справою, що прийшла на порядок дня колеґії, був перемарш Придніпрянської армії з заходу на схід через район У.Г.А. Армія У.Н.Р. відступила на захід в район Любар — Хмельник. Там влада Денікінців не сягала. Від Літина начиналося «царство» Шепеля. В тому районі створилися дві повстанчі армії (ген. Павленка і от. Тютюника) і постановили перейти в район Умань—Христинівка. Очевидно, мусіли вони переходити крізь залізничу лінію Винниця—Козятин, що була обсаджена У.Г.А. В тій саме справі приїхав до Винниці делеґат від ген. Павленка, який й переговорював з колеґією. Очевидно, рішено перепустити повстанчі армії. Але, що найближчої ночі армії мали вже переходити район У.Г.А., треба було негайно повідомити про це частини І-го Корпуса, що були в районі Козятина. Офіціяльних середників льокомоції чи зв'язку не можна було вживати, бо легко могли про це довідатися Денікінці, що швендялися по Нач. Команді. Але тут станув в пригоді ген. Тарнавський (він знав про іменовання колеґії і нашу роботу акцептував). Він мав два верхівці і вони послужили для зв'язку. Частини І-го Корпусу в час повідомлено і армії Павленка і Тютюника свобідно перемаршерувалиніччю через райони розташування У.Г.А. між Винницею і Козятином та перейшли в запілля Денікінської армії.

Наступ червоної армії на фронті, як рівнож акція повстанчих армій ген. Павленка і от. Тютюника в запіллі, привели до генерального відвороту армії Денікіна на полудне. Ставало ясним, що Де-

Косів 1930 р. Від ліва до права: Д-р Богдан Стефанюк, Куриленко (власник фабрики килимів і гуцульських меблів, вбитий большевиками), Дмитро Паліїв, Маруся Кедрин-Рудницька, Паньків (за большевицької окупації — директор музею), Іван Кедрин-Рудницький.

нікінська армія уступатиме й з району Винниці та що перед У.Г.А. стоять такі можливості: Відступати враз з Денікінцями на полудне на Одесу і Крим, або свого «союзника» покинути і ділати на власну руку. Начальна Команда У.Г.А. була першої думки. Для полк. Ціріца не було сумніву, що У.Г.А. має ділити спільну долю з Денікіном і іншого виходу з ситуації він взагалі не допускав. Вслід за тим Н. К. приготовила плян переїзду всіх частин на полудне, при чому осередком нового скупчення У.Г.А. мала бути спершу Одеса, а далі Крим.

Колеґія була зовсім протилежного погляду. Вона вважала, що належить використати цей момент, щоб узагалі відірватися від Денікіна, а висилку У.Г.А. в район Одеси оцінювано як катастрофу. Щоб до цього не допусти, колеґія вирішила — іншого виходу не було — застрілити полк. Ціріца. До того не дійшло, бо в міжчасі ген. Микитка захворів на тиф і команду Армії обняв ген. Тарнавський, який з колеґією в поглядах зовсім погоджувався. Але про це пізніше.

Червона армія двигалася в переможному поході з півночі на південь і ставало кожному ясним, що їй не опреться виснажена Га-

лицька Армія, рахуючи виключно на власні сили. Тому зриваючи з Денікіном, треба було організувати новий, об'єднаний національний фронт, настільки сильний, щоб він встоявся проти червоної армії. В тій цілі вирішено нав'язати контакт з армією ген. Павленка і от. Тютюника, що оперувала тоді в Уманщині. В Хмельнику, себто в районі «царства» Шепеля, зібралися були деякі члени правительства У.Н.Р. та діячі, між іншими тодішній товариш мін. внутр. справ д-р Макух. Це був одинокий галицький політик, який, хоча й мав змогу, не виїхав за кордон, але остався на становищі до останньо хвилі. Ті діячі створили в Хмельнику свого рода правительство, назване «Українська Краєва Рада». Її головою став, здається, д-р Макух. З цею Радою колеґія увійшла в зв'язок, а що Рада стояла в зв'язку з армією Павленка і Тютюника, то через неї колеґія нав'язала контакт і з нею. Ціль була ясна. Колеґія хотіла випровадити У.Г.А. на чисті води, відв'язати від зненавидженого Денікіна і поставити її знову на фронт боротьби за самостійність України.

В той час не дармували й большевики. У Винниці і околиці, так серед населення як і серед У.Г.А. вели вони посилену аґітацію та підготовлювали ґрунт для червоної армії. У Винниці, очевидно в підпіллі, сидів подільський ревком. На його чолі стояв Хвиля (пізніший шеф преси на Україні) член Рос. Ком. Партії (Р.К.П.), Андрій Ковтунович та Микитка — оба боротьбісти. (Після приходу червоної армії Хвиля став головою под. паркома, Ковтунович головою ревкома, а Микитка воєнкомом). Перед колеґією стало питання: яке становище заняти супроти тої сили, що, випираючи Денікіна з України, ось-ось стане активною й на фронті У.Г.А.? Добре, якщо вдасться плян сполуки з армією Павленка і Тютюника, але як до того не дійде? І колеґія постановила увійти в переговори з большевиками на всякий випадок, а головно, щоб знати їхні замисли супроти У.Г.А. Ведення переговорів доручено мені. Майже кожного дня вечером десь від 10-го грудня до мого помешкання при вул. Хмельницького приходили три згадані члени підпільного ревкома і я сам, а згодом в двійку з кооптованим членом колеґії Вас. Чайківським годинами вели з ними розмови. Виступали ми перед ними — я як секретар, а Чайківський як член неіснуючого ревкому У.Г.А. Большевики старалися нас переконати, що У.Г.А. повинна зробити переворот та доки ще надійде червона армія — проголосити владу рад. Наші сумніви щодо большевиків намагалися вони розвіяти арґументами. Одного вечора з тріюмфом показали вони радіодепешу з промовою Троцького: «ми не йдемо України здобувати, але передати владу українським робітникам і селянам». Ну, щож!? Чи ще

можете мати якінебудь сумніви? — питав Хвиля. І справді. Спритні посунення большевиків неодному могли тоді завернути в голові. Можна було справді повірити, що большевики по невдачах переродилися, що замість Муравйова йдуть спасителі.

Переговори з большевиками зовсім зрозуміло до нічого не доводили. Але натомість значно посунулися вперед переговори з армією Павленка і Тютюника. Дня 22-го грудня приїхали до Винниці її офіціяльні делегати і вже другого дня, себто 23-го грудня підписано договір (від колегії підписав от. Лисняк і я), на підставі якого У.Г.А.: 1) Начальним вождем об'єднаних армій визнавала ген. Павленка. 2) Мала перейти в район Христинівки. Міжтим громадські діячі, що перебували в Хмельнику та по різних містах України, зібралися в Літині, що лежав в районі Шепеля. Дня 24-го грудня відбулася там нарада, на яку від колегії виїхав я. Присутніх було около 15 осіб, між іншими прем'єр міністрів Мазепа. На тій нараді принято до відома договір У.Г.А. з армією Павленка і Тютюника, вибрано «Раду Республики» з 12 членів та постановлено проголосити владу У.Н.Р. в торжественний спосіб дня 25 грудня, себто на другий день, у Винниці.

В нараді я майже не брав участи і почувався зовсім хворим. Зміряв гарячку і виявилося, що я мав 39.5 гарячки. Шепель положив мене в окремій кімнаті на канапі — і я звідтіля слухав, як Палащук (Конар) кидав громи на У.Г.А., не оставляючи на нікому сухої нитки. Я з трудом встав та увійшов до кімнати нарад і попросив голосу. Але говорив дуже коротко, не було сил. Десь біля 7-ої год. вечора я від'їхав до Винниці. В авті застав я пару нових чобіт, а шофер сказав, що вони належать мені. Виявилося, що Шепель (він їхав зі мною з Винниці), побачивши, що мої чоботи находяться в більш як оплаканому стані, обдарував мене — на тодішні часи справжнім скарбом.

Тимчасом у Нач. Команді багато змінилося. Ген. Микитка захворів на тиф. Ціріц хотів спонукати Микитку, щоб на своє місце він іменував ген. Кравса. Але колегія до того вже не допустила — як це подрібно описує в своїх споминах от. Шухевич, і Нач. Вождем майже під пресією колегії згодився стати ген. Тарнавський. Таким чином ситуація значно покращала. Ген. Тарнавський знав про іменування колегії і залишив за нею повне право рішень в політичних справах, заявляючи, що він акцептує все, що колеґія вирішить. Першим ділом ген. Тарнавського було здержання транспортів частин У.Г.А., що їх Ціріц дириґував до Одеси. Як найдалі висунену на полудне станцію скупчення визначено Бірзулю. Рівнож годився

ген. Тарнавський на нашу концепцію злуки з армією Павленка і Тютюника. Отже колегія вже не потребувала працювати конспіративно і паралізувати ділання Н. К., але завдяки припадкові стала можливою співпрацю обох чинників у момент для У.Г.А. незвичайно тяжкий і відповідальний.

24 грудня 1919 р. вернувся я з сильною гарячкою з Літина до Винниці, а як опісля виявилося, це вже були початку плямистого тифу. В кільканацять хвилин після повороту, прийшли до мене до хати сталі гості: Хвиля, Ковтунович і Микитка. Як кожного дня, почалася дискусія. Але тим разом вже не теоретична. Хвиля від імені Ревкому заявив: «Ми постановили сьогодні ніччю вчинити переворот та проголосити владу рад. Переворот вже зовсім приготований. Від Української Галицької Армії вимагаємо, щоб вона вже остаточно здецидувалася та чинно виступила в перевороті по стороні радянської влади». Усі три большевики пронизливо гляділи на мене, яке враження викликала їхня вимога. А моя ситуація була справді невесела і тяжко було вирішити, що їм відповісти. Бож від учора ми були вже зв'язані договором з Армією ген. Павленка, а завтра мав відбутися переворот, але не большевицький, а національний. Проте й постанова і вимога большевиків саме напередодні чину ставила колегію в справді тяжке положення.

Я почав переконувати большевиків, що переворот тяжко цієї ночі перевести, що вже пізня пора, неможливо дати доручення відділам У.Г.А., що у Винниці є ще надто сильні відділи Денікінців і т. д. Але це їх не переконувало і вони заєдно відповідали: Денікінці нас не перестрашують, ваших відділів багацько не потребуємо, тільки один-два для асисти, а поза тим вимагаємо від вас тільки доручити відділам У.Г.А., щоб вони заховали прихильну невтральність. В міжчасі прийшов ще член колегії В. Чайківський. Я скористав з цього, та на хвилину вийшов з кімнати і пішов до помешкання ген. Тарнавського, яке лучилося з моїм кімнатами господаря. Ген. Тарнавського поінформував я про задуми большевиків, при чому зазначив, що від думки перевороту вони ніяким чином не хочуть відступити. Ген. Тарнавський висказав погляд, що до перевороту не можна допустити, видав відповідні телефонічні доручення К-ді міста та вирішив виїзд Нач. Команди на винницький залізничий двірець ще тієї ночі, вважаючи, що вигідніше для Н. К. буде очікувати подій там, як усередині міста.

Я вернувся в конференційну кімнату з постановою за ніяку ціну не допустити до большевицького виступу. Десь коло 11-ої год. ночі, коли побачив, що ніякі аргументи не всилі переконати больше-

виків, я встав і різко заявив слідуюче: — Панове! Повідомляю вас, що У.Г.А. підписала вчора договір з Армією ген. Павленка і станула на плятформі Української Народньої Республіки. Завтра наступить торжественне проголошення влади У.Н.Р. у Винниці. Супроти цього Українська Галицька Армія не тільки, що не поможе вам в перевороті, але кожну вашу пробу здусить силою. Тому я вам не раджу сьогодні ніччю нічого підприймати.

Большевики остовпіли. Від півтора місяця переговорювали вони з нами, як з правдивим Ревкомом і щойно у вирішний день на годину-дві перед виступом вони довідалися, що були в блуді. Вони були сильно схвильовані. Дискусія закінчилася сама з себе, тільки Ковтунович пробував «так от куди стежка в город». Члени Ревкому почали збиратися до відходу. Я запевнив їх, що їм особисто тепер нічого не станеться і як звичайно додав їм для безпеки одного стрільця, щоб відпровадив їх через головні вулиці міста. Тільки Хвиля не видержав і при прощанні по щирості заявив: «Зловимо — розстріляємо».

Тієї ночі у Винниці було зовсім спокійно. Большевики не важилися виступити тільки з власними силами, тай ще маючи проти себе У.Г.А. А серед частин У.Г.А. вони не вели безпосередньо ніякої акції і не мали своїх членів, здаючи роботу в армії всеціло на наш «Ревком», якого взагалі не було. Але на другий день рано виявилася причина, чому большевики за всяку ціну хотіли робити переворот. Червона армія розпочала генеральну офензиву на відтинку Галицької Армії. Після заняття Козятина, червона армія посувалася в напрямі Винниці, доходячи вже до Калинівки. Як згодом виявилося, винницький Ревком дістав доручення від свого центра вчинити переворот у Винниці і Жмеринці рівночасно з захопленням червоною армією Калинівки. В цей спосіб хотіли большевики в одному дні опанувати ціле Поділля.

Несподіваний наступ червоної армії і захоплення Калинівки, що лежить 50 верстов на північ від Винниці, перечеркнуло усі намічені пляни. В атмосфері евакуації Винниці не можна було думати про торжественне проголошення влади У.Н.Р. Члени «Ради Республіки» виїхали негайно з Винниці в напрямку Немирова, а Начальна Команда У.Г.А. від'їхала поїздом через Жмеринку до Крижополя. З півночі відступав І-ий Корпус, якого команда (корп. кмд. полк. Шаманек) примістилася у Винниці. У Винниці осталися з членів колегії от. Лисняк і я. Ген. Тарнавський заявив при від'їзді, що і він уповноважнює нас до всяких ділань, що ми зробимо — це буде для

нього обов'язуюче. В міжчасі Винницю (якщо не помиляюся 26-го грудня 1919 р.) займає з своїми повстанцями Шепель. Не оглядаючися, що там була Команда І-го Корпусу У.Г.А., він іменує свого команданта міста і рядиться як сіра гуска. Між частинами У.Г.А. і Шепелем приходить до гострого конфлікту. Повстанці нападають на обози відділів У.Г.А., які відступають перед червоною армією, реквірують коней, грабують майно і т. п. Полк. Шаманек грозить, що буде змушений виступити проти повстанців оружно. Я вічно інтервенюю у Шепеля, він обіцяє, що вкоротить нахабність своїх повстанців, але напади повстанців не припиняються і тільки з трудом вдавалося вгамовувати полк. Шаманека від рішучого виступу проти повстанців. При цьому наступив ще один конфлікт. Шепелеві з вигляду 20-літньому хлопчині, а може мав 24-5 років, перевернулося в голові. Одного разу в розмові зі мною Шепель поставив вимогу, щоб полк. Шаманек, який заїхав в його район, прийшов йому представитися. Рівночасно з тим заявив він, що інакше вважатиме галицькі відділи нельояльними супроти нього і не перебере ніякої відповідальности за відношення до них повстанців. Я намагався переконати Шепеля, що його вимога є не на місці та що саме він повинен піти перший до команди І-го Корпуса, що він молодший віком від полк. Шаманека, ну і врешті Шаманек є к-том корпусу реґулярної армії і т. .д. Але це Шепеля не переконувало. Вимога його була — як заявив — остаточна. Я вийшов від Шепеля з тим, що перекажу це полк. Шаманекові. Але очевидно, про це я й не згадував корпусному командантові, а ради зліквідування дивоглядного конфлікту по годині повернувся я до Шепеля і заявив, що приходжу офіціяльно від полк. Шаманека, який занятий воєнними операціями — з привітом для отамана Шепеля. Шепель не був з того зовсім вдоволений, але не знав, що робити і просив мене, щоб я від нього передав привіт полк. Шаманекові. Таким чином цей «важливий» конфлікт залагоджено і повстанці, здається, дістали доручення від Шепеля, бо перестали атакувати галичан. Про це я ніколи полк. Шаманекові не розповідав, бо на того роду історії він був дуже вразливий.

Отже ситуація представлялася слідуючо: «гро» армії не могло відв'язатися від червоної армії і свобідно перейти в район Христинівки, щоб там стрінутися з армією ген. Павленка. Треба було відступати з боєм. У Винниці були повстанці Шепеля і вони нормальний відворот тільки утруднювали. В районі Жмеринка — Крижопіль — Бірзуля були ще доволі сильні відділи «союзника» Денікіна, проте не можна було нічого підприймати такого, що видавалося б

Денікінцям підозрілим. Їх командування заєдно домагалося, щоб відділи У.Г.А. їхали в район Одеси. Тим часом Нач. Команда видала приказ, щоб поза Бірзулю не виїжджати. Денікінці підозрівали, що на щось заноситься, тому панувало вічне напруження. А по шпиталях і касарнях Винниці, Жмеринки і інших місцевостей лежали тисячі стрільців і старшин У.Г.А. хворих на тиф, яких евакуювати не було ніякої змоги. За два-три дні захопить цей район червона армія. Що станеться тоді з ними? Це не давало нам спокою, тим більше, що з Ревкомом були зірвані взаємини.

І тоді прийшла мені думка — в якийсь спосіб знов нав'язати з большевиками переговори. Я переговорив з пок. Опокою і Шекериком — Дониковим та представив їм свій плян. Вони мали дібрати до себе ще кількох людей, створити «Ревком», увійти в переговори з большевиками та таким чином рятувати тих хворих, що останеться на місці. Вони погодилися, а тоді я зв'язав їх (невидимими для большевиків зв'язками) з Хвилею і Ковтуновичем. Большевики незвичайно зраділи, що натрапили на дійсний ревком, вели з ним переговори і заключили умову — відомих 12 точок, завдяки якій хворих галичан не потрактувала червона армія як ворогів.

29-го або 30-го грудня от. Лисняк і я з маленьким відділом кіннотчиків виїхали в напрямі осідку Нач. Команди. І-ий Корпус відступав на другий день на Немирів, — в район Тульчина. Я припускав, що Нач. Команда вже знайшла зв'язок з ген. Павленком та приготовила плян спільної акції. Але до Нач. Команди я вже не доїхав. В Шпикові по нічлігу пускався я в дальшу дорогу, але на власних силах вже не міг вилізти на коня. Мене підсадили, але з коня я впав. Закликали лікаря, а він ствердив, що я маю 40° гарячки і виступила вже тифозна висипка. Виявилося, що я мав плямистий тиф вже цілий тиждень. Їхати не було як і я остався в Шпикові, куди на моє щастя над'їхала лічниця IV Бригади і проф. Гайдучок мною заопікувався. Моя роля в цьому періоді таким чином закінчилася.

А тим часом в Нач. Команді багацько змінилося. Ген. Микитка ще находився в стані реконвалесценції; а вже за намовою полк. Ціріца перейняв команду Армії і Нач. Командантом став фактично полк. Ціріц. Не було нікого, хто переконав би ген. Тарнавського, що в найбільшім інтересі Армії він повинен був команди не випускати з рук. З хвилиною обняття команди ген. Микиткою і Ціріцом впав цілий плян сполуки з Армією ген. Павленка. Вони оба були приклонниками вдержання союза з Денікіном до самого кінця. Спроба — виплисти на чисту воду, закінчилася безуспішно.

Ф. Мелешко, майор

ПІВДЕННО-СХІДНЯ ГРУПА АРМІЇ УНР

(Закінчення)

На превеликий жаль шановний Автор цієї статті д-р Фотій Мелешко помер 6 грудня 1970 р. — **Редакція.**

У першому ж більшому селі, я пересів на порожнє вантажне авто французів. Увечері приїхав у німецьку колонію Маріндорф. Дощ лив, мов з відра. Мені, промоклому до рубця, ледве пощастило знайти притулок для відпочинку в одній хаті під ліжком... Вранці виліз з-під ліжка ще з більшим кашлем, як туди заліз. Пішов шукати по селі своїх, хліба та видовищ... «Знайшов» тільки останнє... Польські кіннотчики захопили при відході з Одеси п'ять людей — ніби то були большевики. Бачив я їх під час подорожі, між ними був один студент, два молоді жиди та два робітники. Всі дуже бідно вдягнені. Тепер випадково побачив, як їх поставили на одному городі й розстріляли. Це видовище мені не дуже то подобалось...

Цілий день я ходив по Маріндорфі голодний. Ніяк не міг вирішити, що мені далі робити: іти невідомо кудись вперед, чи вертатися назад до Одеси. Спереду на обрії мені ввижався румунський табір, позаду — в Одесі — Чека з усіма наслідками, які в ній діставали винні й невинні. Пішов вперед. За селом набрів на французьку польову кухню. Вояки, як певно в кожного народу, виявились добрими людьми: нагодували мене квасолевою юшкою, квасолею зі шматком м'яса, ще й на дорогу дали з вісім порядних білих галетів. Правда, ми їхнього кап. Ланжерона гостили на Бірзулі солідніше, але ж він пан великий — хіба ж такий, як оце я на своїй землі, з якої незабаром мушу зійти, мов дим. За цілий день різноманітні валки ні на одну хвилину не переривалися на шляху. Ішло французьке та грецьке піше військо, кіннота на конях та мулах, гармати, кулементи, валки, авта та вози, обсаджені рясно цивільними людьми. А скільки їх пішки йшло й рятували свої найдорожче «майно» — душі. Кваппяться, утікають, щоб Чека їм ті душі не відняла... До них і я тоді належав... Іду вперед, хоч і не дуже певно. Дохожу до переїзду через недокінчену стратегічну залізницю Одеса — Акерман, плід потреби світової війни. Бачу, з вікна вартової будки виглядає жінка, потім зникає, і ось вона передо мною.

— Зайдіть до нас до хати, — запрошує мене. Заходжу.

— Я цілий день сиджу коло вікна й дивлюсь на отих, що тут проходять, — каже вона. — І оце першого вас побачила й пізнала,

що ви наша людина. Вам з ними не подорозі. Куди ви підете? Залишайтесь у нас, а коли не хочете, то повертайтесь до Одеси.

Мене здивувало правдиве чуття цієї жінки. Вона відгадала мої думки, що мені з тим різним збродом справді було не подорозі. Я їй і її чоловікові відверто признався, хто я. Жінка зраділа, що в своєму міркуванні, побачивши мене крізь вікно, не помилилась. Уже на спільній нараді було вирішено, що я зразу ж навпростець почну повертати назад до Одеси. Що так справді сталось, завдячую отій простій жінці.

Полишу дрібні, хоч і цікаві пригоди, які мені траплялися під час поворотної мандрівки до Одеси. В'їхав я до неї 25 березня по полудні на возі візника, що за містом прийняв мене до себе на «козли», а відвозив він, як казав, чужу контрреволюцію із свого міста. Проїздили ми повз велике пожарище — догоряла авіофабрика — «Анатра» та склади коштовних матеріялів цієї фабрики. Запалили те, так чи інакше українське добро, французи при відході. Одеса вже була під владою большевиків. А пролетаріят святкував того дня два свята: Благовіщення й перемогу соціяльної революції над світовою буржуазією, що була засіла в Одесі... Хто й як спричинився до тієї перемоги, тут обмину, як обмину «нове» голодне життя, що настало в Одесі зразу ж із приходом диктатури пролетаріяту.

Я примістився в інтернаті Дніпросоюзу, запасшись заздалегідь фальшивим документом. Одного дня надвечір хтось коло будинку Дніпросоюзу ззаду мене торкнув. Озирнувся й побачив я перед собою якогось невеличкого панка в цивільному одязі та темних окулярах.

— Не пізнаєте? — питається.

— А-а, це ви?!... — відповідаю, пізнавши з голосу Янова, тепер до всього ще й чисто виголеного.

— Я, я... Правда я ся змінив?

— Так... Ходім на гору.

В інтернаті я його посадив коло свого ліжка й почав «чистити» вже не як отамана та коменданта Південно-Східньої Групи, а як звичайного шкідливого молодика. У відповідь він тільки дурнувато посміхався.

— А де гроші? — запитую його під кінець.

На це він мені розповів ось таке: Від французів дістали дванадцять мільйонів карбованців. Гроші ці було передано до тимчасової схованки міністрові жидівських справ Красному. Коли ті гро-

ші одержали, то зразу ж у помешкані Красного виплатили двісті тисяч одеським інвалідам за конфіскований в них на ст. Слобідці картоплю. Чотири мільйони взяв він, Янів, і поклав в Українбанк. Коли прийшли большевики, то оті одеські інваліди сказали їм, в якому помешкані вони бачили в українців багато грошей. Вони й кинулись туди. Нікого там не застали, але за картинами знайшли два мільйони карбованців. Красний кудись зник, забравши з собою пять мільйонів вісімсот тисяч карбованців. Правдивість цього Янового твердження можна було б встановити арештом його та перепровадженням належного слідства, але цього не було кому робити.

І вже аж у Празі в 1939 році якось я мав розмову з колишнім військовим міністром О. Шаповалом — тоді він був в Українському Педагогічному Інституті бібліотекарем і до речі цей фах був йому дуже до лиця, ніби він тільки для цього шляхетного діла й народжений. Я йому розповів ту пригоду з дванадцятьма міьйонами, і так, як мені колись оповів Янів, О. Шаповал те спростував так: — Ніяких грошей Янів від французів не дістав. Ті дванадцять мільйонів він, Шаповал, видав Янову для Південно-Східньої Групи із тих державних грошей, що привіз був із собою до Одеси. Міністер Красниий не міг мати до тих грошей жадного діла. Я особисто не маю ніякого права не вірити О. Шаповалові. Тоді залишається одно: Янів сам зашахрував ті дванадцять мільйонів карбованців. А тоді то були ще дуже великі гроші. Отже злочин цей Янів зробив свідомо. І щоб тим злодійством скористатись — він на всі мої домагання не захотів виїздити з Одеси. Загадковою ще при всьому цьому залишається роля ген. Секіри-Яхонтова. Можна тільки здогадуватись, що напевно дурно він не стеріг Янова, з тими грішми. А мене обманом випхав з Одеси, а потім сам зник. Чи бачив його хтонебудь після цього Одеського періоду при українській армії — не знаю. Я довідавсь пізніше, що ген. Секіра-Яхонтів був на службі в большевиків. А щоб здобути большевицьке довір'я, цей малий генерал напевно повинен був проробити передніше якусь таємну службу...

В Одесі я зустрівся з Ю. Тютюнником, нач. штабу Григорієва, війська якого й зайняло Одесу, тобто так чи інакше, а Одесу зайняли українці й передали московсько-жидівським большевикам. Від 25 березня до 7 квітня 1919 р. Ю. Тютюнник був і командантом Одеси. При першій же зустрічі ми шкодували, що наші зв'язки та запроєктований плян, — про що я згадував раніше, через от. Янова не здійснився. Розмова ж між нами була ще така:

— Так, що всипали наші вашим? — каже Тютюнник з усмішкою.

— Так, — відповідаю, — побили наші наших...

— Це правда, — каже він зідхаючи. — Ваші козаки надзвичайно хоробро билися під Роздільною.

Від нього я вперше й довідався, що наші Південно-свідню та Східню групи загнали до Румунії.

— А як же тепер з Одесою? — запитую його, — коли захочете, щоб вона була справді наша українська, то доведеться її ще раз завойовувати?

— Ну, розуміється, що доведеться, — відповів він. — Ми вже над тим починаємо працювати...

Тютюнник відкрив мені й підготовчий плян виступу проти большевиків. Порозумілися ми й для дальшої спільної повстанчої акції.

Про те, що Янів був в Одесі, я Тютюнникові не сказав. Потім шкодував, що не попросив Тютюнника заарештувати Янова й забрати з собою при від'їзді з Одеси. Тим він проти волі Янова був би врятував йому життя, а решту грошей — принаймні ті чотири мільйони карб., про які мені Янів признався, пішли б на боротьбу проти большевиків, а не на дорогі подарунки жінкам та на користь большевикам. Уже при першій дальшій зустрічі з Яновим у цивільному одягу він мені сказав, що був большевиками заарештований, але врятувала його чужа студентська посвідка, яку він мав при собі. Дальше при кожній зустрічі я його переконував і давав докази, що в Одесі йому залишатися небезпечно.

— Беріть, коли не всі, то частину грошей із тих чотирьох мільйонів, подамось на наші широкі степи й почнемо підготовляти повстання.

— Не піду; що я робив би у степах? Я зроблю повстання в Одесі. То буду мав діло!...

— Нічого ви в Одесі не зробите, а тільки по дурному загинете.

— Але не бійтесь, — не загину...

Ну, така вже людська вдача, що кожний вважає себе за мудрішого від інших.

Почав я домагатися від Янова, щоб він мені дав трохи грошей для повстанчої роботи. Для доказу — казав я йому — ті гроші справді підуть на призначені потреби, розписку підпишемо ми втрьох: я, Т. Молдаваненко — колишній помічник начальника міліції Єлисаветградського повіту — та Самійленко — колишній помічник ко-

місара того самого повіту, які були в Одесі зо мною. Янів не піддавався — ті державні гроші певно вже вважав за свої. Врешті, я почав домагатися від нього, щоб він принаймні виплатив мені за шість місяців мою інспекторську платню, обвинувачуючи вже його в тому, що я з його вини не повернувся до армії, і мені можуть закинути дезертирство. Нічого не помогло — Янів мені платні не видав і під кінець мого перебування в Одесі перестав мені на очі показуватися.

Так ось кінчаю. Старший десятник Янів справді здобув собі славу над Чорним морем... Пішов догори, мов Наполеонівський маршал... Дійшов до комендантства одної з українських армій. Став першим її дезертиром. Потім зашахрував державні гроші. Янів був справді злочинним генієм, що так зручно за часів національної революції задовольнив свої амбіції.

Ще раз кажу, що провина падає не тільки на одного Янова, а й на тих необачних вищих начальників, що дозволили цьому, у військовому ділі незнайкові, так високо піднятися.

Мене просто нудить, коли я перечитую прегарні слова Ю. Липи. Оту вигадану, чи наслухану романтику про лицарську смерть от. Янова. Так і хочеться вигукнути:

— Не робіть, шановні письменники, із злочинців національних героїв! Не заводьте в блуд людей, не пишіть спогадів про тих осіб та про ті події, до яких самі особисто близько не стояли, не пишіть про переживання того, чого самі не переживали!

Яка ж вартість, скажімо, тепер, коли ми знаємо правду, ось таких теплих слів Липи про Янова: «Було в нім щось із стихії української, і зробив він більше для України, як багато тих, що були коло нього. Гріб його втанув серед сотень і тисяч Галицьких вірних гробів».

Ні, гробові Янова не місце між тисячами гробів малих отих, але чесних національних героїв, які полягли над нашим морем від Кавказу й Криму аж по Дністер і Попрат з Дунайцем!

7 квітня я разом з Молдованенком та Самійленком по догоді з Ю. Тютюнником у штабному поїзді Григорієва виїхали з Одеси. Янів залишився в ній для безжурного проживання своїх великих здобутків...

Я, хоч і блукав з іншими по широких степах Херсонщини, але менше-більше знав, що в Одесі діється. Десь у середині літа цього самого 1919 р. дістав я відомості, що з Яновим сталося те, що неминуче повинно було статися — його схопили чекісти. Вивезли до

Бірзули, тобто туди, де стояв його штаб. Там трибунал засудив його до розстрілу. Труп Янова викинули в те провалля, куди чекісти взагалі викидали розстріляних.

За правдивість цієї кінцевої долі Янова я не ручуся, бо сам при тому не був, а документальних даних, які б те підтвердили, також не маю. А коли чекісти справді його замордували, то на мою думку зробили помилку. За ту шкоду, яку Янів зробив для української національної справи, бувши командантом Південно-Східньої Групи, він тією шкодою большевикам приніс користь, вони не тільки не повинні були б його розстрілювати, а ще й нагородити.

Прага, березень 1936 р. Фотій Мелешко, майор

СУСПІЛЬНА СЛУЖБА КОМБАТАНТІВ

уділила допомоги Ветеранам на суму 185,625.00 дол.

Звіт за час від 1 січня до 31 грудня 1970 р.

Листопадова збірка		15,389.71	
інші пожертви (у тому: 100.00 від «Української Щадниці» у Філядельфії)		425.00	
Уділено допомоги:			
За залізну заслону	7 осіб		726.00
Польща	15 ”		700.00
Чехословаччина	2 особи		350.00
Югославія	1 особа		100.00
Півд. Америка	2 особи		150.00
Австрія	1 особа		180.00
Бельгія	1 ”		180.00
СУВІ	189 осіб		5,000.00
ЗСА	82 особи		5,856.40
Адміністраційні витрати			422.51
Резервовий фонд			2,149.80
		15,814.71	15,814.71

Від 1951 року досі зібрано — 220,600.00 дол. і уділено допомоги на загальну квоту — 185,625.00 дол.

У минулому році Суспільна Служба Комбатантів в співпраці з іншими комбатантськими організаціями на допомогу в Югославії зібрала — 2,450.00 дол., що передано до ЗУАДК-у.

Полк. Аверкій Гончаренко

З МИНУЛИХ ДНІВ

Я, як активній старшина старої російської армії, з року 1912, по закінченні Чугуївської Військової Школи (до речі, разом з покійним ген. М. Садовським), в ранзі підпоручника, був призначений в 76 піхотний Кубанський полк.

У першій світовій війні я вийшов на фронт як командант сотні, а вже у вересні 1915 р. я обняв команду батальону. В грудні того самого року я був важко ранений і мене відправлено на лікування до військового шпиталя в Києві. По одинадцяти місяцях побуту у шпиталі, я був призначений на лектора тактики, топографії та фортифікації до школи хорунжих, яка містилася на Лукянівці в будинку духовної семінарії. Начальником цієї школи був полковник Хлопіцький, поляк, але дуже порядний чоловік, а начальником усіх шкіл хорунжих був москаль, генерал Соколов, мій колишній командир полка. Там мене застала і революція в березні 1917 р.

Коли почалась українізація частин російської армії, які складались із вояків українців, я взявся за це діло на терені школи. Моя кляса мала 36 юнаків і всі вони були українці й радо чекали на переорганізування їх на українську частину. В порозумінню із ними, я звернувся у справі українізації в школі підхорунжих до начальника школи, покликаючись на те, що формування польських частин уже почалось. Полк. Хлопіцький вислухав мене і сказав:

— Я знаю, що у вас уже готова кляса, але я цієї справи сам вирішувати немаю права й тому раджу вам удатись до вашого колишнього командира полку, ген. Соколова, від якого залежить остаточне вирішення цієї справи на терені шкіл підхорунжих. Я зі своєї

сторони зберу всю школу і заповім, щоб юнаки українці перейшли до Вас.

Так воно і сталося. Ані ген. Соколов, ані полк. Хлопіцький не робили нам жодних перешкод в переведенні українізації школи, навпаки, останній допомагав нам, де тільки було можливо. Вже в березні нам удалось сформувати одну сотню і тоді ми зробили парадне відкриття української школи хорунжих, на яке прибув і секретар Військового Комітету Центральної Ради разом зі своїм штабом, ген. Івановим та полк. Пільковичем. Хоч москалі в загальному ставились вороже до нас, але справа українізації школи посувалась уперед і в місяцях серпень-вересень нам удалось оформити окрему українську юнацьку школу і ми перейшли із усім устаткуванням до будинку Старої Військової Константинівської школи під назвою Перша Юнацька Військова Школа ім. гетьмана Богдана Хмельницького.

Від Генерального Секретаріяту до нас прислали поручника Модеста Семирозума, як допоміжну учительську силу, але, на жаль, він належав до того роду тодішніх старшин, які дивились на українську армію як щось перехідне і непотрібне і не намагались вложити в неї все своє знання і практичний досвід, щоб щирим серцем і своєю працею доказати, що вони є справжніми синами свого народу. Пор. Семирозум приїхав із фронту як делегат на Український Військовий з'їзд у Києві і уже більше до своєї частини на фронті не вернувся. Рік пізніше, коли йому треба було бути на фронті із своєю чотою, він і там не вив'язався із свого завдання. Він був типовим героєм тилу, як і багато інших т. зв. кадрових старшин, які при зустрічі із денікінцями замість воювати із ними переходили до них у надії, що там скорше зможуть авансувати. Користаючи із революційної заверюхи, вони бавились у партійну політику, а не пильнували військового діла. Багато із них йшли за гаслами різних партій й більше перенимались партійними гаслами чим своїми обов'язками в армії. Дуже часто вони зовсім не приходили до служби, а у своїх частинах виправдувались тим, що були на засіданнях партії. До тако категорії старшин належав і згаданий Семирозум, з якого у школі не було жодної користи.

Пильна праця старшин і юнаків дала прекрасні висліди. По чотирьох місяцях Школа приготовлялась до випуску молодих хорунжих, які мали відійти до українізованих частин. Але цього не сталось, бо штаб Командуючого військом України вислав Школу із конечности на оборону Бахмачського залізничного вузла перед наступаючими большевицькими бандами Муравйова. Я мав повну сатисфакцію зі своїх юнаків, як вони прекрасно трималась у критичних

хвилинах під час боїв, охороняючи доступи до Бахмача та на залізничних лініях на станції Доч та Ворожба, а вже в бою під Крутами — це був шедевр витривалости. Навіть трагічний відворот з-під Крут відбувся так тихо і спокійно, що можна було тільки подивляти дисципліну цих молодих і надійних юнаків. Коли ми почали ладуватись до вагонів у віддалі не більше двох кілометрів від большевиків, не дивлячись на великі й болючі втрати, який стискав серця молодих хлопців, вони без жалів і нарікань виконали своє завдання десь біля 2-ої години ночі, як старі і досвідчені вояки. На ранок вони прибули до станції Бровари, де вони, вишикувавшись у ряди, зустрілись із командантом Слобідського Коша, Симоном Петлюрою і відповідали бадьоро на всі його запити і слухняно прийняли наказ наступу на Арсенал у Києві. Можна тільки жаліти, що цим юнакам не довелось командувати частинами Армії УНР, що багато із них передучасно наложили своїми головами, рятуючи честь тих, які ховались за різні кадрові посади. Потім цю школу, що ще із неї було залишилось, було включено до Армії УНР.

За гетьманських часів я був при Головній Шкільній Управі і особистим секретарем генерала Юнакова. Підчас відвороту Армії УНР я був призначений викладачем знову в Юнацькій Школі, яку провадив отаман Шаповал у Станиславові. Після закінчення Визвольних Змагань, я відбув два місяці в таборі інтернованих коло Перемишля, а пізніше перейшов на працю в Українській Кооперації в Станиславові. Тут я мав різні посади, збіжевого референта, організатора сільсько-господарських кооператив тощо. Я і вступив до Української Дивізії «Галичина» весною 1943 року в Бучачі, якого повіт входив до Станиславівського Союзу Кооператив.

В ДИВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА»

Свідомість продовження активної боротьби — це був ляйтмотив — без жадного «але» — я залишив родину і вступив добровольцем до Української Дивізії «Галичина». Перші рекрутські вишколи ми проходили в Генерал-Губернаторстві, а з бігом часу були перевезені до Німеччини до вишкільного табору «Нойгаммер» на Дол. Шлеську. Там ми проходили бойову підготовку, детально і з немалим зацікавленням пізнавали і вивчали новочасну зброю. Нам, старшим воякам, це все, а особливо рекрутська муштра, давалось таки добре в знаки. Але ми це переносили поруч з молодими, порівнюючи добре. Наші молодші колеґи були добрими побратимами, а інструктори були різні.

По вишколі, в червні 1944 р., почали відправляти дивізію на фронт. Кількох старшин, а між ними і мене, призначили до нового набору добровольців. Я дістав призначення на повіти, що знаходились уже у фронтовій полосі: Бережани, Рогатин, Підгайці, Бучач. Тут були представництва Військової Управи. Для виконування моїх завдань зі штабу Дивізії було призначено мені ще чотирьох підстаршин і ми співпрацювали з представництвами Військової Управи. Набір у цих повітах був надзвичайно успішним і я відправив до Дивізії три ешелони, разом поверх 3.000 осіб. Найгірше проходив набір добровольців у Рогатинському повіті, де були вже дуже несприятливі умовини. Адміністрація вже або виїздила або готувалась до виїзду тому, що наближався фронт. Мені вдалось набрати всього біля 400 хлопців, із якими я приїхав до Львова. Це діялось уже в тому часі, коли Дивізія стояла під Бродами окружена.

Моїх 400 хлопців перебрав капітан Шульц — референт військових справ, а я дістав наказ вертатись до Дивізії, яка вже по відомій катастрофі — відступала на південь у сторону Старого Самбора, де мало бути збірне місце для її розбитків. В Старім Самборі я приєднався до розбитків Української Дивізії «Галичина», які з великими втратами прорвались з окруження під Бродами.

Але в Старому Самборі не довго Дивізія мала своє збірне місце, бо фронт був зірваний й большевицькі навали прямували до Карпат і на Польщу. Дивізійні частини зі Старого Самбора виїхали до Карпатської України. Але наш побут там був короткий і ми небаром виїхали через Відень до Нойгамеру.

У Нойгамері була переведена реорганізація і доповнення Дивізії. На відправі усіх поворотців з-під Бродів як і з нових частин, із яких реорганізувалась нова Дивізія, промовляв коман-
із частин, із яких реорганізувалась нова Дивізія, промовляв командуючий Дивізією, ген. Фрайтаґ, і назвав українців зрадниками, закидуючи Дивізії вину за те, що сталось під Бродами. Розуміється, що старшини негайно запротестували проти обвинувачення Дивізії за трагедію під Бродами, за яку у великій мірі поносило командування XIII Корпусу з одного боку, а з другого таки величезна большевицька перевага на фронті так під оглядом чисельности війська, як і під оглядом узброєння, а головно летунства, якого німці не мали під Бродами взагалі. З Нойгамера Дивізія була вислана у вересні 1944 р. на Словаччину. Тут провадились перманентні бої з повстанцями під командою совєтських старшин, а пізніше і з совєтською армією, яка прямувала на Відень.

АБТАЙЛЮНГ VI 30 ПОЛКУ

На Словаччині мене призначено до 30 полка, як референта VI-го Відділу. Моїм завданням було видавати тижневий огляд новин «Воxеншав» для наших стрільців. Командир полку мені підкреслив, щоб обов'язково видавати в українській мові, доступній для наших вояків. Перед видрукуванням на циклостилі — провірити з адютантом командира полку, капітаном Курковським. Курковський сам був поляк з роду, але на зовні щирий нацист, удавав, що не знає слов'янських мов, лише мені по секрету сказав, що знає три українські слова і серйозно почав учитися української мови. Та ми знали, що то за птах, і всі, а я особливо, були обережні. При узгідненні цих тижневих обіжників він вимагав, щоб я друкував їх у мові німецькій. Тоді я йому сказав, що наказ командира полку є аж надто виразний, бо «Вохеншав» був його офіціоз, а я є відповідальний за зміст.

— Якщо ви маєте таку повновласть від командира полку — тоді ми мусимо узгіднити цю справу раз на все із самим командиром.

Після його погляду командирові все вільно змінити. На другий день я був покликаний до командира полку, який спитав мене, чи ми вже порозумілись з адютантом. Я відповів, що адютант мені сказав видавати «Вохеншав» у мові, згідно з вашим полковим наказом число Н.

— Так і робіть.

На тому моя візита закінчилася. Перед передачою реферату до циклостилю, я вступив до адютанта для узгіднення, але він спішився до міста Велька Битча на якусь реквізіцію. Це, між іншим, було його улюбленим обов'язком. Відходячи, сказав мені робити, щоб було добре.

У першому рефераті, поза звідомленням положення на фронтах, я почав переводити дещо ширше обзнайомлення наших молодих вояків з нашим безсмертним Т. Шевченком. Мав на увазі впродовж двох-трьох місяців подавати деякі важніші його твори, а в першу чергу його життєпис.

Кожного тижня в суботу «Вохеншав» були доручені кожній сотні полку. На поквітованню про їх одержання мусить бути підпис бунчужного даної сотні. Але й тут не обійшлося без саботажів зі сторони німецьких підстаршин. Одного разу, коли я одержав листу доручень, перевіривши її, я зауважив, що там бракувало поквітовань двох сотень, які мали німецьких командантів, що пляну-

вали недопустити «Вохеншав» до стрільців. Я перевірив, що дижурний відібрав своєчасно лектуру. В розмові з нашими підстаршинами виявилося, що дивізійники радо читали звідомлення на українській мові, а німецька команда була дуже невдоволена.

В цій справі я і пішов до командира полку. Старався в лагідній формі виянити ситуацію: німецької мови наші вояки не знають і тому не розуміють звідомлення у «Вохеншав», якщо вони писані по-німецьки. Це не відноситься до наказів-команди в німецькій мові. Більшість є відома дивізійникам, а як треба, ми переводимо в українській мові. Як це показала практика в минулих боях — недомагань ніяких не було.

Може б усе було в порядку, але найшлися німці, які зажадали від мене статті в німецькій мові, щоб контролювати їх зміст. Але я все ж таки робив по свойому.

В місяці жовтні трапилась у 9-ій сотні 30-го полку велика неприємність. П'яний німець підстаршина застрілив нашого стрільця, М. Лябавку, який повнив нічну службу. Такий вартовий є перевірюваний що дві години. Так і в цьому випадку, надійшла контроля, а вартовий кликнув «Стій»! Ніхто не обізвався. Вартовий повторив ще два рази і, не отримавши відповіді, приготовив рушницю до вистрілу. Нараз з автомату пролунали постріли — вартовий був на місці забитий. Треба було перевести слідство в цій справі. Доходження я робив вісім днів. Нарешті, списавши все на письмі, та переклавши на німецьку мову, передав звідомлення командантові полку. В ньому було ясно доказано, що старшина-німець був п'яний, і наш стрілець, який був в той час біля нього, був свідком цього навмисного вбивства. Інші свідки потверджували це своїми зізнаннями і своїми підписами. Між іншим цей німака ненавидів українців, а підлеглі йому наші вояки відплачували тим самим.

Командант полку відвіз особисто до Штабу Дивізії моє доходження і, повернувшись на другий день, зажадав всі мої черновики. Очевидно я йому все передав. При цьому він мені сказав, що прокурор суду зарядив нове дослідження, для якого буде призначений юрист. Убивника, як я довідався від 9-тої сотні, ще тієї ж самої ночі перекинуто до Запасного полку, який стояв у місцевості Чадца.

Довідавшись про це все, я відразу написав до Штабу Дивізії приватно два листи, докладно висвітлюючи цю справу. Один до поручника Феркуняка, який якраз працював у цім відділі, а другий лист до о. Левенця, який був духовником при Штабі Дивізії.

Коли відбувся суд, убивника оправдали на підставі слідства, яке перевів німець-хорунжий. Покійного нашого стрільця похоро-

нив полковий священик о. М. Ратушинський на цвинтарі у Великій Бичці.

Від того часу мої «Вохеншав-и», хоч і висилалися на час, їх стрільці не бачили. Німецькі підстаршини їх одержували, відбір потверджували, а реферати десь зникали. Тут допомагали мені наші писарі, які працювали при циклостилі. Вони робили інші пакунки і передавали безпосередньо до сотень. Це робилося нелегально, за що мене покарано: я дістав наказ відїхати до Штабу Запасного полку.

В ЗАПАСНОМУ ПОЛКУ

Тому що на фронтах положення все погіршувалося, до Дивізії приїхала делегація від проводу Українського Центрального Комітету. До складу делегації належали політичні діячі, представники громадянства, між ними були мої давні знайомі — редактор Ст. Волинець, полковник Михайло Садовський, з яким я кінчив Військову школу в 1912 р. Мені прийшлось супроводити частину делегатів до Бистриці, де була прекрасно оборудована фабрика зброї. Якраз того дня до нашого полку прибула група молодих старшин-українців в ранзі хорунжих. Хлопці, як маків цвіт. Я знав про їх приїзд і тому сказав сотникові Сумарокові, щоб в мойому імені довів до відома командантові полку, щоб наших молодих старшин прийняти до Товариства Старшин Полку. На прохання наших старих ветеранів з 1-ої війни командант полку зробив прийняття, щоб познайомити молодих старшин із старшиною нашого полку. Коли я повернувся з нашими делегатами, застали традиційне прийняття в старшинській їдальні.

Командант привітав молодих вояків німецькою мовою і доручив мені привітати їх по-українськи. По цій параді я від'їхав на місце нового призначення, до штабу Запасного Полку, де командиром був полковник Маркс. Там я довідався, що я є звільнений з дивізії взагалі. Коли зі штабу дивізії до Запасного Полку приїхала делегація на чолі з доктором Шульцом, гауптманом, а з ним і д-р Макарушка, який стало перебував у штабі дивізії, то перше, що він мені сказав, було: «Ну, сотнику, ви є звільнені з дивізії разом із всіми старшими старшинами. Вам дадуть цивільне убрання, і повернетесь назад до своїх родин».

Тим часом до нашої кінмати зайшов капітан д-р Шульц, який пам'ятав мене ще із Львова. Я його повідомив, що мене викинули з дивізії. Але він мені сказав:

— Вас не звільнили з дивізії. Я про це ще вчора говорив з генералом Фрайтагом і він зарядив відклик. — При цьому він мені пояснив, що через якогось забитого стрільця мене мали звільнити з дивізії. Тут я мав нагоду йому розказати, що сталося в дійсності і чия це вина.

В ПОЛОНІ В ІТАЛІЇ

Під кінець січня 1945 р. почався відворот до Австрії, який був для дивізії дуже тяжкий, так само як і побут на Словенії; звідти з початком квітня дивізію кинено на фронт біля Фельдбаху в Австрії, де нас захопила німецька капітуляція 8 травня 1945 р.

Коли наші передові частини одного дня в районі річки Мурав (здається) почули голоси: «Кінець війни, кидай зброю та йди до нас!» — відразу почали відступати з боєм, перейшли міст на річці і зараз же його зірвали. Тоді наступила зустріч з англійцями. Про нас старшина англієць сказав, що він знає, що ми прямуємо до них, але докладні інструкції дістанемо у штабі, який міститься у віддалі кілька-десять кілометрів. Зброї від нас ніхто не відібрав, лише нас попереджено, щоб ми самі собе боронили при зустрічі із партизанами Тіта. Одної ночі ми зустріли партизан. Вони нас спитали, чи ми часом не стрічали німецьких частин. Але ми відповіли, що ми німців не бачили. Вони нас не зачіпали, бо певно по мові пізнали, що ми не німці. Ми прямували на захід в напрямі на Кляґенфурт.

В одному селі, в районі Кляґенфурту, знаходився штаб англійського корпусу, який нам приділив площу, де ми розложили свої шатра. Нас там зібралось біля 2.000 старшин, підстаршин і вояків, самих українців. Німці відійшли від нас таки першого дня по капітуляції.

Ця площа була поділена для частин по родах зброї. Провіянти ми діставали прямо з англійської інтедатури. Місце, де ми мали отаборитись, чекаючи від'їзду до Італії, було в дуже гарному положенню і там уже знаходився також і табір із москалями, які були в різних німецьких формаціях. Коли я вже розташував наших хлопців, до мене підійшов якийсь полковник-москаль і запропонував мені, щоб я разом із ним провадив табір.

Мене обурив його підхід до справи, бож я мав свій власний табір і зовсім не збирався мішатися із його вояками, й тому я його запитав:

— Скажіть мені, що то має значити «провадити разом із вами табір»? Я маю коменданта англійця і займаю із моїми вояка-

ми визначену для нас площу і сам відповідаю за те, що тут діється. Ви порядкуйте своїми людьми, а я буду своїми і за нас ви не турбуйтесь, ба що більше — не втручайтесь у наші справи. — Більше я того полковника не бачив, але цікава є тут московська психіка. Москаль усе намагається грати ролю старшого брата і порядкувати нами навіть тоді, коли його ніхто не потребує.

Пізніше до нас долучились ще полк. П. Силенко та полк Р. Долинський зі своїми частинами й ми разом організували наших хлопців, як могли.

Як ми вже розтаборувались, покликано нас до штабу корпусу. Пішло нас трьох: полк. Силенко, св. п. полк. Долинський і я. Командир корпусу доручив нам тримати всі частини по родах зброї і попередив, що ми незабаром будемо відправлені на місце призначення.

Піхотні частини були перші відправлені до Кляґенфурту. З ними і я переїхав тягаровим автом. Полк. Силенко і полк. Долинський з кінними сотнями і артилеристами виїхали пізніше.

Тому що в районі Кляґенфурту прийшлось осісти на довший час, всі стрільці були поділені на сотні. Кожна сотня мала свій участок і кухню, тому харч був можливий. На наказ штабу я мусів кожного тижня висилати певну кількість стрільців для обслуги магазинів. Я добре пильнував, щоб нікого не кортіло нічого вкрасти і це саме наказував старшинам. Мені залежало на тому, щоб ми себе добре зарекомендували, бо від цього залежало, як з нами вони будуть обходитись.

Кожного дня цілий табір мав свій розклад праці: рано — ґімнастика, сніданок. Старшини давали доповіді, переважно на тему кооперації, бо між ними було більше кооператорів. Доповіді про кількасотлітню боротьбу українського народу з Москвою виголошували учителі, які знаходилися в дивізії. По обіді — короткий відпочинок, після нього трохи розваги (спів, організація церковного хору). Все це носило тимчасовий характер. Задоволені були ті, які ходили на працю, але їх багато не було.

Коли я відчув, що відношення до нас було можливе, рішив попросити дозволу відвідати військові шпиталі в нашому районі. Про них мені сказав один німецький підофіцер, який дуже хотів, щоб я його прийняв до табору як українця, що було зовсім неможливим.

Отже, одного дня, пішовши із щоденним рапортом до штабу, зголосив також своє прохання, мотивуючи, що по німецьких шпи-

талях лежить багато наших вояків. Вони почуваються самітні поміж німецькою обслугою. Сказав я також начальникові штабу, що ми хочемо завезти також гостинці, як папіроси, кекси і солодощі, а найважніше, поробити їхні списки, з яких вони частин. Це необхідно нам зробити тепер, щоб передати ці інформації до нашого відділу суспільної опіки при Міжнародньому Червоному Хресті.

— А чи дадуть ваші люди щось для тих ранених? — запитав командант табору, — і чим ви думаєте їхати?

— Що наші вояки поділяться усім зі своїми раненими товаришами, у це я не сумніваюся, — відповів я. — А що до транспорту, то це вже залежить від вас.

— Прийдіть завтра знову сюди із усім, що матимете готове, на 9-ту годину рано.

Я повернувся до табору, зробив збірку на площі і розповів про мої відвідини в англійському штабі. Кожному сотенному я наказав списати, хто що дає в його сотні, і це все доставити мені ще сьогодні вечером. Коли збірка папіросів, харчів та цукру закінчилась, цього всього добра назбиралось на яких 15 міхів, з якими я пішов знову до англійського штабу, беручу зі собою чотирьох стрільців до помочі.

Коли начальник штабу це побачив — усміхнувся, дав тягарове авто, шофера-англійця і сказав, щоб авто було з поворотом цього самого дня. В той день ми відвідали 3 шпиталі. Знайшли там наших 30 ранених. Зробили списки, записали їхні адреси з краю, адреси шпиталів і з цим повернулись до штабу ще за дня. Поміж раненими я зустрів також і сина мого товариша полк. Сосідка і хотів його забрати відразу з собою, але мені його не видали. Під час наших відвідин, наші ранені були такі зворушені, що невтримались від плачу. Ми мусіли їх потішати тим, що як тільки вони виздоровіють, вони будуть перевезені до нас. А по шпиталях ходили неймовірні чутки, що не тільки цілу дивізію видадуть Аліянти Совєтам, але і також усіх ранених.

Начальник штабу поцікавився також, яке враження зробила наша поїздка до наших ранених. Тоді я йому розповів те, що чув і бачив, додаючи: — «Ми тепер є обездолені. Це нас усіх тримає, як одну родину».

Начальник штабу усміхнувся і сказав нам, щоб ми заспокоїли усіх — усе буде добре. Але яке то добре буде — не сказав нам. Мабуть і сам не знав. В той спосіб розпочалася наша допомога нашим раненим побратимам. Штаб нам допомагав у перевозі продук-

тів. Ми відшукали ще два інші шпиталі, разом ранених було 50. Вони пізніше були перевезені до Німеччини, де ними уже заопікувалася наша Суспільна Опіка. Започаткована допомога далеко краще розвивалася, коли нас примістили по таборах полонених. В Італії були шпиталі з німецькою обслугою. Ми всі полонені не могли нарікати, пристосовувались до обставин, та все очікували на те, що з нами зроблять. Та заспокоюючі інформації уділював наш постійний опікун, архиєпископ Бучко, через своїх душпастирів, які могли свобідно нас відвідувати.

Тяжча справа була з нашими умово хворими.

ПОБУТ В АНГЛІЇ

Справа умово хворих остаточно була позитивно полагоджена уже аж в Англії. Цих, здається 45, людей перевезено було до Англії і уміщено у відповідній установі, яка находилася в прекрасній місцевості з парками і управною площею для господарства. Деякі, з меншими проявами схизофрені, залюбки працювали в тих городах.

З рештою хворих, на сухоти, чи інші хвороби, справа була легкою: їх по вилікуванні призначено до праць, залежно від стану здоров'я. Але всежтаки їх була більша скількість і ними дивізія постійно опікувалась.

Нормально опіка представлялась так: у Англії, коли я був у шпиталі, сотник Длябога провадив серед старшин дивізії грошеві збірки. Коли я повернувся зі шпиталя, сотник Длябога зрезигнував із цієї функції і передав мені. Я продовжував цю справу так довго, поки вся дивізія влилась до СУБ (Союз Українців у Британії). До цього часу зібрані гроші на інвалідів ми, при помочі мужів довір'я, розділювали по мірі потреби. Часом прибували пожертви в натурі, які ми висилали нашим сухітникам, бо вони дуже потребували відживи.

Коли все передано було до СУБ — мене покликано бути завідуючим цим фондом в рамках загальних праць СУБ. Для постійної контролі праці в Суспільній Опіці була СУМ-ом покликана комісія Допомогова. І так, загальними силами жертводавців та керуючих органів, по мірі можливостей, задовольнялись потреби всіх хворих. А часто допомоги поширювались на наших потребуючих в Европі — але цю справу полагоджувала Дирекція СУБ.

Комісія Допомогового фонду все старалась в порозумінні з дирекцією СУБ-у придбати відповідний об'єкт у формі більшої ре-

альности, з будинками та бодай з невеликою управленою площею, де мешканці цієї садиби могли б займатись і господарством.

Такий об'єкт — 35 акрів з гарними будинками, був знайдений. Заплачено за нього (боюсь сказати неточно), здається 9.500 фунтів стерлінгів. Були зараз же уміщені і господарі тієї Оселі — наші інваліди. Стан їх численний зміняється постійно: хто виздоровів — став до праці, а хто не міг працювати, був прийнятий до Оселі. Я покинув Оселю в 1952 р., коли виїхав до Америки до родини.

Іван Гнойовий

КАТЕРИНОСЛАВ У БОРОТЬБІ ЗА УКРАЇНСЬКУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ 1917 — 1918 Р.

Поміщений тут матеріял становить тільки початок більшої праці шановного автора.

Редакція

Мабуть у ніч із 28 лютого на 1 березня 1917 р. коло години 12-ої ночі відбулася несподівана зустріч старшин російської армії Катеринославської залоги, на якій було оголошено, що Микола II зрікся престолу в користь свого брата Михайла. Зречення Миколи II підписав, як говорить П. Феденко, в ніч з 28 на 1 березня ст. ст. 1917 року.

Може для одиниць це було очікуваною справою, але для загалу старшинства це зречення престолу Миколою II було великою несподіванкою й тому по всьому було видко, що старшинство розгубилося, тим більше, що на фронтах точилася тяжка війна, а в запіллю росли незадоволення й нелад та боротьба придворних клік із Ґрішкою Распутіним на чолі.

Тому нема нічого дивного, що після відчитання повідомлення про зречення Миколи II на залі запанувала мертва тиша. По всьому було видко, що старшина, вихована на засаді московської армії «слухати — й не розмишляти», втративши, хоч би й фіктивного провідника, розгубилася й не знала, що їй тепер робити.

Замикаючи цю зустріч, яку провадив, здається, старшина 271 зап. піш. полку полк. Дорошенко, він подав до відома, що про час присяги новому цареві буде повідомлено окремо пізніше, коли остаточно виясниться справа з престолонаслідством.

Ця зустріч старшин не була мітінгом, тому не було ані запитів, ані приватних виступів. Лише після її замкнення серед старшин розпочалися деякі приватні розмови, які можна було коротко окреслити так: військові треба негайно нав'язати безпосередній зв'язок із робітничими організаціями й допустити на терен, зайнятий військом, цивільних осіб від різних політичних організацій для проведення пропаґанди. Але якої?

Росія, не дивлячись на всі невдачі на фронті війни, всеж стояла тоді на становищі — «війна аж до переможного кінця». Отже, правлячі кола, навіть ліберально-революційні, не могли згодитися з

тим, щоб пропаганда цивільних організацій розвалила їм армію! Це питання вимагало від старшинського проводу, щоб він ясно собі усвідомив, які взаємовідносини повинні наступити між армією й громадянством. Звичайно, це було б легше зробити, коли старшинство було б підготовлене політично й практично, але ж нам відомі заходи царської влади, що намагалася втримати старшин армії в стані політичних анальфабетів. Тому ті старшини пізніше на запит козаків не могли витлумачити різниці між большевиком і соціял-демократом меншовиком.

Однак не всі старшини цієї зустрічі були однієї думки про взаємовідносини війська з громадянством. Коли одні говорилли про тісну співпрацю між ними, то інші висловлювали свій острах, чи таке нав'язання стосунків із різними політичними організаціями не доведе армію до катастрофи?

Після цієї зустрічі пройшло кілька днів, але про присягу новому цареві ніхто нам нічого не говорив. Зате «пантофляна пошта» нам принесла вістку, що кн. Михайло не згодився прийняти царського стільця; не згодився сісти на нього й Микола Миколаєвич, про якого серед громадянства говорилося різно — і добре і зле. У деяких випадках — це був тоді пострах на людей з лихими вчинками серед тодішнього московського громадянства.

Так чи іначе, але через кілька днів до нас наспіла певна вістка, що в Петрограді утворився Тимчасовий Уряд («Временное Правительство»).

Отже, царат умер... Нехай живе Революція — Свобода, Рівність і Братерство!

Всі захоплювалися й раділи, що перебрання влади відбулося з малими жертвами — майже «безкровно».

Так можна було б окреслити настрої ліберальної частини тодішнього старшинства міста Катеринославу.

Десь, мабуть, у тому самому часі докотилася до нас у Катеринославі радісна вістка, що в Києві 7 (20) березня 1917 р. утворилася Українська Центральна Рада із засягом діяльности на всі етнографічні українські терени. Всі українські організації без партійної різниці її негайно підтрималли й поповнилли своїми обраними представниками.

Для відсвяткування блискучої революційної перемоги над царатом на день 12 березня (ст. ст.) 1917 р. для війська Катеринославської залоги була призначена парада, після якої передбачалася й зустріч війська із народом, тобто з політичними й громадськими організаціями міста Катеринославу.

Хоч я в Катеринославі й не був новою людиною, бо від 1914 року по березень 1916 року я тут учився в Учительському Інституті, але зі свідомими українцями міста Катеринослава я не був знайомим і з ними немав безпосереднього зв'язку. Так само нікого з українців не бачив і в 271 зап. п. полку, в якому я тоді відбував військову службу в ранзі прапорщика. Однак я був переконаний, що в полку на 17 тисяч багнетів українців є дуже багато, але деж вони? Їх ще треба буде відшукати й надати їм українського обличчя, а для цього потрібно знайти свідомих українців, а головне — знайти підпору в цивільному нашому громадянстві, щоб у війську повести українську працю. Без цього нас зразу заклюють москалі. А військо є військом — один необережний крок і опинишся в — рові чи ямі. Отже, я шукав підтримки від українських організацій, які в Катеринославі — я знав — були, але так законспірувалися, що до них трудно було добратися звичайному українцеві.

12 березня (ст. ст.) 1917 р. на площі коло Собору у вишикуваних лавах стоять два полки — 271 і 228 та деякі інші менші команди. На солдатських грудях тріпочуться від вітру червоні, як кров, стрічки — ясна ознака революції.

Я пильно розглядався довкола й з напруженням чекаю приходу цивільних, чи політичних організацій.

Нарешті йдуть. Червоніють малі й великі прапори, за якими сунуть маси народу. Все червоніє довкола від прапорів — лише ні одного жовто-блакитного. Невже його не буде? — неспокійно товчеться у мене в голові. «Але почекай... Ще не всі прийшлли. Бачиш он ще йдуть менші групки людей». Дійсно, на самому кінці походу показався жовто-блакитний прапор, малий розмірами й з маленькою жменькою людей за ним — здалеку я нарахував тоді щось коло 20 осіб, які за ним ішли!.. От і все!

Але вже добре, що хоч трохи, а таки українці показали, що вони тут існують і вже діють. Тішиться моя душа й я вже обдумую плян праці до опанування українських душ, прикриваючись революцією.

Після Служби Божої воякам вільно було ходити від трибуни до трибуни, слухаючи промовців. Як собі тепер пригадую, то від українців тоді виступали: інж. І. Труба, д-р Павловський та інші.

На закінчення паради частини війська пройшли ще по Катеринівському Проспекті, але йти було тяжко — все було заповнено розбавленим і радісним народом. Чота робила стримано крок уперед, а перед нею, як хвиля, відкочувалася людська маса. Мало не цілий

Катеринослав виліз тоді на вулицю й заповнив як Соборну Площу, так і Катеринівський Проспект, а мешканців у Катеринославі за газетними даним із 1916 року було щось 216.000 до 217.000. Це сильне збільшення числа населення міста було спричинене великою кількістю біженців і евакуйованих із теренів зайнятих тоді війною.

Одного дня зараз же після паради до мене звернувся один із незнайомих мені старшин із запитанням, чи не пішов би я з ним на одне побачення з українцями. Я охоче на це дав свою згоду і ми вдвох із ним пішли по закінченню праці в полку. Привів він мене до полкової канцелярії нашого 271 піш. зап. полку, де нас зустрів старший полковий писар. Був це високий худорлявий мужчина, що називався Іван Рудічев. На боці його військової «гімнастьорки» виднів університетський значок, — отже це була людина з високою університетською освітою.

Зібралося нас небагато — всього шість осіб, а саме: старший писар І. Рудічев, прап. Грубрін (якщо не помиляюся, то він мене і припровадив на ці сходини), прап. І. Гнойовий (тобто я) і ще три чоловіки — ні їхніх прізвищ, ні ранг тепер уже я не пригадую.

Після деяких інформацій, поданих І. Рудічевим і переведеного обміну думок, ми постановили: а) рахувати себе ініціятивною групою для провадження освідомлюючої української праці в нашому полку, б) обрати голову цієї групи, що зараз і було переведено в життя. Одноголосно на голову цієї групи було обрано стар. писаря І. Рудічева, чим ми. військовики, налагоджували зараз же безпосередній зв'язок із нашими політично-громадськими українськими організаціями, в) якмога найшвидше перепровадити по сотнях нашого полку українську пропаґанду й відшукати серед них свідомих українців, щоб їх втягнути, як представників від сотень, в нашу ініціятивну групу. Ми хотіли якнайшвидше перейти від ініціятивної групи до Полкової Ради.

Підтримані нашими цивільними організаціями під час революційної паради, ми вірили, що осягнемо швидко наші завдання й організацію в війську.

Тому, що старший писар Іван Рудічев був небуденною фігурою на Катеринославщині, дозволю собі подати деякі дані про нього!

1. Належав до нелегальної Української Громади в Полтаві, а в 1900-х роках належав до РУП (Революційна Українська Партія).
2. У 1905 р. зимою провадив революційну діяльність у Верхнеднiп-

ровському повіті на Катеринославщині. Політичний процес із цього приводу мав у 1908 році. 3. У 1906 р. мешкав у Полтаві, де співробітничав у «Рідному Краї», що його видавав тоді адв. Микола Дмитріїв. 4. 1906—1912, це його студентські роки в Казанському університеті.

Із цих коротких дат з життя І. Рудічева бачимо, що він мав у Катеринославі безпосередні зв'язки з нашими українськими організаціями. Отже, ми, військовики, негайно набували зв'язок з українськими національно-політичними групами, що давало можливість координації нашої пропаґанди й національної боротьби.

Виконуючи постанову нашої «Ініціятивної Групи», десь по 15 березня рішився я виступити з промовою перед своєю першою сотнею 271 п. зап. полку, до якої входила й моя 73-тя маршова сотня, до якої я був переведений лише 15 березня 1917 р. Говорив я кокортко й стримано про історію України, беручи своє знання з однотомової історії України М. Грушевського й історії Аркаса та популярних оповідань Кащенка. На закінчення своєї промови я дуже побіжно й обережно зазначив, що у новому устрої імперії ми хочемо бути українцями, а не «хахлами», чи «малоросами»; хочемо мати свою українську школу, свою мову в судах і урядах. Скінчивши на цьому про свої побажання, я звернувся до сотні з запитанням, чи хтось не має питань чи якихось побажань. Не вспів я цього сказати, як перед сотню, роблячи крок вперед, вийшов підстаршина, що робив навіть добре враження на мене. Звертаючись до мене, він сказав: «Пане прапорщику! Та ви, видно, із куркулів!» А то чому? — запитую його, розуміючи дуже добре слово «куркуль», як нову для мене халепу в ці революційні дні. «Та от ви хочете відділити Україну від Росії».

— Я цього не сказав, — кажу йому у відповідь. «Так, ви не сказали, але все те, що ви говорили, говорить за ваше бажання відокремитися від нас. Ми народ робочий, деж ми тоді дістанемо хлєбушка?» — «Ми «хлєбушка» вам дамо — кажу йому, але, звичайно, за нього треба буде заплати, як належиться, а не задаром, чи півдаром. Маєте ж врешті текстильні вироби, як і якісь інші фабрикати». Але москаль не переставав і з жалем продовжував: «У вас і повітря ліпше й сонце світить краще, як у нас. Та й земля у вас ліпша... Та ви на ній умієте працювати». «Тобто, ви хочете, щоб ми й надальше ходили в ярмі й на вас орали?» — запитую його. «А ми думали, — кажу, — що нас тиснула шляхта й взагалі пани, а ось бачимо, що й рабочіє хочуть нами орати»...

«От бач, чого вони хотять! А не діждете!» — почулися голоси обурення з лав сотні. Отже, сотня була за мною й москаль мусів заховатися в масі сотні.

Із усіх сотень полку лише в третьому курені нашого промовця не схотіли слухати й пригрозили, що коли він, чи хтось інший, прийде до них із подібними промовами, то промовця викинуть у вікно. (Касарня містилася на 3-му поверсі нового будинку Гірничого Інституту).

Так чи інакше, але до кінця березня ми поповнили нашу «Ініціятивну Групу» новими членами від решти сотень полку й перейменували себе на Полкову Раду 271 піш. зап. полку.

Більш менш в перших днях квітня 1917 року наша Полкова Рада увійшла до складу Залогової Ради міста Катеринославу. Головою її тоді був, коли не помиляюся, штабс-кап. С. Єфремов. Поскільки пригадую, то всі наради Залогової Ради відбувалися в Феодосієських касарнях, в яких містився 228 п. зап. полк. Серед старшин 228 п. зап. полку був і полковник Петрів, що признавався до українців, тоді як у нас в 271 п. зап. полку, то вище прапорщика нікого тоді не було. Навіть, один полковник з прізвищем «Дорошенко», до українства тоді не признавався...

Богдан Дурбак

УКРАЇНЦІ У ДРУГОМУ ПОЛЬСЬКОМУ КОРПУСІ

(У двадцять п'яту річницю бою під Монте Кассіно)

(Закінчення)

Польська політика під час воєнної кампанії держалася точно визначеної лінії. Тегеранська конференція і нерішучість західніх країн супроти Москви, а часами навіть виразна нехіть станути в обороні вимог і прав польського екзильного уряду, пророкували некорисний вислід війни для наших сусідів. Ген. Андерс, фанатичний визнавець місії польського «післанництва на сході» разом з лондонським урядом, яким керували імперіялістичні мрійники і недобитки великих землевласників, рішили підтримати свої вимоги активною і якмога найбільш чисельною участю польських збройних сил. Треба признати полякам, що при всіх великих труднощах консеквентно і здисципліновано зробили для свого пляну все, що було в їх спроможності. Тої політики не змінив навіть договір в Ялті, де перерішено долю менших народів, не лишаючи жодного сумніву щодо будучности польського народу. До самого кінця війни уряд в Лондоні демонстрував на кожному кроці своє провідництво над народом, керуючи в краю боротьбою т. з. «Армії Крайової» і трагічним повстанням у Варшаві, а за границею, не зважаючи на передчасне зужиття людських резерв з цивільних таборів внаслідку дезерції кількох тисяч жидів у Палестині, продовжував активну участь в кривавих боях і розраховував на доповнення зпосеред полонених шлезьких поляків з німецької армії. В міру поступу вперед альянтських військ у Франції під кінець 44-го року тих полонених приходило щораз більше і польська армія дійсно побільшувалася. Разом із сьлонзаками зголошувалося багато німців, які знали польську мову і воліли бути на волі, як у полоні, отже Корпус зароївся Гансами, Фріцами і Еріками, а навіть москалями. «Двійка» знала про них досконало, але владі йшлося про число і все було в порядку. Поляки використали навіть ворогів для своєї справи. Після війни включено до армії полонених в Німеччині з 39-го року і членів «А. К.» з концентраків, а по цивільних таборах їздили агенти, намовляючи до війська кожного, навіть українців. У 45-ім році, польська армія нараховувала близько чверть мільйона в обох корпусах і казалося, що генераліція думає маршувати на Варшаву.

Ця справа хвилювала нас українців дуже сильно. Ніхто не знав, скільки у тому фантазії, а скільки правди і хлопці боялися

повторення історії Галлера. В часі другої світової війни люди були свідоміші і деякі заявляли, що заки дійшли б до Галичини, то спершу вистріляли б автоматом свої сотні, але від слів до діла завжди дуже далеко і годі сказати, як воно виглядало б в дійсності. На щастя, все скінчилося тільки на патріотичних балачках і накликуванні людей стояти вірно при уряді в Лондоні. Мабуть, рішуча постава англійців і присутність совєтських дивізій на Чехах, в Австрії і в Югославії не були пригожими факторами для будь-якої авантури, але, якщо Італія межувала б безпосередньо з Польщею, то мені здається, що ніщо не зупинило б романтичного маршу Андерса «з земі влоскей до Польскі».

Польське військо, перейшовши напруження і опинившися в безділі, почало проявляти втому та заломання. Для збереження людей в одній зорганізованій масі лондонський уряд зробив ще один театрально драматичний крок. У всіх відділах прочитано і широко пояснювано нову аграрну революційну рефому розподілу великих змельних посілостей на двадцять п'ять гектарові хутори. Однак це не дало бажаного психологічного ефекту, бо уряд був у Лондоні, а землі під большевиками. Не звертаючи уваги на відозви і намови старшин, люди вписувалися масово на поворот до краю, а решта думала про демобілізацію і перехід до нормального незалежного цивільного життя. Канада, Австралія і Нова Зеляндія зголосилися прийняти до себе певну кількість польських вояків, як вияв співчуття для «геройського і покривдженого народу», тільки нами ніхто не цікавився і ніхто про нас не думав. Ми могли користати з привілеїв польських вояків, це правда, але ми мали вже досить поляків, англійців, війська і залежности від когось, або чогось. Всі почувалися виснаженими і по стількох роках чужини хотіли нарешті щось «свого». Так почався новий і останній період українців в польській армії, а саме — творення власного ідеального та вимріяного українського середовища і шукання за своїми по таборах переселенців.

Перша стичність з нашими людьми була у самому таки війську. З новим елементом по війні прийшло до нас багато втікачів з української дивізії, або з таборів у Німеччині і інших країн. Вони подавали себе за поляків і сиділи покірніше від нас. Були між ними дуже добрі хлопці, але назагал, та головно, коли зійшлося їх більше, поводилися зарозуміло, наче тільки вони були справжніми патріотами, і з гордістю розказували про свої геройські подвиги дома в УПА, або під Варшавою. Це робило погане враження. Людина є дуже бідною, якщо не вміє запитати себе, чи її діло дає добрі висліди і бачить у ближнього трісочку, але не добачає у свому оці ці-

лого поліна. Якщо їх діла були такі добрі для України, то чому скривалися. Була між нами й еміґрантами різниця, над якою ніхто не призадумувався і яка поглиблювалася в міру частіших зустрічей. З туги за своїм ми вимріяли собі Україну як ідеал і, на жаль, цього ідеалу не бачили у наших братів з краю. Ми линули до них, як мухи до меду, і в часі відвідин у цивільних таборах чи пізніше у дивізійників в Ріміні насолоджувалися своєю мовою і людьми, але, роздумуючи подорозі до дому над пережитим днем, ми відчували, що належимо до інших світів. Нас розділяв найгірший ворог — час. Товариші чи рідні були тільки у спогадах і думках такими, як у 39-ім році, а насправді і ми і вони змінилися під впливом цілковито різних умовин. Наших хлопців найбільше дивувало те, що поруч доброго імени українця одні мусили мати фірму «бандерівець», другі «мельниківець». Коли деяким ті два прізвища, може, нічого не казали, то свідомішим і колишнім членам одностайного ОУН вони в'язалися з поняттям посвяти, геройства і патріотизму. Для еміґрації вони були символами двох на смерть розсварених таборів. Дехто з нас заражувався тою «недугою» у пізніших часах не так з переконання, як під впливом односельчан чи свояків, але швидко відступав, переконавшися, що його спосіб думання не підходить під партійні лінії. Більшість стояла осторонь і почувала себе чужою. До Ріміні їздила, наприклад, невелика група все тих самих найбільш запальчивих і найбільш спрагнених, інші з'являлися раз і, не найшовши спільної мови, більше не показувалися. Були справи, які видавалися нам неясними, чужими і незрозумілими, але туга за своїм була таки сильнішою і не було випадку, де б «корпусяк» не спішив з приємністю прислужитися, чим міг.

Цікаве і болюче було те, що ніхто, крім наших священиків в Римі, не хотів зайнятися нами. Двері Отців Василіян були все відкриті, а Преосвященний Єпископ Бучко не жалував для нас часу і теплого слова. Для решти ми були якісь там «легіонери», як чулося часами, або прямо таки «поляки», негідні більшої уваги, за вийнятком випадків, коли можна було щось у нас скористати. Один наш товариш, наприклад, знаходився під спеціяльною опікою одного нашого видатного діяча в Римі, бо служив йому, як кур'єр між Німеччиною, Австрією і Італією, але літом 45-го року, коли трьох нас пішли до нього за порадою, то довідалися, що нам нічого не треба, бо маємо сорочку, дах над головою і миску теплої юшки. Таку мізерію, як сорочка і юшка, ми залишили за собою п'ять літ тому, а тоді пішли до нього шукати чогось вищого. Так само поводилися й інші партійні лідери, з якими ми стрічалися дуже часто.

Прояснiло нарештi, коли знайшли першу цивiльну людину поза корпусом, яка послужила нам своєю хатою, добрим словом i зрозумiнням. Це був д-р Роман Бачинський. Через клопоти з владою у Польщi вiн поселився перед вiйною в Iталiї i працював як лiкар в малiм мiсточку Порто Реканатi. Перебуваючи довгий час на чужинi, вiн тужив за своїми i тому розумiв нас. Мiсцевiсть Порто Реканатi лежить над Адрiйським морем i тому, що тодi знаходилося в центрi територiї, занятої польським вiйськом, отже гостинна хата д-ра Бачинського стала швидко мiсцем наших сходин, а в пiзнiших часах помостом мiж нами, Римом i дивiзiєю в Рiмiнi. Там прилучився до нас ще один «корпусяк» мґр. Теодор Данилiв, наш будучий лiдер. Шкода, що вiн не мiг працювати серед нас скорiше. Справа українцiв у польськiй армiї виглядала б цiлком iнакше. До вiйська взяли його аж в Тегеранi, а з приводу фальшивого доносу одного поляка i жида, вiн мав довший час великi неприємностi з владою i зорке око «двiйки» за кожним рухом.

***

В мiжчасi українцi на територiї Англiї заснували в Лондонi товариський «Союз Українцiв у Великiй Британiї», в скороченню «СУБ», з осiдком в будинку Канадiйського Допомогового Комiтету. Головою був Микита Бура, колишнiй парляментарний посол у Польщi, а секретарем Степан Яворський. Треба признати їм багато заслуг початковiм розвою тої органiзацiї. Не пам'ятаю, хто перший нав'язав з ними контакт i в який спосiб. Здається менi, що товариш Пука Василь принiс до хати д-ра Бачинського заяви вступу разом з iнформацiйним листом. Тут розпочав свою працю мґр. Данилiв. Як правник i знаменитий органiзатор, вiн взявся за дiло фахово i з того часу подiї покотилися справно i пляново. Передусiм вiн зажадав вiд централi СУБ-у, щоб вона подбала в головнiм польськiм штабi за дозвiл для вoякiв належати до позавiйськової органiзацiї. Польська влада не могла вiдмовити тiй вимозi на англiйськiй територiї з правом необмеженої нацiональної i релiгiйної свободи i за якийсь час подано згоду до загального вiдома в газетi «Дзєннiк Жолнєжа». Однак усупереч тому дозволовi, жандармерiя в Iталiї задержувала наших хлопцiв на допити i утруднювала в працi. Отже знову на пропозицiю мґра Данилова пороблено заходи для реєстрацiї СУБ-у в англiйських властях на правi британського закону i, ставши правною англiйською органiзацiєю, Микита Бура мiг успiшно iнтервенiювати в нашiй справi перед польським урядом. Це було якраз те, чого ми все потребували. Сильної i респектованої органiзацiї. З того часу ми мали спокiй з жандармерiєю i в скорому часi

придбали більше членів в Італії, аніж централя за цілий час свого існування в Англії.

Кореспонденція була ще одним клопотом. Вписові заяви разом із членськими вкладками пересилано до Лондону у спеціяльних ковертах військовою летунською поштою і вони часто пропадали. Крім цього, в Англії не можна було в тім часі виміняти італійських лірів на фунти, отже ми мусіли або купувати доляри в Римі на чорнім ринку, або уживати т. з. «моні ордерів». Доляри коштували дорого, а «моні ордери» були в дуже обмеженій кількості і треба було замовляти їх на чиєсь прізвище у платничого старшини компанії. Щоби оминути ті трудноці, рішено дати мґрові Данилові повновласть бути представником СУБ-у на терені Другого корпусу з повною свободою діяння. Користаючи з того права, він нав'язав співпрацю з єпископом Бучком на полі харитативнім і пропаґандивнім. В Італії знаходилося багато біженців і в Римі створено Комітет для їх опіки. Корпусяки, хоч самі не дуже багаті, складали щиро поважні суми грошей і їх складалося на руки епископа Бучка, як голови того Комітету. В сорок шостім році зложено тридцять тисяч лірів на видання італійською мовою Папської Енцикліки «Оріенталес Омнес» про нашу Греко-католицьку Церкву. Єп. Бучко одобрив цю думку, асиґнуючи на те решту потрібних грошей і так появилася п'ятдесять чотиросторінкова книжечка, правдоподібно перша друкована для чужинців по війні, під наголовком: «Ін Діфеза Дель Католічезімо Украіно» з нагоди триста п'ятдесятьліття злуки Української Церкви з Римом. При тому зазначено також, що це видання є заходом військових українців в альянтських збройних силах.

Того самого року, пан мґр. Данилів зголосився на авдієнцію у Голови Конґреґації Східніх Церков Кардинала Тіссерана і вніс прохання українців греко-католиків у польській армії про признання для нас священика. Кардинал обіцяв зробити в цій справі все можливе і по якомусь часі приїхав до Другого корпусу з Австрії кол. військовий капелян в Станиславові, о. Степан Колянківський. Відтоді що неділі відбувалися Богослужби, щораз в іншій частині, щоб усі мали нагоду брати в них участь. При цій нагоді мушу згадати наших православних товаришів з Волині і Холмщини, які не дивлячись на різницю віровизнання, приходили на католицькі Богослуження для виявлення національної солідарности перед поляками.

Тимчасом дальшу долю польського війська вирішено на конференції в Лондоні між прем'єром Еттлі і ген. Андерсом та головним штабом. Вислід конференції і зобов'язання Англії помогли «розпочати нове життя», подано до відома у дуже рожевих кольорах

кожному корпусякові на летючці з підписом прем'єра Еттлі. Вояки повірили в золоті обіцянки і переїхали слухняно, як ягнята за своїм пастирем, до Великої Британії осінню 1946-го року.

Тут прийшов удар за ударом по розчарованих і обеззброєних поляках. Останнім завданням ген. Андерса було привезти череду і він це виконав. Команду над корпусом перебрав ген. Богуш-Шишко, а він, помивши руки і покотивши «гірку сльозину», на прощання виїхав до одержаного в Канаді маєтку з доброю досмертною пенсією і молодою та гарною другою дружиною... українкою.

Наступною бомбою була заява англійського уряду, що головним його зусиллям є намовити поляків на поворот до їх «визволеної» батьківщини. Лондон підписав тоді дуже корисну для себе торговельну умову з Варшавою і така політика була вказаною для забезпечення тієї умови і приязних зв'язків з Москвою. Елястичність британської політики була трагедією не одного вже народу.

Ще одною неприємною і болючою несподіванкою було загальне холодне або навіть вороже ставлення колись приязного англійського населення. Причина того лежала безперечно у зміні політики і симпатії пересічного англійця до Совєтів, але найбільшу вину мали самі таки поляки. Їх характер і поведення були цілковито протилежні вдачі і звичаям британського громадянина, а «заґлоби» з першого корпусу ген. Мачка, стаціонованого в Шотляндії, працювали ревно від 40-го року над виказанням тих різниць у всіх можливих формах. Безпорядок, горілка і жінки були їх вибраним полем до попису. Яка глибока була нехіть автохтонів до поляків, можуть посвідчити найкраще дебати в парляменті над будучим приміщенням польської армії. Коли один шотландський представник виявив іронічно втому від «благословенства» польських вояків на його території, то у відповіді заспокоєно його справедливим розподілом «благословенства» вже по цілій Британії.

Найсильнішим ударом була все ж заява, що хто хоче здемобілізуватися і користати з обіцяної допомоги, той мусить спершу вступити на два роки до т. зв. «Польскеґо Корпусу Пшиспособеня і Розмещеня», в скороченні ПКПР. Це мала бути невинна організація тільки формально військова, з метою приготування людей до цивільного життя. Проте вона породжувала поважні сумніви. Одна з точок вписової анкети говорила про дворічну службу британському королеві, а саме тоді починалися бої в Палестині і люди боялися попасти у біду. Крім недовіря і підозри було ще питання, чому польський уряд в Лондоні не демобілізує своїх громадян, якщо він покликав їх до армії. Може бути, що англійці не мали нічого

злого на думці і поводилися в данім випадку за своїми законами, а вина була польських старшин, які неправильно вияснювали справу. Вони хотіли за всяку ціну зберегти всіх разом в одній зорганізованій цілості. Реакція війська була справжньою несподіванкою. Десятки тисяч зголосилися на поворот до краю, а решта розпочала голодівку, як протест. Під тиском критики преси і консерватистів у парляменті уряд прем'єра Еттлі впровадив певні зміни, як, наприклад, негайний перехід до цивільного життя тих, що підпишуть і знайдуть собі працю. Однак це не дуже помогло перебороти недовір'я.

Ми, українці, мали одно велике бажання: розпрощатися нарешті з поляками і в цій справі покладали надії на наш СУБ, який нараховував тоді понад тисячу дійсних і активних членів. Решта приглядалася збоку і чекала, що СУБ зможе зробити. На жаль, під кінець 1946-го року приїхав до Англії з першими добровільними робітниками з Німеччини дух таборової політики, а пізніше з приїздом Дивізії в 47-ім році розгорілася на добре боротьба за впливи, плятформи, масштаби, гуляйполя і т. п. Річ ясна, що жертвою і місцем інтриґ став СУБ, організація цілковито аполітична та удержувана людьми надзвичайно щирими й ідейними.

Перший скрутний момент прийшов зі зміною обсади канадійського Допомогового комітету в Лондоні. Новий голова, сотник Богдан Панчук, зажадав від СУБ-у залишення будинку. Заболіло трохи, що відмовляється нам частину пивниці на канцелярію і видавання офсетової газети, але на заклик Микити Бури корпусяки витріпали кишені, частину грошей склав він сам і куплено свій власний великий чотироповерховий будинок при вулиці Лінден Ґарденс 49 (осідок СУБ-у по нинішній день), який мав служити водночас за готель для приїжджаючих до столиці членів. Полагоджено тоді також справу інформації переходом зі старої газети «Наш Клич» на регулярно друкований тижневик «Українська Думка». Першу пробу не тільки витримано, але, можна сказати, СУБ вийшов з неї скріплений, притягаючи нових членів.

Остаточна прірва між українцями з польської армії та рештою еміґрації почалася на початку 1948-го року. Довголітній і заслужений голова СУБ-у Микита Бура рішився виїхати до Канади, отже скликано загальні збори на Різдво 1947-го року просто тому, що кожний міг дістати тоді святочну відпустку і дармовий білет до Лондону. Коли хлопці з'їхалися, збори відкликано з суто політичних причин, щоби не допустити до голосу людини небажаної партії. Для наших хлопців це було щось цілком чуже і незрозуміле. Стара

управа заплуталася, на жаль, у закулісову політику «впливів» нової еміґрації і потайки упляновано на пост голови СУБ-у мало відомого корпусякам Богдана Панчука. Вкоротці, коли за англійським правом корпусяки не могли ще дістати нових перепусток, привезено до СУБ-у дивізійників і ці вибрали Б. Панчука на голову, повіривши наївно пропаґанді, що він, як британський старшина, зможе звільнити їх з табору полонених. Не знаю, чи «хлопці з-за дротів» були членами, а якщо так, то хто заплатив за них вкладки, щоб могти голосувати? Не знаю також, чи вони, як полонені ворожої армії, могли взагалі бути членами організації, зареєстрованої за англійським законом. Ніхто не старався вияснити тої справи тоді і ніхто, мабуть, не буде вже того розглядати. Нам зроблено кривду і це був сумний факт. Воля кожному дорога. Українці з польської армії розуміли це дуже добре і тому оправдували пересічного дивізійника, але мали слушний жаль до верхівки. Брак довір'я і невдоволення зросло ще більше через невідповідну методику праці нової управи. Велике число урядовців-дивізійників, які виповнили цілий будинок, стукання закаблуків, салютування, ставання на «струнко» і титули, перетворювало СУБ у генеральний штаб, не лишаючи місця для товариського тепла в свому середовищі, якого корпусяки шукали так довго і так уперто. Поза тим, воно наражувало на великі кошти утримання, а одиноким платником був тоді ніхто інший, як знехтований і відсунений на бік українець з польської армі. Я, наприклад, з моїми приятелями Іваном Масним і Кралею Петром, намовили у члени СУБ- всіх хлопців нашого полку та інших частин і було нам прикро слухати їх докори і вияви невдоволення.

48-ий рік був рішальним і останнім в історії польської армії, а тим самим і нашої. Люди стояли перед питанням, що далі робити. В «Українській Думці» дораджувалося підписати ПКПР і дораджував те робити сам голова, Богдан Панчук, вживаючи арґументу: «Живеш в Англії, то роби, що вони кажуть. Дивися з чиєї печі хліб їсиш». Не перечу, що наші народні приказки бувають мудрі і практичні, але ми були тоді психологічно непідготовані до такого крайно реального, аж невільничого думання. Ми довгими роками шукали ідеї і лідера, а коли, здавалося, нарешті знайшли їх, вони щезли, залишивши нас знову самітніми і зданими на власні сили. Одні, знайшовши працю, залишилися в Англії, мале число вернулося додому, багато скористали з програми допомоги польським воякам і виїхали до Австралії, Нової Зеляндії і Канади, деякі зголосилися до Франції і Бельгії або Голляндії, а решта подалася на еміґрацію до Південної Америки. Така була вже доля, що українець з польської

армії виїхав з Совєтського Союзу підшившися під поляка, воював як поляк і виїхав у світ як поляк при помочі таки поляків, а в Лондоні залишив свою дитину СУБ і політичну еміґрацію, для якої поділ на «мельниківців» та «бандерівців» був важливішим від самої України. Це причина, чому «корпусяків» ніде не видно. Розбіглися, розчаровані ідейні одиниці і розбіглися тисячі тих, що стояли «збоку», очікуючи діла і вияву сили. Політикувати в гурті однодумців дуже легко, але знайти спільну плятформу для всіх і керувати ними, є правдивою штукою. У той час СУБ міг це зробити.

Ніхто ніколи над нами не призадумувався і після нашого виїзду ніхто не оплакував втрати. Не було чоловіка, який звернув би увагу, що чейже ми були не вибраною під мірку елітою, а звичайною пересічною групою галичан з різних околиць, віровизнань, станів і поглядів від свідомих членів ОУН починаючи, на звичайних сільських хлопцях кінчаючи. Між нами були навіть комуністи, які добровільно їхали в Совєтський Союз на роботи, а прозрівши, скористали з нагоди і виїхали з польською армією. «Корпусяки» — це була частина України в мініятюрі і з мінімальним числом інтеліґенції могли стати знаменитим матеріялом для дослідів над психологією народу, залишеного на поталу большевицькому теророві, після масового відпливу української еліти на еміґрацію. Наш край якраз занурювався у совєтський «общий котьолок», у якому ми уже своє відкипіли.

КІНЕЦЬ

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

М. Бігус — збірка на 65-літтю інж. Богдана Підгайного в Торонті	$176.00
М. Бігус — збірка на ім'янинах Івана Шостака в Торонті	37.00
Братство кол. Вояків I УД УНА, Станиця Торонто	32.00
Яким Редчук, Монтреаль	5.15
"Бейбі Пойнт Голл" —	
С. Зазуляк, Торонто	5.00
Мґр. В. Сірський, Ватерлю	2.00
Н. Слюзар, Едмонтон	1.00
К. Фіцик, Ст. Кетеринс	1.00
Разом:	$259.15

Щиру подяку жертводавцям складає **Адміністрація.**

В. Габа

В УКРАЇНСЬКОМУ ЮНАЦТВІ

(Закінчення)

Одного разу кількох з нашої групи призначили на таку роботу. Ми помаршували за місто й там шукали по залишених автомобілях будь-яких вартісних речей, за які американці платили цигарками. Я пішов наперед цілої групи й в одному автомобілі бачу на керівниці військовий пояс із пістолею. Скачу на східці й простягаю руку по пояс. Нагло із сидіння підноситься якась постать. Я чомусь крикнув: «Поднімайсь Ванька, здєсь американи!» Та яке було моє здивування, як це дійсно піднявся совєтський старшина, у зимовій шапці з червоною зіркою на чолі. Він також почав до мене кричати й хотів схопити мене, але я швидко втік і сховався за автомашини. Він вийшов і почав розпитувати по-німецьки, чи є між нами «русскі» люди. Німець-перекладач відповів, що нема. Тоді він пішов до американців і зажадав, щоб нас зібрати й він буде пізнавати того, хто його збудив. Очевидно, я не вилазив із свого схову. Цілу нашу групу зібрали, але, на щастя не рахували, і цей старшина почав «пізнавати»». Не міг пізнати, бо й так був підпитий, але пізнав, що між групою були слов'яни. Тоді він почав їх бити кулаками. Найбільше страху наївся Жорка, російський хлопець, який був приділений до нашої групи ще в Любені й із нами ділив долю і недолю. Боявся він, щоб його хтось не видав.

На таку поведінку російського старшини американці не знали, як реаґувати. Вони тільки держали свої кріси на поготівлі й через радіо покликали своїх старшин. Незабаром приїхав джіп із американськими старшинами та військовою жандармерією. Червоноармієць трохи заспокоївся і приніс бензинову банку, повну горілки. Давав американцям напитися, вони з чемности пили й дали йому своїх цигарок у виміну. Зате потім цілу дорогу додому плювали.

У таборі ми жили нудним життям серед поголосок і непевности. При кінці травня прибула до табору совєтська комісія, яка зверталася до німців, роджених у Східній Німеччині, щоб вони залишалися на місці. Їм вони видадуть по кілограмові хліба й негайно звільнять додому. Проте її ніхто не слухав, лиш почалися різні вигуки полонених, аж американці їх забрали.

Однаге в таборі було видно всі познаки, що нас перевезуть. Одного дня усіх ненімців зібрали перед адміністраційним будинком. Ми були непевні, що робити. Порозумівшися між собою, ми рішили говорити, що нас зловили силою і завезли копати окопи, де нас обмундурували. Хога це не була повна правда, проте деякі між нами були силою забрані до війська. Та американцям йшло про що інше. Вони шукали за «гітлерюнґами», які боролися у Берліні. Після перевірки фактів, які потвердили німецькі старшини, що ми нігого з нацистською молодегою організацією не мали спільного й у Берліні не воювали, американський старшина герез перекладага сказав нам, що усі до 18 років будуть якнайшвидше звільнені, як тільки погнуть функціонувати залізниці. Це нас врадувало й ми веселі повернулися до своїх шатер. Не догадувалися ми тоді, куди нас вестиме шлях до волі.

З цієї нагоди ми розпалили ватру й заспівали собі «гарцерської» пісні: «Табор це створений для нас, не треба нам бабів». Але кому з нас були в голові дівгата. Ми мріяли про гор-

О. Северин Сапрун, головний капелян українських юнаків при німецькому летунство править Службу Божу для юнаків, на протилетунських становищах "Ам Гіммель" коло місцевости Дойчш-Ваґрам на північний схід від Відня.

ний хліб. Я сам почувався стариком між цими полоненими і думав про рідний край та батьків.

На переїзд довго не треба було чекати, бо згідно з Ялтинським договором, американці мусіли покинути ці околиці і переїхати за річку Ельбу. Нас потягом перевезли до міста Любеку, а відтіля маршем ми прийшли до Шимберґу над Балтійським морем, а з Шимберґу до Селем Зее. Маршували ми два дні, при керівництві німців. Тут ми були підпорядковані англійській армії, яка не дуже нами опікувалася. Під час довгого й важкого маршу нас майже не годували. По дорозі ми зустрічали автомобілі, що їхали на схід, із робітниками. Поверталися вони додому. Та не були вони такі щасливі й веселі, як поворотці до Італії чи Франції. У якомусь селі ми зустрінули наших людей. Я без надуми зупинився коло них і попросив води. Та замість якоїсь допомоги чи бодай співчуття, я почув від однієї жінки: «Що тобі тепер води захотілося? Довоювалися гітлерюнґи. Ха, ха». Очевино, із моїх уст вирвався лише львівський батярський вислів.

Врешті ми прийшли до свого місця призначення. Приділили нас до І-ої сотні в малому гарному ліску, без дротів, бо ми не були трактовані як військовополонені, а призначені на якнайшвидше звільнення. Розтаборилися під шатрами. Але їсти було обмаль. Однієї ночі нас збудив запах жареного м'яса, а за кілька хвилин оточили наш табір військові жандарми із німецькою поліцією і поблизу одного шатра, у якому перебувало 5 німецьких старшин, знайшли кістки двох баранів. За це на другий день, як нам казали, розстріляли трьох старшин. Та найбільше німці нарікали, що після того польового суду німців не розстрілювали англійці, а таки самі німці.

Проходив червень. У таборі життя йшло нудно й нецікаво. Голод кожному допікав й деякі почали підпадати на силах. Кожен старався якось собі радити. Я навіть пробував ловити рибу на шнурок, але без жодного успіху. Довкола табору були поля зі збіжжям, але його хоронила поліція. Вештаючися так, я натрапив на німкиню, яка доїла корови. Я попросив її молока й вона мені дала напитися. Потім я частіше ходив до неї по молоко з горнятком, яким ділився часом із своїми ближчими товаришами. Раз мені вдалося «свиснути» одну пачку цукерок. Хоч як нас сторожили при вивантажуванні харчів, мені вдалося цю пачку присипати піском, і як автомашина від'їхала, я її приніс до шатра. Це трохи «осолодило» мені життя.

Щораз більше погали звільнювати німців додому й вони старалися продавати все, що їм було непригоже в цивільному житті. Навіть пістолі, які було суворо заборонено мати в таборі.

Під гас літа приїхала до нашого табору яка сотня вояків балтійських країн. Вони майже всі говорилли по-російськи. Дивувалися, гому ми не втікаемо, але не дали нам поради куди. Самі вони майже всі позникали впродовж короткого гасу.

ТАБІР БЕЗ ДРОТІВ

Нас знову викликали до персвозу. Та тепер між нами наш товариш захворів і перебува у амбулаторії і ми рішили без нього нікуди не рухатися. Прийшли ми до нього й переказали йому наше вирішення. Він із сльозами в огах дякував нам, але запевнив, що він також з нами поїде, бо вже «вродив» своє після двох тижнів страждання.

На новому місці нас примістили у стайні. Українська група вибрала собі місце на стриху, із якого було видно море, а за якихось п'ять кілометрів — затоплений корабель. Кожний думав, що в цьому кораблі є і як би до нього дістатися.

Тут ми були під командою якогось головіка із повідриваними пагонами, який говорив до нас ні то по-українськи, ні по-російськи. Не знаю хто він був. Чомусь завжди сумно дивився на нас із-за своїх окулярів.

Між нами були різні національності: грузини, угорці й хто зна хто. Угорці завжди робили багато галасу, крали, що попало під руки, палили великі вогні й до них кидали патрони. Було кілька випадків поранень.

Між нами були також старші вояки із Української Дивізії. Вони нас підтримували на дусі і завдяки їм ми щораз більше зживалися у правдиве воящьке братство. Їм було море по коліна, не тільки в переносному знагенні, але й у правдивому. Одного дня один з них десь з-під електрівні роздобув говен і поплив до корабля на морі. Коли хлопці вирушили до нього, привезли звідтіля пшеницю. Це була неабияка здобиг. Негайно погали з неї пекти паляниці й створився «горний ринок», а з тим і сварки за говен. Кожний хотів їхати до корабля, щоб привести собі набряклої пшениці. Командант табору розв'язав це питання так, що по герзі признагував говен для кожної групи. Одну таку групу захопила буря на морі й вона повернулася щойно герез два дні. Ми всі думали, що вони потонули.

До нашого табору щораз більше привозили різних вояків. Великою втіхою для нас був приїзд групи юнаків, таких самих як ми. Та вони воліли жити окремо під шатром, бо не хотіли долучуватися до всієї юрби в стайні, де часто бували сварки й бійки. Між ними були Дозьо Будний, Циганчук, Макойда та Бобеліх з Комарна.

Ми кухні не мали й її німці нам не давали, бо казали, що незабаром поїдемо додому. А харчі привозили нереґулярно, і звичайно сухі так, що треба було собі самому варити. Хліб спочатку був один бохонець на вісьмох, а опісля — на дванадцятьох. При поділі хліба була ціла комедія. Бохонець ділили на 12 пайок, один обертався спиною до всієї групи й показував на пайку, а другий, також обернений, казав, якому з черги в ряді її признгувано. Англійські панцирні авта та німецька поліція дбали про те, щоб ніхто без перепустки не входив до села. Так в голоді й холоді проминув майже місяць.

Ми також одержували по три цигарки денно, які я міняв за харчі. По ці цигарки до мене часто приходив старший вояк з польського війська й Дивізії Вовк. Він походив із Львова й коли я йому згадав про «могіканів» та палац Унібжецький, він мене взяв також за львов'янина. Він мав золоті зуби, був говірливий, при чому дуже слинився. Розказував звичайно про свою дружину й дітей. Така розмова кінчалася плачем і проханням цигарки, яку я йому давав. Жалувався, що нема «медицини» (горілки). У його товаристві, при «віцах», час проходив хутко. За мої цигарки він мені віддячився.

Одного разу в таборі появилося на чорному ринку м'ясо. Хтось якось роздобув корову й закопав її в землю. Але це м'ясо треба було негайно варити, бо на ньому хробаки висіли, як бомби. Німці й англійці шукали за цим м'ясом, як за мінами, але не знайшли. Я підозрівав, що це мій приятель Вовк був тим різником, бо він дав мені кусок м'яса, якого я не бачив вже місяцями. Натякав мені, що корова коштує його дві пари черевиків, як її виводили до табору з лісу. Для нього це був жарт, а на мені шкіра терпла, як я згадував двох баранів в таборі над Зелем Зее, за яких розстріляли кількох німців.

Старші наші товариші розважали й потішали молодших. Я найбільше подружив з Іваном Винницьким, який нервово прижмурював очі. Казав, що це йому залишилося з боїв під Ке-

нігсберґом. До нашого вужчого гурту належали ще, тих що памятаю, Петро Гупало з Зологівщини, Кіт, Адамик, Коваль, Теодозій Волошин, з яким я договорився їхати до нього в сади Чортківські та Івась Головатий, який особливо опікувався Винницьким і Осипом Романовим.

НА «РОДІНУ»

В той гас над нами перебрав команду один грузин, заступник попереднього коменданта, який десь зник. Він завжди говорив: «Пєрвий звод стройся! Сейгас моя будуть видавати хлєб!» Ми його охрестили «Моя твоя нє понімаєт». Одного ранку «Моя твоя нє понімаєт» сказав нам, що «в десять гасов поєдем на родіну». І дійсно, ранком приїхали англійці, одягнені в шкіряні куртки без рукавів, зількома автомашинами та совєтський майор танкових військ. Він сказав коротку промову, що Сталін кожному все простив і поїдемо на «родіну». Будемо вантажитись, але в порядку. Перші поїдуть з Далекого Сходу, за ними грузини, татари, росіяни, українці та білоруси. Всі рушили в наказаному порядку до машин, але англійці дозволяли всідати тільки по двадцять осіб на один автомобіль, хог совєтський майор хотів якнайбільше з нас навантажити. Я таки всів на машину поза своєю гергою, як до мене приступив «Моя твоя» та запитав:

— Откуда ти?

— Житомир, Віннницької області, — відповів я спокійно.

— Врьош, ти жулік! Слазь! — крикнув він до мене. Мене таки скинули в автомобіля. — Утром всє уєдем друґімі машинами, — потішив він мене.

Я залишився далі в овегій стайні. Зауважив я при тому, що для майже всіх українців та декількох білорусів не було місця на машинах. За тими, що від'їхали пропав всякий слід. А ми гекали на новий транспорт і так проходили цілі тижні.

Але голод дошкулював щораз більше. Я все виміняв за харгі. Залишився в мене на шиї медалик, єдина пам'ятка з св. Юра, з яким мені не хотілося розставатись.

Ми не одержували жадної преси, ані не мали радія. Тому не знали, що діялося в світі. Кожний займався, гим міг, а найбільше вошобійством. Я гасто любив ставати до сходу сонця й іти над беріг моря досипляти ранку при шумі морських хвиль.

Одного ранку я встав і пішов у напрямі моря. Несподівано побачив ровериста, що їхав у напрямі нашої стайні. Мені в голові прошибла думка: «напасти на нього й відібрати йому їжу». Я ще встиг побігти до стайні й озброїтися своїм ножем, та засістися на нього. Доїжджаючи до стайні, роверист звільнив біг якраз біля моєї засідки, я вискочив і крикнув:

— Гальт! Во фарст ду гін?

— Що тут є? — він перестрашено питається. Я йому коротко кажу:

— Це російський табір. — А він не може від совєтського прапора очей відірвати, а я від його валізки на ровері. Він добре говорив по-німецьки, але пізнати було, що не німець. Поляк, думаю. Що там в нього в валізці. В розпуці стиснув я п'ястуки, стрибнув до нього та крикнув по-польськи:

— Що маєш? Я голодний і готовий на все.

— Тільки пару канапок з вудженою солониною та свої реґі, які я забрав він німецького бавера, — відповідає мені тремтячими губами.

Я кинувся на канапки як голодний вовк. Першу майже цілу проковтнув нараз, не запримічуючи незвичайного смаку. Мені впало в очі, що він ламано говорив по-польськи, тому я його запитав:

— Що ти за поляк, що так слабо по-польськи говориш?

— Я з Тернополя.

— А по-українськи розумієш?

— Так, — відповідає.

— То ти українець, — питаюся.

— Так, — каже він.

— Ну, я також українець, — відповідаю. Мені відразу соромно стало і я його перепросив за свій вчинок.

Я йому порадив оминути цей табір, бо незабаром хлопці прийдуть над море митися й тому він може попасти в халепу. Ми йшли разом і розговорилися, як давні знайомі. Він мені признався, що він з Полтавщини, знає багато галичан і не думає повертатися додому. Казав, що два рази пробував вступити в лави Дивізії, але німці не хотіли його звільнити з праці. Розказав, що в його таборі інші порядки. Там має синьо-жовтий прапор. Він пообіцяв мені прислати на другий день провідників з табору, щоб нас усіх вивести на волю. Ми сердечно розпрощалися.

НА ВОЛЮ

Я схвильований біля полудня повернувся до табору й розказав усе своїм друзям. Погалися дискусії і вагання. Що робити? Повертатися на Україну, ги втікати на волю, у невідоме? Сон не брався нас тієї ногі. Я погав переглядати свої регі та рішився таки втікати. Деякі рішилися вертатися на Україну й інших до цього намовляли. До таких належав Місько Мартиник, який намовив багатьох юнаків їхати додому. Я їх просив, щоб переказали моїй рідні, де я перебував. Обіцяли зробити це.

Увегорі до мене підсунувся один з наших старших вояків-фюзилерів, Крук. Він мені сказав: «Володимире, якщо ти втікаєш, я іду з тобою». Мені радісніше стало, що наш гурт збільшувався. В товаристві і смерть мила. Він не звертав дотепер на себе особливої уваги. Говорив, що він гуцул, а не лемко. Але коли він мені сказав, що якщо нам вдасться вийти щасливо на волю, він мені віддягиться, мені здавалося, що це звигайне говорення. Та він наполягав на своє й сказав мені: «Я тебе заберу до Америки. Я американець». Опісля він розповів історію свого життя. Він був сином американця, який вислав його влітку 1939 року на вакації до Ворохти. Там його застала війна й большевицька окупація, яку він пройшов переховуюгися. Відтак прийшли німці. Він рішився вступити в лави Української Дивізії й боротися за волю батьківщини свого батька. Так він опинився в нашому таборі.

Вногі ми ще довго говорили й сумнівалися, ги наш полтавець прийде ранком на умовлене місце. А ранком всі забрали з собою свої регі і пішли герез потік знайомими полями. Наша група була досить велика. На умовленому місці нас зустрів представник з вільного табору Осип Мищишин із Зборівщини, привітавши нас «Слава Україні». Нам хотілося по військовому «вдарити в дах» і відповісти: «Слава Героям». Мищишин привітався з нами, дав кожному по куску хліба, а наш полтавець обдарував нас цивільними «лашками». Ми погали переодягатися і пішли слідом за нашими провідниками. По дорозі ми зустріли англійську стежу, яка нас не зупинила. Їм було байдуже. Я тихо помолився й гомусь мені пригадався митроп. Шептицький, який говорив «нема кращого на світі вгинку, як віддати життя своє за друзів своїх». Ми прийшли щасливо до табору Коріґен над Балтійським морем, поблизу Кілю. Так закінгилася наша військова Одиссея. Перед нами погинався новий шлях — на волі.

ЕПІЛОГ

Пишучи ці спогади, хочеться мені згадати моїх колишніх товаришів по зброї — молодих юнаків з Мшан, Цунева чи Камінобродів, які належали до судово-вишнівської «шайки» й «оперувати» на залізниці Перемишль—Львів: Ярослава Помірка, Зенка Пришляка, Антося Макаруху, Лабу, Осипа Пундика, Осипа Рака, малого Стефка Лемця чи поляка Яся Демського. Не всім вдалося щасливо пройти війну й поселитися в країнах вільного світу. Багато поклали свої голови в боротьбі за свою батьківщину. Деякі повернулися на Україну. Деякі згинули на Сибірі. До них належав також Ярослав Помірко. Нам вишнівцям прийшлося жити й дружити з іншими юнаками з інших міст і сіл Галичини, як: Ромко Макар з Дрогобича, Фуксі, Андрій Добрянський, Роман Сташків, Володимир Марченівський, Славко Свирида, Івась Стадник, Федір Луців, Мирослав Качала, Дозьо Будний, Осип Романів, малий Макайда, Іван Морочко, Володимир Підгірний, Петро Бобелій, Петро Чупало, Іван Леськів та Івась Головатий, який перший з нас одружився. Багато з них тепер стали поважними громадянами, покінчили студії й живуть своїм життям. Я, доки міг, продовжував свою «військову кар'єру» в канадській резерві, хоч вона скінчилася на «найвищій» ранзі ««капраля». Проте мені навіть тут було приємно здавати рапорт нашому сотникові, колишньому дивізійникові, Володимирові Молодецькому. Приємно згадати й наших опікунів, як проф. Зенона Зеленого й покійну вже Цьопу Паліїв. Наша боротьба закінчилася 25 років тому, але спогади живуть між нами і всі ми далі леліємо мрію, за яку ми колись в своєму юному віці пішли боротися у страшне невідоме.

Орест Корчак-Городиський
Бунч. Дивізії «Галичина»

УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ВІДЗНАЧЕННЯ

На сторінках «Вістей Комбатанта» (ч. 3 (34), 1968) появилася стаття пполк. Б. Битинського п. н. «Українські Військові Відзнаки», в якій шановний автор твердить, що тільки військові відзначення, затверджені екзильним урядом УНР мають державноправну вартість. Таке твердження, на жаль, не видержує наукової арґументації. З другого боку вважаємо великим недоліком Державного Центру, а зокрема Військового Ресорту, що він дотепер не видав відповідного розпорядження у справі ношення українських військових відзнак. У зв'язку в цим бувають випадки, коли колишні старшини царської російської армії, які перейшли на службу до Армії УНР, ще й сьогодні носять царські відзначення і то навіть на українських святкових імпрезах.

Зовсім інакше поступили новопостаті держави на руїнах російської імперії. Наприклад, литовці створили своє найвище бойове відзначення вже 23 листопада 1918 р., «Вітязь Кризус». Подібно зробили Латвія та Фінляндія, а Польща відновила історичне відзначення з 18 століття — орден «Віртуті Мілітарі». Ніхто ніколи не побачить на знімці тогочасних, або ще тепер живучих діячів новопосталих балтійських держав, Фінляндії чи Польщі, які на своїх військових мундурах почепили б «Ґеорґія», чи інше російське, німецьке або австрійське відзначення. Почуття власної національної гідности, як рівнож національної уніформи, не дозволяє патріотам носити відзначення окупанта.

Годі собі уявити, щоб визвольник Фінляндії, маршал Манергайм поїхав з офіційною візитою до іншої країни в чужій уніформі, тай ще з «Ґеорґієм» на грудях, як це, на жаль, зробив гетьман Павло Скоропадський у своїй державній візиті до німецького кайзера Вільгельма II в 1918 р. Гетьман П. Скоропадський прийняв тоді для себе і для декого із свойого окруження від кайзера Вільгельма високе німецьке відзначення, однак не мав нічого із українських відзначень, щоб зреваншуватись німецькій стороні.

Прикро, що про ті справи треба сьогодні писати, а ще прикріше, що ще сьогодні дехто старається оправдати, а навіть закріпити право на ношення відзначень окупанта. Чи останніх 50 літ

жили ми тільки в ґетто і нічого не бачили, не помітили і не навчилися?

Чи, наприклад, мали право українські старшини на контракті у польській армії носити на польській уніформі українські відзначення, хоч би такі, як Залізний Хрест, або Хрест Симона Петлюри?

На щастя, була в тих часах частина української армії — Січові Стрільці, які, як передумову прийняття до Січового Стрілецтва, ставили вимогу: не вільно носити ніяких царських відзначень. Щастя, що бодай одна частина існувала, яка дійсно шанувала гідність національної уніформи. Вірю, що ця дискусія вплине на Державний Центр та її Військовий Ресорт, які рішать про заборону носити царські російські, або польські військові відзначення, зокрема на українських національних імпрезах.

З моментом постання Української Галицької Армії, не тільки українці, але й австрійці, колишні високі старшини австрійської армії, з найвищими бойовими відзначеннями, позкидали всі австрійські медалі, бо знали, що не личить носити їх на мундурі іншої держави. Не можна сказати, що серед галицьких українців не було австрійського комплексу, все ж начальна команда УГА поступила правильно, заховала національну гідність і пошанувала власну уніформу. (Гл. «Вісті Комбатанта» ч. 3/68, Д. Герчанівський: «Прикметні риси Січових Стрільців»).

Моральну кривду робиться українським воякам, коли в справі військових відзначень виходити тільки із становища екзильного уряду УНР. Не заперечуємо важливости існування екзильногго уряду, але треба собі заразом усвідомити, що після програних змагань 1917-22 рр. інші чинники перебрали на себе тягар ведення боротьби, не заперечуючи історичного періоду 1917-22 рр. Мусимо усвідомити собі, що боротьбу за визволення вели, ведуть і будуть вести також інші політично-мілітарні чинники і їх не можна так легкою рукою вимазувати, чи відсувати з історії визвольної боротьби. Напевне ніхто в майбутньому на рідних землях не буде ждати на будьякі директиви від екзильного уряду, а тим паче від Військового Ресорту. Якщо той щасливий момент в Україні прийшов би, то провід у творенні самостійногго життя візьмуть місцеві патріоти, ознайомлені із місцевими обставинами. Якщо край мав би ждати на еміґраційних політично-мілітарних провідників, — то така боротьба була б засуджена на невдачу таки в самому зародку.

Щоб не бути голословним, згадаю, що оці чинники, які вели боротьбу за визволення, не мали правно-політичного відношення до екзильного уряду: УСС, ЗУНР, УВО-ОУН, Карпатська Січ, Леґіо-

ни 1939 і 41 рр., Дивізія «Галичина», чи підпільно-революційні військові одиниці УПА в рр. 1941-50. Мусимо виявити пошанування і до цих формацій, які воювали в пізніших етапах. Встановлені ними індивідуальні відзначення за геройства треба респектувати не менше від інших, а головно чужих. Це у нашій дискусії мусимо мати на увазі.

Для кращого зрозуміння проблематики медалістки, хочу подати найбільше характеристичний поділ відзначень. (Про відзнаки згадаю окремо).

1. Державні (за цивільну службу) і військові ордени. (Військові не конче мусять бути воєнними, хоч звичайно є ними).

2. Державні і воєнно-військові індивідуальні відзначення.

3. Державні і воєнно-військові пропам'ятні відзначення.

Згідно з цією схемою, яка загально прийнята у медалістиці, постараємося схарактеризувати українські відзначення.

1. Офіційно у нас існує Орден Залізного Хреста за І-ий Зимовий Похід. Це його офіційна назва і так написано у грамоті, яка іде з ним, що самим собою є парадоксом, бо ніколи і ніде не був створений Орден для учасників одної кампанії. В практиці це означає, що зі смертю останнього учасника і той Орден мусить умирати. Так само не бувало у мілітарній історії, щоб усі учасники одної кампанії одержали те саме рівнорядне відзначення, бо відповідальність та активність у ній не буває у всіх однакова. Хтось може сказати, що в 1905 р., підчас японсько-російської війни, був випадок, що всіх членів-залишків одної сотні нагороджено «Георгієм». Якщо так воно і було, то орден «Георгія» існував перед тим, існував і після того, і правдоподібно, що дехто із тої групи (головно старшини) дістав ще й інший додатковий орден за свою більшу відповідальність.

Пполк. М. Б. згадує, що зайшли якісь зміни і що Орден Залізного Хреста існуватиме і на майбутнє. Це треба з радістю привітати, але про це повинно було появитися відповідне повідомлення в Віснику Законів УНРади, якщо такий існував би, або бодай у військово-комбатантських журналах.

Автор цих рядків провадив досить оживлене листування з головою Орденської Ради, визначним бойовим старшиною, покійним ген. полк. Олександром Загродським, з'ясовуючи потребу зробити деякі зміни, щоб «продовжити орденові життя». Я пропонував, щоб додавши ще декілька кляс, що нормально буває, зробити його найвищим відзначенням за хоробрість. Ген. О. Загродський

поділяв у своїх відповідях згадані пропозиції та виявляв повне зрозуміння проблеми.

Впровадивши зміни згідно з загально-прийнятими законами й правилами про ордени і встановивши його українським найвищим індивідуальним воєнним відзначенням за геройство, ми мали б дуже гарне історичне пов'язання — від І-го Зимового Походу до найновішого вияву геройства.

До І-ої категорії не можемо нічого більше додати, хоч відчувається, навіть в діяльності Державного Центру в екзилі брак цивільного відзначення, яке дорівнювало б державному орденові. Напр., «відзначення» през. М. Лівицьким двох литовських діячів у Чікаґо Хрестом Симона Петлюри треба вважати за неправильне, бо Хрест Симона Петлюри не є державно-цивільним відзначенням, а вже в ніякому випадку для чужинців, не зв'язаних з активною участю в українських арміях в рр. 1917-22. Цей випадок є тим більш дивний, що дотепер Державний Центр не надав Хреста Симона Петлюри нікому із українських бойовиків, вояків чи повстанців періоду 1922-1970. Отже говорити тут про якісь «традиції», як це твердить п. М. Битинський, доволі важко. Зміна чи рішення «ад гок» не практикується. Можна було зробити рішення змінити краску стрічки при Хресті Симона Петлюри і назвати його цивільним відзначення, бо таке практикується.

2. В цій категорії індивідуальні відзначення у нас не існували в рр. 1917-22, заіснували щойно в рр. 1944-45.

3. **Пропам'ятні відзначення** завжди і всюди затверджуються найвищою державною владою, а ніколи рішенням «льокальних воєнних начальників». Ніяка армія в світі не має проблеми із пропам'ятними загальними відзначеннями, бо їх чіпляється на орденському звисі (прикметник **звисний**, а не **звісний** — бо це інше значення слова) в черзі встановлення і одержання. Наприклад, німецькі вояки найперше носили пропам'ятну медалю за «Аншлюс» Австрії опісля за Чехословаччину і аж потім т. зв. Східню медалю за східню зимову кампанію рр. 1941-42. Так само американські вояки перше завішують корейські медалі (2), потім летунського коридору в Берліні, а вкінці відзначення з Вєтнаму.

Тому, що у нас видається інколи пропам'ятні відзначення за заслуги в минулому з великим опізненням, коли в міжчасі вже появились відзначення за хронологічно пізніші події, то ми мусимо прийняти зовсім іншу методу. На мою думку, було б неморально робити будь-яку дискримінацію українського вояка, або україн-

ської військової формації за видання власної пропам'ятної медалі тільки за те, що Екзильний Уряд не дав на це своєї згоди, або не подумав про видання такої медалі. На мою думку п. М. Битинський не взяв хіба до уваги того, що існують і будуть існувати військові відзначення не тільки видані Екзильним Урядом, але також інші.

Не вина українських вояків різних українських формацій, що користуються і дорожать своїми відзначеннями, а вина якраз по стороні Екзильного Уряду, що він тими справами своєчасно не поцікавився. На превеликий жаль, без власної вини, а силою історичних обставин, у своїй майже 50-літній діяльності Екзильний Уряд УНР не все мав змогу виявити активне зацікавлення, признання продовження визвольної боротьби, як напр. Західної України між двома світовими війнами, чи навіть очолювати її, бо в той спосіб ускладнив би власне існування. У випадку Карпатської України — на місці постав власний провід, який не мав ані директив, ані повновластей, ані допомоги від Екзильного Уряду. В роках останньої війни — 1939-45 — Екзильний Уряд опинився в ситуації страшенно непридатній для активної діяльности, проте в тому часі українські військові з'єднання записали свої сторінки в новітній історії України.

Тому вважаємо, що «льокальне» відзначення УСС-ів, як першої (у першій світовій війні), свідомої, одноцілої і патріотичної одиниці повинно йти після Залізного Хреста і відзначення за бій під Бродами. Якщо у тому часі у російській армії існувала б окрема, національно свідома формація, яка в такий самий спосіб відограла б велику ролю в пізніших визвольних змаганнях, то вона напевно заняла б слідуюче, після бойових відзначень, місце.

У своїй статті п. пполк. М. Б. неправильно орудує поняттями: великі — малі, підрядні — надрядні військові з'єднання. Виглядає, що напр. бойова патріотична і національно свідома вартість куреня київських Січових Стрільців («підрядна» формація) була для української держави вартісніша, ніж деяка тодішня за назвою «дивізія». У 50-ліття формації Січових Стрільців постало заходами її колишніх членів гарне пропам'ятне відзначення. Отже, чому Екзильний Уряд не мав би признати тим пропам'ятним відзначенням офіційного статусу?

Згадує також п. М. Б., що «неточно вияснено дефінітивні різниці в поняттях нагород індивідуальної й групової та їхньої ґрадації, не подано необхідних важливих принципів, з яких можна виводити один спільний критерій для справедливої оцінки всіх кля-

сифікованих вище знаків. Ми ж супроти того якраз пропонуємо оперти чергування військових відзнак за їхніми гідностивими прикметами на твердих традиційних принципах поділу їх на засадничі категорії усталені в тій статті вище».

На жаль, дотепер цих «твердих традицій і принципів», про які говориться у згаданій статті, як це ми вже бачили на прикладі Хреста Симона Петлюри, не придержують навіть найвищі, а у зв'язку з цим я дозволю собі запропонувти ось таку черговість наших пропам'ятних відзначень:

1. Залізний Хрест; 2. Броди; 3. і 4. УСС; 5. СС (Київські); 6. 3-ої аЗлізної Дивізії; 7. УГА; 8. Симона Петлюри; 9. Хрест Карпатської Січі; 10. Хрест Дивізії «Галичина»; 11. Военний Хрест УНР; 12. Медаля св. Арх. Михаїла.

Не вичисляю всіх, бо над тою справою повинні призадуматися наші поважні знавці військового діла (не тільки учасники Визвольних Змагань 1914-1922 рр.). При цьому ще раз підкреслюю, що всі вище згадані відзначення є **пропам'ятними,** а не **індивідуальними.**

Сьогодні, покищо, не маючи затвердженого авторитетними чинниками правильника про правну і символічну вагу відзначень та їхню черговість у ношенні їх, годі говорити про порядок чи безпорядок. З другого боку важко собі якось логічно пояснити, чому відзначення УНР мали б мати повноправне значення, а всі інші гірші, нижчі чи взагалі безвартісні. Якщо, напр., уряд ЗУНР, провід УВО, уряд Карпатської України, Військова Управа Дивізії «Галичина» чи уряд Я. Стецька з 30 червня 1941 р. були б створили індивідуальні бойові (а також пропам'ятні) відзначення, то їхня вартість була б не менша від тих, які видав Державний Центр УНР в екзилі.

Чи це комусь подобається, чи ні, але щойно Українська Головна Визвольна Рада, в краю — не на еміґрації, в рр. 1944-45, в безпосередній зустрічі з ворогом, створила вперше в українській історії індивідуальні бойові відзначення. (Про це появиться довша стаття в американському фаховому журналі «Медалколектор»). Вони не тільки були затверджені тогочасним верховним керівництвом боротьби, хай і на обмеженій території, але й були видавані поодиноким бійцям УПА за виявлене геройство.

Невже ж ті відзначення мали б втратити своє значення тільки тому, що не вийшли від екзильного уряду?

На жаль, одинока держава на звалищах російської імперії Україна не створила власних відзначень, зате прийняла офіційне

рішення про ношення російських царських відзначень на національних уніформах, у висліді чого, як згадує п. пполк. М. Битинський, «за повищим прикладом (ношення російських відзначень) в українському війську дозволено носити бойові ордени й інших держав».

М. Битинський помилково називає найвище австрійське відзначення Хрестом св. Терезії, тоді, як його дійсна назва є Хрест Марії Тереси, в честь австрійської цісаревої Марії Тереси (1740—1780), яка його встановила. Так само в Англії найвищим відзначенням є Хрест Вікторії, а не орденом Бані, як його автор називає з російська Бані. В дійсності цей орден за своєю важливістю є щойно п'ятим з черги, але другим з черги, який носиться на уніформі.

Відзнаки

Не знаю, які тепер армії світу можуть на своїх військових уніформах носити значки вищих цивільних шкіл, академій, університетів. Якщо щось такого було можливим у царській Росії, то це хіба був унікальний випадок.

Відзнаки закінчення фахових військових шкіл є індивідуальними відзначеннями. Щоб наглядно зрозуміти різницю поміж відзначенням і відзнакою, то перші є завжди вписані в персональних актах кожного вояка, а другі — ні.

Всякого роду відзнаки різні армії носять по різному. Напр. царська армія, а потім польська, т. зв. полкові відзнаки носила в околиці горішньої кишені. Американські чи англійські армії носять того роду відзнаки, або у металевій формі на нараменниках, або у формі гаптованого щитика на горішній частині обох рукавів. Дуже багато всякого роду відзнак мала австрійська армія в І-ій світовій війні, серед яких є дуже багато «українікі». Всі ті відзнаки носили австрійські вояки на шапках.

Німецькі вояки в останній війні не мали на уніформі ніякої видимої відзнаки своєї частини, за виїмком хіба високогірських стрільців, натомість ті відзнаки були вирисовані на всіх частинах обозу (вози, авта).

Крім унормування черговости в ношенні наших відзначень та видання щонайменше три- або чотири-мовного «провідника» про них, треба також обов'язково створити власну українську військово-медалеву термінологію, номенклятуру, якої недостачу дуже відчувається.

Якщо ця дискусія на тему орденів та відзначень доведе до якогось науково-логічного завершення, то вона принесе користь. Хоч зацікавлення відзначеннями в останньому часі у нас зросло,

все ж знання предмету незадовільне. Добре було б улаштувати панелі, дискусійні вечорі, чи навіть індивідуальні доповіді, на яких приявні могли б познайомитися з проблематикою, а зацікавлені тою темою — обмінятися своїми поглядами.

У нашому специфічному політичному положенні обов'язково потрібні, як індивідуальні, так і бойові відзначення. У зв'язку з тим не бачу нічого злого в тому, що поодинокі військові частини із спеціяльних нагод видають пропам'ятні відзначення. Важливим одначе є те, щоб, хоч би при Військовому Ресорті Державного Центру, був затруднений якийсь фахівець в тих справах.

На закінчення хочу згадати, що навіть під теперішню пору деякі екзильні уряди використовують свої відзначення для своїх національно-політичних цілей. Це повинен робити також і Державний Центр. Мусимо пам'ятати, що чужі відзначення зобов'язують обидві сторони. Найкращий приклад того ми бачили з поведення чехо-словацького президента ген. Свободи, який, між іншим, загрозив представникам СССР, що поверне їм усі їхні найвищі відзначення, якщо вони не звільнять прем'єра Дубчека і інших членів чехо-словацького уряду, арештованих в часі інвазії Чехословаччини в серпні 1968. І виходить, що його погроза мала значення.

С. Музичка

ПІД ПОШТОВХОМ СТИХІЇ

Веліть стихії і примх її нікому не збагнути! Аж лячно, коли подумаю, що ми в її обіймах... Вона звелить, вона нас пхне, вона і кине в невідоме. Так... Ми стихії діти! Страшна це правда.

Це було наче вчора. Був сірий день. Я повернувся з праці. Ще не сів, ще не зідхнув, а жінка з кухні...

— Солі треба... Іди.

І я пішов. Що було казати? Я не знав, що в цей момент родилася подія, яку в історію запишуть. Почалося воно так просто, так буденно... Сказала жінка, — солі треба. Мені аж соромно. Пробачте. Волів би вже без солі усе життя! Та історії байдуже. Ніяк чекати, коли жінка скаже: «Чоловіче, йди і дій!»...

Я не зайшов далеко. Стихія чигала на розі. Я зупинився. Так вона звеліла. Я побачив групу наших... Самі мужчини. Ішли трійками крок за кроком. Матвій Гумило і Федь Галайко на чолі. Як личить діячам! Куди вони?... Та хто питатиме про справу, коли сурма у похід кличе!.. Матвій лише махнув рукою. За нами!.. Стихія штовхнула і я в ряди вступив. — Без солі будеш, жінко, шепнув я в душі.

Ми ішли. Твердо і бадьоро. Без пісні на устах. Сурма в серцях нам грала! Ідея шлях мостила, а небо в хмарах тривогу сповіщало... Прохожі зупинялися. Питали... Куди?.. А ми ні пари з уст! Хай кричить мовчання! Пождіть... Почуєте... Ось, ось гримітиме. Дрижатиме земля... За справу йдемо!.. Це буде бій усіх боїв!

Та я себе в душі питав. Я ішов й не знав куди. Хай Бог свідком буде. Читав бадьорість кожного у групі і різне думав. Ну щож... На гриби хіба не йдемо... Може до В'єтнаму... Може до Китаю... Азія про справу нашу знає. А може до землі Мойсея... Усе можливе. Стратегія у нас складна. Ніколи невідомо куди, звідкіля і чому. На Київ йдемо все одно. З усіх усюдів!... Не через Львів лише.

Відомо, що не низам історію писати. Без діячів низи, як тіло без душі... Ми не були самі. Ні. У нас був провід. Матвій і Федь... Мов ті гетьмани. Хоч і не на вороних. Та як вони ішли!.. Що їм тягар мільйонів!... Ні. Ви глянули на них й здавалося, що рев Дніпра ви чули десь поблизу. З піднесеним чолом, у гордості й завзятті.

Лише з такими в бій!... Я думав нишком. Мені було однаково. Хай і без солі! Хай і на смерть!... Що значить віра в провід.

Упав наказ. Так просто, ненадійно. Без гамору і крику. Підняв Матвій руку і ми муром стали. Я пригадав собі Шевченка... З козацького ми роду! Не забудь про це, майбутній Геродоте! Ми зупинилися. Не перед Собором Золотоверхого. Ні. Перед скромною церквою на чужій чужині... Ну щож?.. Я думав. Нарід ми побожний. Якщо у похід, годиться перше з Богом на розмову! Хай сили наші скріпить!.. Хай Херувими нашій правді грають!...

Матвій, як личить діячеві, у двері перший. Дзуськи!... Двері ані руш. Він застукав. Ще раз спробував. Нічого. Ми чекали. Готовий кожний з серцем на долоні і під Твою милість прибігаєм... Я дивувався. Чому церква не відкрита? Якщо ми в бій, отець мусить знати. А може ворог і тут... Він у нас усюди! Довідався, що в похід йдемо і ось невдача... Ідіть без Бога в похід!... Ідіть собі до дідька!... Без ворога ніяк було це пояснити.

— Що нам далі?... Федь Галайко знав. Діяч він не вчорашній! Глянув в небо і на коліна впав. За ним весь авангард... Не з нами, вороге проклятий!... Будем молитися на сходах! Господь є всюди! І я почув молитву. Хтось «Царю небесний», хтось «Отче наш, не введи нас во іскушеніє, но ізбави нас от лукавого»... Будьмо щирі. Давно це було, коли нас вчили складати руки до молитви!... А Федь лише поклони бив. Бив завзято, бив побожно у сходи кам'яні...

Матвій на баню глянув. Я затремтів. Невже ж полізе... Та церква не стіжок, Матвію... Мов Дух Святий з'явився панотець. У рясі, з часословом і зі страхом в душі... Що це?.. Він не міг збагнути. Станув перед нами і ні «Воньмім» ні «Мир всім»... Ні. Не дозволили. Дух товпи збудився. Слова із вітром полетіли...

— Ми хочемо Бога!... Відчиніть нам Божий храм!... До Єпископа підемо!...

Панотець стояв німий. Може чув грізне «Распни!... Распни його!» Я затривожився. Не у похід йдемо, чоловіче. Тут щось інше... Та не низам про справу знати! У пам'яті і в поспіху я розгорнув календар історичний... Панахида?... Якого відламу герой, діяч?... Стилі у нас різні, стилі многогранні... Я до календаря старого. Та хіба не з паскою сьогодні! Ні. Петра і Павла? Та звідки! Це було ще літом. Миколая?... Ще далеко. Ну і Варвара теж тут ні при чому...

— Ми хочемо Бога!... До Риму напишемо!... Традицій наших

нікому не топтати!... Ми за віру батьків наших!... У нас сьогодні празник!... — Так гриміла маса.

Празник?... Я глянув на отця. Він зблід. Згодом почорнів... А вітер люто його рясу рвав.

— Люди добрі!... Що за празник? Скажіть... Бійтесь Бога!

Матвій не ждав. Він змірив панотця... Ми бачили. Та як не бачити! Не в Бога, отче, ви слугою... У Матвія в наймах!... Я вмить підступив ближче. Ануж уб'ють... Якщо так, тоді і я трупом ляжу...

— То ви, отче, ще питаєтеся?... Вдаєте, що не знаєте.. — Як змірив, так і рубнув наш Матвій... — Я вам, отче, пригадаю... Так. Скажіть, яким декретом ви замкнули церкву сьогодні?... Ви хочете тихцем впровадити новий календар... Ми знаємо!... А сьогодні за нашим прадідівським календарем Чесного Хреста!...

— Ми хочемо Бога!... Сьогодні у нас празник!... Відчиніть нам Божий храм!... — залунало знову.

Панотець глянув на небо і віджив на мить. В його очах я бачив страх...

— Схаменіться, люди!... Невже ж ви бусурмани?... Хто сказав вам, що сьогодні свято?... Сьогодні звичайнісінький день!... Чесного Хреста за старим стилем було два тижні тому... Де ви були? Скоро не знатимете, коли Різдво!... За яким календарем ви живете?

Поблизу загриміло. Зі сходів церкви нас наче змело... Кожний кинувся у відступ. Без наказу!... Матвій і Федь у теміні згубилися. Ударив грім. Це було страшне. Хоч у поспіху «Помилуй м'я Боже» шепчи. Панотець залишився сам. Як та сирота... Вітер люто його рясу рвав, а він дивився в темінь і мабуть з Богом тихо плакав...

— А най того Матвія ясний шляк трафить... — гукнув на вулиці якийсь свідомий українець... Так свідомий! Воно ніяк ворога винувати, коли свій без числа согрішив...

Біля хати я собі пригадав. Так... Я зовсім забув. Казала жінка, що солі треба... Так. Треба солі...

ЗВІТ ПІДГОТОВЧОЇ КОМІСІЇ ІСТОРІЇ ДИВІЗІЇ

ЗВІТ ГОЛОВИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ ІСТОРІЇ 1. УД УНА

З переходом Головної Управи Братства до Канади, її Голова д-р Мирослав Малецький призначив мене, як відповідального за збирання матеріялів до історії Дивізії «Галичина». Разом з тим було створено окрему Редакційну Колегію, до якої ввійшли:

В. Верига — голова, д-р М. Малецький — член, інж. Б. Підгайний член, В. Гузар — член.

До співпраці зобов'язались також усі інші члени Головної Управи. Для доповнення формального складу Редакційної Колегії, я звернувся до полк. В. Мальця в Англії, о. д-ра В. Лаби в Едмонтоні і п. Ф. Кордуби в Німеччині, запрошуючи їх до співпраці. У висліді моїх звернень до них вони погодились увійти в склад Редакційної Колегії історії Дивізії «Галичина» з тим, що п. Ф. Кордуба, перебуваючи на терені Німеччини, зобов'язався видістати всі можливі архівні документи, як також написати деякі розділи до історії Дивізії «Галичина».

Як перший крок моеї праці, я зробив максимальний проєкт схеми історії Дивізії, який після докладного обговорення на засіданнях Головної Управи було опубліковано в чотирьох частинах у «Вістях Комбатанта» ч. 2 (27) до ч. 5-6 (30-31) за 1967 р. Публікація проєкту схеми історії мала на меті викликати заінтересування цею справою серед колишніх дивізійників та одержати деякі доповнення чи поправки. На жаль, за малими виїмками — це не дало бажаних успіхів.

Через весь час я намагався нав'язати контакт із деякими відомими мені особами, які мають відповідний матеріял до історії, чи знають про деякі важливі події, але також успіху великого не було. Я сам опрацював історію 30-го полку від хвилини його формації аж до виїзду на Словаччину. Деякі розділи, які відносяться до технічного виряду Дивізії написав п. Ф. Кордуба, зібрано деякі дані та архівні матеріяли, але цього всього абсолютно замало, щоб створити з того цілість.

Як відомо на терені ЗСА знаходяться протоколи Військової Управи, які зобов'язався оформити та взагалі використати до історії Військової Управи сот. О. Навроцький, її кол. секретар. На жаль, тільки другий том цих протоколів був відданий йому до диспозиції. Перший том, який охоплює політику творення Дивізії, не вдалося «віднайти». Хтось його держить для власної насолоди.

Із числом 2 (38) «ВК» за 1969 р. було виготовлено і розіслано всім читачам журнала «Вістей Комбатанта» запитник до історії Дивізії, який розійшовся числом приблизно 1500 штук. Сам запитник мав дати Редакційній Колеґії бодай деякі інформації, замість того він стрінувся з критикою деяких осіб, що він не такий, як би повинен бути. І знову, замість відповісти на цей, хоча, недосконалий запитник, залишився «голосом вопіющого у пустині». Редакційна Колеґія одержала всього-навсього 24 запитники з частинними відповідями.

Розглядаючи ці запитники, хто на них відповів, одержано такий вислід: Старшин 8 (в тому 1 капелян), Юнкер 1, Підстаршин 7, Стрільців 8.

Ці запитники, розподіляючи за географічним розположенням, прийшли з таких теренів: Онтаріо — 10 (6 місцевостей), Альберта, Пенсильвенія, Мічіґен, Мериленд та Ню Джерзі — по 2, Ню-Йорк 2 з двох місцевостей та Саскачевану і Манітоби по 1.

При цьому варто згадати, що серед цих відповідей на запитники є один-одинокий, виповнений членом Крайової Управи Канади. Крім того є ще три запитники, виповнені двома старшинами та одним підстаршиною, які були роздані в часі одної принагідної зустрічі.

Здавалось би, що це все означає мале заінтересування історією Дивізії «Галичина». Одначе всюди стрічаються запити, «як посувається праця над історією Дивізії», що вказує на зацікавлення. Кожний хоче, щоб все було зроблене, але без нього самого. У вз'язку з тим доводиться дати відповідь на такі запити, що праця посувається черепашиним кроком, але все ж таки посувається.

На закінчення, ще одна цікава справа. На терені ЗСА знаходиться дуже цінний архів Військової Управи, яким завідує кол. старшина Дивізії. Мої прохання до нього, щоб він цей архів передав Головній Управі, чи Редакційній Колеґії до диспозиції, не увінчались успіхом, а його обіцянки, що він «вибиратиме важливіші матеріяли і пересилатиме мені щомісяця», залишились пустою фразою. За останніх чотири роки, я не одержав прямо від цієї особи, ані одного документу.

Щоправда, була обіцяна співпраця з Музеєм Дивізії в Чікаґо, але покищо ми туди не зверталися. Зрештою, це треба зробити особисто — відвідавши Музей, а не листовно. Але цю заяву співпраці ми використаємо в свій час.

Важливим здобутком для історії Дивізії з життя в таборі полонених у Ріміні є збірка всіх наказів української команди табору від травня 1945 до травня 1947 року, яку було запропоновано до диспозиції Редакційної Колегії кол. старшиною Дивізії на терені Англії.

На закінчення хочу ствердити, що історія Дивізії «Галичина» — це важка праця, до якої повинні причитися всі ті, які хочуть, щоб вона появилася, всі ті, які мають якінебудь документи, чи гідні уваги переживання, досвіди тощо. Але для здійснення її треба мати ті архіви, які є в наших членів на руках, але, які вони трактують як свою приватну власність.

На сьогодні, на руках Редакційної Колегії знаходиться близько 120 сторін опрацьовано, машинописного матеріялу та біля 150 аркушів різних документів, оригінальних звітів в українській, або німецькій мовах і документів з таємних архівів, як також різні графічні та статистичні дані. Але вони є тільки малою частинкою цілості й тому треба ще чимало праці вложити, щоб матеріяли до історії були зібрані в задовільному стані та щоб можна було приступити до їх опрацювання.

В. Верига
Відповідальний за збирання матеріялів
до історії 1-ої УД УНА

ПІДГОТОВЧА КОМІСІЯ ДЛЯ ІСТОРІЇ ДИВІЗІЇ

Головна Управа Братства покликала в січні 1968 р. комісію з трьох осіб для ведення справ, зв'язаних з працями над історією Дивізії у складі: І. Скіра, Б. Артимишин і Е. Шипайло.

Основною проблемою історії Дивізії було від років підшукання відповідного автора чи авторів, які були б спроможні і хотіли б погодитися на цю працю. Після довших розшукувань і переговорів погодився на цю працю проф. Олег Федишин. З проф. Федишином згадана комісія провела кілька засідань, у висліді яких намічено умову між автором та Головною Управою Братства, кошторис і фінансування праці, а в дальшому намічено разом з автором і поодинокими членами комісії роботу в таких ділянках:

— встановлення історичних матеріялів, що є в руках Братства;
— закуплення джерельних книжок і матеріялів;
— копіювання матеріялів в бібліотеках, архівах, тощо;
— виготовлення картотеки матеріялів;
— намічено ряд осіб так для збірки матеріялів, як і для їх

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДОРІБОК ЄВСТАХІЯ ЗАГАЧЕВСЬКОГО В НОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Замість рецензії

В недавному ллисті до Є. Загачевського я писав: "Уривки Твоїх воєнних переживань я читав тоді, як вони появилися у комбатантській і "реґулярній" пресі 15-20 років тому взад. Я це все ще раз з Тобою переживав, одначе "вир і суматоха суспільно-громадської праці" диктували мені відложити персональний контакт з Тобою на пізніше. Потім Твої спомини почали виходити книжками, а я все ще не мав часу їх спокійно прочитати. Аж ось недавно попала мені в руки "Белярія — Ріміні — Англія". Я цю книжку спокійно прочитав і немов пережив усе разом з Тобою та з усіми, про кого там мова. Це поділало на мене й я почав від початку: придбав "Спогади фронтовика" та "Львівську братію" і їх зі захопленням й биттям серця прочитав "до споду"... Твій стиль, передача переживань, опис баталістичних сцен з першої боєвої є на мою скромну думку чи не найкращі в нашій воєнній мемуаристиці..."

Кожний, хто читав вище названі твори Загачевського, знає їхню вартість. Я хотів би підкреслити одне: майже трицять років тому Загачевський син підстаршини УГА, вихованок "Рідної Школи" ім. Б. Грінчека у Львові, згл. її учителя, кол. отамана УСС-ів Лисняка, окрилений Ідеалом Визвольних Змагань, плеканим довоєнною "Червоною Калиною", пішов слідами батька та станув у лави борців за українську державу. Не важне, що він, як самий висловлюється, "вдягнув осоружний, чужий мундир", подібно, як це вчинили тисячі молодих українців, які були вояками німецької армії на всіх відтинках східнього фронту, бо чужий мундир і чужа зброя, це були засоби, а їхнім ідеалом, мрією і метою була Незалежна Українська Держава.

Загачевський мав щастя. Три рази важко ранений, але живий. Живий і творчий, обдарований великим таланом, щоби прекрасно передати чи-

---

опрацювання. Тоді автор і комісія приступили повною ходою до праці.

Пленарне засідання Головної Управи з Крайовими Управами в березні 1968 р. винесло рішення здержатися на деякий час з підписом умови з проф. О. Федишином, що і припинило реалізацію вищеподаного пляну.

Від того часу члени підготовчої комісії працюють радше доривочно, або льокально в станиці Філядельфії над збиранням матеріялів.

Підготовча комісія не предложила Головній Управі жодних рахунків, зв'язаних з повищою діяльністю.

І. Скіра

тачеві пережиті глибокі психологічні зриви та ґіґантичну воєнну акцію на східньому фронті підчас другої світової війни. В творах Загачевського вдумливий читач вичує не лише симфонію артилерійського змагу, в них він знайде акорди надходячої азійської зими, яка подолала й Наполеона й Гітлера, в цих творах грізним гомоном лунає степовий вихор, в них відчуваємо шелест, слизь і студінь безкраїх білоруських болот.

Дехто скаже: "Давно те діялось"... Не заперечуємо, одначе тепер після 30-ох років ми є свідками великого наступу армії патлатих ледарів, носіїв нігілізму, космополітанізму, комунізму, анархії і моральної розперізаності. Їхня "ідеологія" старається пролізти до наших родин, товариств, організацій, церков і журналів ("Ют"!). Ця "ідеологія" чинить величезні спустошення у нашому довкіллі та в нашій біологічній субстанції.

В противагу цій "ідеології" патлатих наркоманів у творах Є. Загачевського ми на кожній сторінці знаходимо персонажі ("Львівська братія"), історичні документи ("Белярія — Ріміні — Англія') та моменти з вояцького життя ("Спогади фронтовика'), які є сповнені ідеалізмом і любов'ю до свого рідного. Твори Загачевського наповнюють нас оптимізмом і вказують на те, що серед нас є ще досить конструктивного елементу для протидії цьому щоденному безголов'ю, яке нас окружає.

З вірогідних джерел нам відомо, що ще далеко не всі "з дивізійної і львівської братії" запізналися з літературним дорібком "Стаха" Загачевського. Поручаємо його твори також тим, які були лише пасивнимим свідками описуваних подій. Наші діти знайдуть у творах Загачевського відповідь на багато питань з історії наших найновіших визвольних змагань.

Як воно не було б, чи це жовтень — місяць української книжки, чи листопад — місяць українських інвалідів, чи святочні сезони Різдво або Великдень, повісти Євстахія Загачевського є кожночасно цінним подарунком.

Їх можна набувати через Станиці Братства I УД УНА.

Р. Романович

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Дітройт, 8 лютого 1971

Я одержав книжку Гайке "Українська Дивізія Галичина" і вспів її переглянути та частинно прочитати. Книжка робить дуже гарне враження. Праця чисто мілітарна і знимки, які Ви додали, оживляють книжку.

Для військового історика — це дійсно джерельний матеріял... Але коли ми при цьому, то маю засадничу заввагу відносно чужих назв. Українська назва на австрійську провінцію "Штаєрмарк" є **Стирія**, а в книжці майора Гайке є "Штірія", що є рішучо по-російськи. Те саме відноситься і до частини Німеччини "Шлезієн", яка по-українськи називається **Шлеськ**, а назву "Сілезія" (з латини) уживають москалі...

Р. Крохмалюк

Від Редакції.

За мовну коректу відповідає НТШ в Сарселю. Ми вповні погоджуємось, до одна і друга назва є російська. Воно якось дивно виглядає, що наші малороси в Україні, як Білодід і С-ка, під тиском Москви стараються наблизити українську мову до московської як перший етап до злиття мов, а ми чомусь чіпаємось штучно введеної там термінології в ім'я "йти в парі із розвитком української мови на рідних землях". В Україні молоді українські патріоти, наражаючись, якщо не життям, то що найменше особистою свободою, борються із русифікацією української мови, а ми ніби і схвалюємо їхню боротьбу, але на ділі самі закріплюємо на еміґрації на сторінках наших навіть наукових видань, що в Україні закріпила Москва проти волі українських мовознавців. Чи не парадокс?

До Адміністрації "В. К.",
Канада.

Ню Йорк, 30. X. 1970

Оцим потверджую відбір висланої мені книжки "Укр. Дивізія Галичина", котра доперва сьогодні до мене прибула.

Сердечно дякую за посилку. Книжка дуже гарно видана. Зачав читати і пригадувати призабуті місця. Щоби лист "дурно" не йшов в прилозі $2.00 (два) на прес фонд "В. К.".

З правдивим поважанням

Михайло Елиів

***

Січень 1971

Хвальна Редакціє!

Дуже сердечно дякую за "Вісті комбатанта", які вважаю дуже цікавими, згадуючи наші славні традиції і читаю їх з великою приємністю

Щиро здоровлю

(проф. д-р) Євген Вертипорох, в.р.

***

Книжку "Українська Дивізія Галичина" я одержав, за що складаю Вам сердечну подяку. Як бачу книжка має велику вартість не тільки для членів Дивізії, але й для істориків та майбутніх організаторів Українських Збройних Сил. Нехай ця книжка знайде місце в бібліотеці кожного свідомого Українського Вояка і Політика.

Остаю з належною пошаною до Вас

П. Дмитрів

Ванкувер, Б. К.

ГОЛОВНА УПРАВА
Братства кол. Вояків 1 УД УНА,
Торонто — Канада.

Торонто, 28 січня 1971 р.

ОБІЖНИК

1. В днях 3 і 4 жовтня 1970 року відбувся в Бофало, ЗСА, III Делеґатський З'їзд Братства кол. Вояків 1 УД УНА. На цьому З'їзді обрано нову Головну Управу Братства.

2. Новообрана Головна Управа Братства при співучасті Голови та представників Краєвих Управ ЗСА і Канади відбула своє перше пленарне засідання в Рочестері, ЗСА, в дні 21 листопада 1970 року.

3. Представники Головної Управи Братства, редакції та адміністрації журналу "Вісті Комбатанта" відбули 5-того грудня 1970 р. в Нью-Йорку, ЗСА, засідання з Управою ОбВУА. Були дискутовані та вирішені справи головних напрямних відносно змісту, форми та фінансування спільно видаваного журналу. Крім цього порушено справу нашого представника в СКВУ та координації в справах суспільної опіки.

4. В другій половині грудня 1970 р. гостив в Торонті сот. В. Козак з Мюнхену — Німеччина. Президія Головної Управи відбула з ним засідання, на якому обговорено можливості німецького видання книжки майора Гайке — Українська Дивізія "Галичина". Президія Головної Управи, вважаючи таке видання конечним і корисним для української справи, просила сот. Козака, в розмовах його з мйр. Гайке підкреслити нашу заінтересованість в появі німецького оригіналу на німецькому видавничому ринку, за посередництвом німецького фахового видавництва та при можливо мінімальних наших коштах. Сподіємося вкоротці мати ближчі інформації в цій справі, про що повідомимо Краєві Управи.

5. "Вісті Комбатанта". На засіданні, про яке мова, в 3 точці вирішено збільшити об'єм журналу "Вісті Комбатанта" до 96 сторінок та поширити змістовно тематику нашого журналу на питання та проблеми, якими живе зараз українська діяспора та український народ на українських землях. Починаючи від 1. 1. 1971 р., повинно появитися річно 6 чисел журналу "Вісті Комбатанта" в п'ятьох випусках (один подвійний випуск). Вирішено також пробувати підшукати в поодиноких більших місцевостях нашого скупчення — кореспондентів журналу. Їх завданням було б тримати тісний зв'язок з журналом, інформувати про цікавіші події з нашого організаційного та ширшого українського життя та організувати по можливості оголошення до журналу. При виконанні цього заміру, зміст журналу став би живішим для читацької публіки, коло сталих передплатників збільшилось би, а фінансові справи в будуччині не повинні справляти труднощів. Очевидно, сподіємося, що Краєві Управи і підлеглі їм Станиці зроблять все, щоб цей задум піддержати.

6. Видавничі справи. В першу чергу нам йдеться про розпродання книжки мйр. Гайке — Українська Дивізія "Галичина", бо фонди ув'язнені

в згаданій книжці становитимуть базу нашої видавничої діяльности. З інформацій видавничої референтури вносимо, що розпродаж книжки мйр. Гайке в Канаді проходить несподівано дуже добре. Точна і скора розпродаж та розраховання повинно бути нашою амбіцією, доказом справности нашої організації, підтвердженням потреби її існування. Це може мала справа, але важна і ми повинні доказати, що не тільки потрапимо багато говорити, але ми також здібні принайменше на мінімум ефективности в нашій організаційній роботі. Фінансовий успіх чи не успіх останнього нашого видання вирішить долю наших плянів в тій ділянці.

7. Рекомендуємо Краєвим Управам виконати постанову потверджену останнім пленарним засіданням відносно зладження списків сталих відборців на наші видання. Це улегшить роботу нашим видавництвам при плянуванні будучих видань.

8. Виконуючи постанову пленарного засідання, рекомендуємо Краєвим Управам ЗСА, Канади та Німеччини назначити по одному членові до Статутової Комісії. Завданням цієї Комісіїб було б перестудіювати та провірити наш статут з потребами реального життя нашої організації та евентуальні зміни і поправки предложити 4 Делеґатському З'їздові.

9. Пленарне засідання створило Комісію Внутрішньої Служби в складі: Б. Кашуба, Б. Артимишин та один член з Канади до приготовання процедури для офіційних наших виступів. Головна Управа сподіється дістати скоро такий проєкт до затвердження.

10. Організаційні справи. Сила та значення організації — в її членах та їх організованості. Тому Головна Управа вирішила окремим письмом звернутися до організованих і ще не організованих в нашому Братстві бувших членів Дивізії з апелем вступати в члени нашої організації та збільшити свою ефективну активність. Чекаємо повної піддержки та акції в цій справі від Краєвих Управ.

11. Фінансові справи. Просимо Краєві Управи вирівняти своє зобов'язання до Головної Управи. Це ухвалене мінімум повинно впливати до каси Головної Управи точно, бо без нього Головна Управа не в силі виконати свої зобов'язання, наложені на неї рішенням З'їздів та поодиноких засідань. Розуміємо трудноці Краєвих Управ в організованні фондів, але уважаємо, що всежтаки тільки при трохи добрій волі та труді ті зобов'язання можуть бути легко виконані. Зломім "традицію" оправдування своєї кволої ефективности в організаційній праці дошукуванням в комусь другім вини та видумуванням проблем, які ніколи не існували та не існують. Трохи доброї волі та зрозуміння всіх нас взаємно — зробить своє.

ВИЇМКИ ІЗ ПРОТОКОЛУ

пленарного засідання Головної Управи Братства спільно із Краєвими Управами Братства ЗСА і Канади, яке відбулося дня 21 листопада 1970 р. в Рочестері — ЗСА.

Присутні: Головна Управа: Д-р М. Малецький, В. Гузар, Л. Білик, інж. І. Скіра, інж. Б. Артимишин, Б. Кашуба (Контрольна Комісія). Краєва Управа ЗСА: Б. Лисяк, М. Шевчук, В. Заброцький, П. Рихтицький.

Краєва Управа Канади: інж. Б. Підгайний, мґр. В. Верига.

Гості: Станиця Рочестер: О. Соробей, М. Балич, Е. Загачевський, В. Мотика, Р. Білик, М. Мартинець.

Пленарне засідання відкрив Голова Головної Управи Братства д-р М. Малецький, вітаючи присутніх, зокрема зложив подяку Управі Станиці Братства в Рочестері на руки голови О. Соробея, за уможливлення сьогоднішньої зустрічі.

О. Соробей, господар зустрічі привітав присутніх від імени Станиці Братства.

Голова Головної Управи, звітуючи, ствердив, що численна участь делеґатів в Делеґатському З'їзді — це доказ великого заінтересування працею Братства. З'їзд прийняв в основу своїх нарад демократичний принцип і тим дав доказ нашої громадської зрілости. Відсутність молодих в нашій організації заставляє нас гуртувати до праці усі наші активні сили. Наша праця є оцінена серед української спільноти на еміґрації, з нами щораз більше рахуються і тому ми повинні мати вплив на українську дію. Наша праця повинна бути зцентралізована. До видавничих справ слід притягнути людей, які ту роботу будуть ділово вести. Коли йдеться про наш журнал "Вісті Комбатанта" він є нашим речником і повинен висловлювати наші погляди і опінію до громадських справ, спокійно та рішучо. Журнал слід поставити на відповідному рівні. Наприкінці Голова ствердив, що рішення, які це засідання винесе будуть зобов'язуючі і переведені в діло.

Голова Краєвої Управи Канади привітав пленарне засідання від членства Братства в Канаді. В своєму короткому звіті він зосередився на можливостях організаційного скріплення Братства — збільшення членства. Звернув увагу на працю серед молодечих організацій, щоб ідея і наша організація не скінчилася з нами. Наші ідеї мусять залишитися. Кінчаючи короткий звіт він підкреслив значення допомоги інвалідам і хворим вже таки на нашому терені.

Голова Краєвої Управи ЗСА заявив, що співпраця з молодечими організаціями досить складна, вони мають своїх виховників і свої проводи, всежтаки ми можемо мати вплив через дивізійників, які вже працюють в молодечих організаціях. Допомога інвалідам і хворим — це справа Станиць, які диспонують фінансовими засобами.

Голова Головної Управи відчитав касовий звіт. В касі Головної Управи 1,079 дол., затягнено позичку на друк книжки мйр. Гайке на суму 3,000 долярів. Станиця в Торонті взяла до кольпортажу 500 примірників книжок. Рецензії про книжку появляться в пресі в скорому часі. І. Скіра передав примірник книжки до журналу "Америка". Усюди стверджують, що книжка є добре видана.

Видавничий референт Головної Управи М. Бігус звернув увагу на те, що ще є інші дрібні задовження по відношенню до виданої книжки, як переплетня, коректа і т. д. на загально більшу суму. Кольпортажа книжки мйр. Гайке в Канаді є виконана. Краєва Управа Канади перебрала 1,000 примірників до продажу. Краєва Управа ЗСА досі не допомогла в поширенні розпродажу книжки на їхньому терені. М. Бігус з власної ініціятиви доручив книжки до Філядельфії, Братства "Броди-Лев" (100 при-

мірників на їхнє термінове замовлення), Бофало, Рочестер, Ню-Йорк, Нюарк, про що повідомив Краєву Управу ЗСА.

Л. Рихтицький звітував про книжку Е. Загачевського про полон, видану видавництвом Братства в Чікаґо. Видавництво покищо розрахунку подати не може. Книжка є видана для розповсюдження, а не для заробітку. Видавництво приготовляє другу книжку до друку.

В дискусії Голова Головної Управи вияснив, що Головна Управа в свойому обіжнику привітала появу книжки Е. Загачевського з закликом до Краєвих Управ, щоб помогти книжку розпродати. Л. Рихтицький погодився прислати копію рукопису книжки Лазурика (спомини) до Головної Управи для прочитання.

Вирішено, що Краєві Управи видадуть обіжник до Станиць, в якому буде заклик розпродати книжку мйр. Гайке. Е. Загачевського та проф. Зеленого про юнацтво. Краєві Управи приготують адресар Станиць та Уповноважених, та перешлють копії до Видавництва Головної Управи і Видавництва в Чікаґо. При тому кожна Станиця повинна подати скільки книжок можуть розпродати на свойому терені.

Голова перейшов зчерги до пляну праці Братства, при тому ствердив, що Головна Управа не має безпосереднього зв'язку з членством, він існує тільки через Краєві Управи. Поінформовання членства про наші внутрішні справи є потрібне, було б доцільним видати окремий обіжник Головної Управи до членства. В дискусії заторкнено такі справи, як поширення нашого членства, заохота до праці в Братстві, тісніший зв'язок з Краєвими Управами Австралії, Аргентіни та Німеччини, більше інформації про Братство в "Вістях" і "Вістях Комбатанта". Вирішено, що відозву в усіх тих справах напише Л. Рихтицький і пришле до прочитання до Головної Управи перед публікацією.

Дискутовано справу екстериторіяльної Станиці, для тих членів, які живуть в місцевостях, де Станиць немає, вирішено передати ту справу Статутовій Комісії.

Вибрано Комісію для написання правильника внутрішньої служби в складі: Б. Кашуба, Б. Артимишин і один член з Канади, якого має іменувати Краєва Управа Канади.

Існував комплет знімок, який був висвітлюваний в Станицях, слід його віднайти. Ту справу доручено Краєвій Управі ЗСА до полагодження.

На черзі обговорювано видавничі справи Братства. В пляні є слідуючі видання: спомини Лазурика—Видавництво в Чікаґо, Головна Управа — спомини мйр. Гайке в німецькій мові під фірмою НТШ, книжка В. Будного про Ріміні, книжка Крохма-

люка про Війському Управу, — це ті книжки, які повинні бути в найближчому пляні Видавництв Братства. Вибрано Комісію в складі Л. Рихтицький і М. Бігус, які повинні подбати про опінію відносно згаданих книжок.

Дискутовано тематику журналу "Вісті Комбатанта", яка повинна бути поширена на загально українські справи та соціологічні і економічні проблеми. Слід подбати про оголошення до журналу, чим повинні зайнятися більші Станиці Братства і повести хоч раз у рік кампанію оголошень на своїх теренах. "Вісті Комбатанта" друкуватимуться — 6 чисел в 5-тьох виданнях на рік, на 96 сторінок.

Слід нав'язати тісніший зв'язок із журналом "Вісті" в Німеччині, про що була мова з кол. Дебрицьким в час його перебування на терені Північної Америки.

Дискутовано справу Світового Конґресу Українських Комбатантів, про що Головна Управа говорила з представником українських комбатантів В. Британії д-р С. Фостуном. Цей конґрес мав би відбутися в рямках СКВУ.

Пленарне засідання винесло пропозицію, щоб справи Капітули пропам'ятних відзнак Дивізії і Бродів були узгіднені і наладнані між В. Британією та Північною Америкою, де члени Капітули діють.

Врешті вирішено вибрати Статутову Комісію і доручено Крайовим Управам ЗСА, Канади і Німеччини виділити по одному членові до праць в Комісії.

РОЗШУКИ ССУК

Юлія Скремета, яка тепер проживає в ЗСА, пошукує сина Михайла Скремету, народженого 29 жовтня 1923 р. у Винниках біля Львова, який був студентом політехніки у Львові, служив в Українській Галицькій Дивізії, а по війні у 1945 р. попав у

Францію і вступив до французького Чужоземного Леґіону **під прибраним іменем** та до 1950 р. брав участь у війні в Індокитаю (теперішній В'єтнам). Про його долю від того часу не було жодних відомостей. Пошукування утруднені через це, що його прибране ім'я нікому невідоме. Хто знав би його адресу або мав якінебудь відомости про його долю, прошу писати на таку адресу:

Ukrainian Canadian Welfare Service,
456 Main St., Winnipeg 2, Man.
Canada

ЧИ ВИ ВЖЕ ПЕРЕДПЛАТИЛИ "ВІСТІ КОМБАТАНТА"

ОБ'ЄДНАННЯ Б. ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ В АМЕРИЦІ

ОбВУА І КООРДИНАЦІЙНА РАДА УКО

Поміщуємо завваги Шановного Автора в надії, що вони — разом з оцим нашим вияснениям — пригиняться до ліквідації непорозуміння в нашій комбатантській громаді в м. Дітройті. Правдою є, що первісно ОбВУА постало, як власне об'єднання всіх існуюгих тоді наших комбатантських організацій. Коли після того таки постали ще інші організації, то змінено статут ОбВУА, щоб допустити до ОбВУА й правних гленів, себто цілі організації з автономними правами (Братство УСС, Об'єднання кол. вояків УПА). Але остатогно консолідаційні заходи, щоб усі організації вклюгити в систему ОбВУА, не вдалися. І тому власне, щоб таки зберегти єдність комбатантського фронту, всі організації погодились на створення Координаційної Ради, — центральної і місцевих. Персональна обсада Координаційної Ради була, огевидно, предметом детального розгляду і хог ОбВУА не має амбіції проводити в КРаді, проте всі іниі організації обрали на голову, секретаря та голови 4-ох Комісій видатних гленів ОбВУА — за їх персональними кваліфікаціями та фаховим досвідом у даних ділянках. Все це було вже з'ясоване на сторінках нашого журнала.

Редакція

На терені Дітройту заіснував спір відносно того, що являють собою Об'єднання б. вояків українців Америки (ОбВУА) і Координаційна Рада Українських Комбатантських Організацій (КР УКО). І добре, що це питання виринуло, бо це причиниться до з'ясування і уточнення характеру і взаємовідношення тих організацій.

За взором Нью-Йорку, Чікаґо та інших міст Станиця Б-ва УСС в Дітройті підняла ініціятиву створення і в Дітройті Координаційного Комітету Українських Комбатантських Організацій (КК УКО). По отриманні згоди голов всіх комбатантських організацій Дітройту (ОбВУА, І УД УНА, ОКВ УПА і ТКВ УПА) Станиця Б-ва УСС скликала по двох представників з кожної вищенаведеної організації на основуючі сходини для прийняття правильника та вибору Управи. На цих сходинах був предсідником, як найстарший віком на цих сходинах, представник ОбВУА. На них подано ціль КК УКО та прочитано проєкт правильника, якого копії передано всім присутнім. Рішено, що цей проєкт передискутує кожна організація на своїх ширших сходинах і визначено наступні сходини за місяць для завершення організації.

Перед цими другими сходинами отримано з Відділу ОбВУА за підписом голови д-ра К. Цеплого і секретаря мґра Ф. Липецького письмо, в якому ОбВУА відмовляється від участи в других сходинах і противиться творенню КК УКО, який уважає "непотрібним, а навіть шкідливим", бо такою координаційною установою є саме ОбВУА через те, що в ньому, крім вояків УГА, є членами і деякі УСС, Дивізійники і Упісти з ОКВ УПА.

Таке ставлення справи не витримує критики, бо:

1) Якщо в ОбВУА є членами деякі б. Усусуси, Дивізійники та Упісти, то вони є там як індивідуальні члени, а не як представники своїх місцевих комбатантських організацій, а тим самим ОбВУА, яке є лише одною із комбатантських організацій Дітройту і не має права говорити в їх імені. Це ж зовсім зрозуміле. Якщо в якійсь місцевості є лише ОбВУА, то річ зрозуміла, що до нього можуть і повинні, але не мусять вступити і члени інших формацій (УСС, Дивізійники і т. д.). Якщо ж є інші комбатантські організації, то не бачу жадної цілі, щоби члени тих організацій вступали і до ОбВУА. Співпраця, яка є потрібна і корисна, відбувається між дотичними комбатантськими організаціями. І саме в тій цілі потрібний КК УКО.

2) Головна Управа ОбВУА, як це читаємо в пресі, через двадцять років намагалася створити таке координаційне тіло всіх комбатантських організацій, бо не уважала себе таким тілом. Таку установу кінець-кінців створено у формі Координаційної Ради Українських Комбатантських Організацій (КР УКО), до якої увійшли представники всіх Централь українських комбатантських організацій, в тому і ОбВУА.

3) Якщо Головна Управа ОбВУА увійшла до КР УКО, то самозрозуміло, що й Відділи ОбВУА повинні увійти до КК УКО, якщо такий в даній місцевості створиться. Управа Відділу ОбВУА в Дітройті, якій подано повищі аргументи на письмі (копію того письма переслано Головній Управі ОбВУА), збула їх мовчанкою, як збула мовчанкою і письмо Головної Управи ОбВУА з 13 квітня 1970 р. з дорученням Відділові вступити до КК УКО.

КК УКО створено тимчасом без ОбВУА. До нього увійшли — Б-во УСС, І УД УНА, ОКВ і ТКВ УПА. Треба сподіватися, що внедовзі і ОбВУА включиться до КК УКО і направить свій блуд, яким стримало організацію КК УКО на вісім місяців. І це його одинока "заслуга". Винні тут не члени, а два, чи три члени Управи ОбВУА, які хочуть поставити "на своїм" з очевидною шкодою для єдности українських комбатантів.

От в 6-ому числі "Вістей Комбатанта" за 1970 рік на стор. 68-ій подано комунікат одної з Комісій КР УКО, а саме Комісії плекання військової традиції та тяглости збройної боротьби, який підписав її голова д-р Іван Козак. Думаю, що повинен був його підписати і секретар тої Комісії д-р Р. Дражньовський. Але не в цьому справа. Справа в тому, що над назвою тої Комісії КР УКО подано "Об'єднання був. Вояків Українців Америки", що кожний, хто розуміється на організаційних справах, зрозуміє, що ця Комісія це Комісія ОбВУА, хоч так воно не є, бо вона є Комісією КР УКО. На горі над тою Комісією повинно бути подано "Координаційна Рада Українських Комбатантських Організацій", а під нею "Комісія плекання..."

Так повинні подаватися всі комунікати Комісій КР УКО, чи самої КР УКО, себто окремо, а не в розділі комунікатів ОбВУА. Правильно подано окремо в тім самім числі на стор. 65-ій Комунікат КР УКО. Коли ходить про взаємовідносини між ОбВУА та КР УКО, то вони є, як вже вище сказано, дві окремі організації. ОбВУА є лише членом КР УКО, як і всі інші її члени, інші українські комбатантські організації. **Іван Коцур**

Нюарк, Н. Дж.

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОбВУА

Нові керівні органи

Згідно з новим статутом ОбВУА відбулись в дні 20 грудня 1970 р. в залі Чорноморської Січі в Нюарку загальні річні збори Відділу ОбВУА, які відкрив голова Мирон Стебельський, вітаючи 24-х приявних членів та згадавши про померлих членів з звітовому часі побратимів: Любомира Савойку і Степана Хробака, голова прохав вшанувати їх память вставанням з місць однохвилинною мовчанкою.

Одноголосно вибрано президію зборів в складі: побр. д-р Р. Криштальський предсідник, д-р О. Утриско заступник предсідника і В. Мартинець секретар зборів.

Після відчитання протоколу з попередніх загальних зборів і виборів номінаційної комісії, члени уступаючої управи звітували про свою діяльність за минулий час. Після дискусії над звітами голова контрольної комісії побр. М. Шавала відчитав протокол з переведеної перевірки діловодства, подаючи: Згідно з касовим сальдом касир товариства виказав готівку 44.52 дол., а на касовій книжочці стверджено готівку 1.207.81 дол. До касових приходових і розходових позицій знайдено всі прилоги. Протоколи виготовлено дбайливо і прозірно. Членська книга виказує: на 38 фактичних членів Відділу, 24 членів вирівняли чл. вкладку, інші члени залягають дещо. Контрольна комісія поставила внесок на уділення абсолюторії уступаючій Управі та, відгукуючись на заклик клюбу старших українців в Англії, уміщений у "В.К." ч. 1970 р., рішено запропонувати загальним зборам вислати хоч дрібну суму на пам'ятник померлому полковникові Вікторові Мальцеві. У зв'язку з цим на внесення побр. І. Зєлика рішено вислати квоту 20 дол. на пам'ятник померлому полковникові Вікторові Мальцеві, штабовому старшині УНР і командирові старшинської школи в р. 1940. Рівнож рішено вислати ген. Романові Дашкевичеві до Австрії привіт з невеликим дарунком.

Після ухвалення абсолюторії уступаючій управі обрано нову управу Відділу: голова — побр. Антін Змий, М. Лозинський — перший заступник голови, Іван Зєлик — другий заступник голови, д-р Осип Утриско — секретар, В. Кузик — касир, А. Хомова — референтка с. о., Юрій Кігічак — імпрезовий референт, Орест Лисинецький, Вол. Шпирка і Ю. Кігічак — хорунжі. До контрольної комісії ввійшли: М. Стебельський, М. Шавала і І. Пастух. До Тов. Суду ввійшли: З. Стефанів, д-р Р. Криштальський і д-р Р. Стахура. Д-р Л. Голінатий вибраний на делеґата до місцевого відділу УККА. Управа Відділу брала участь на різних національних імпрезах в Нюарку і зі своїм прапором виступала на Панахидах і Богослужбах.

Після вичерпання порядку нарад зборів, новообраний голова Відділу побратим Антін Змий іменем своїм і вибраних на зборах членів керівних органів Відділу ОбВУА подякував за вибір.

О. У.

Клівленд

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ

О год. 5.30 пп. Голова Відділу побрат. М. Топорович відкрив Збори, пропонуючи вставанням і однохвилинною мовчанкою вшанувати пам'ять побратимів, що відійшли в потойбічне життя — в минулу каденцію.

Президію Зборів вибрано в такому складі: побр.: М. Топорович — голова, В. Дзюблик — секретар. Порядок дня прийнято без змін. Секретар В. Дзюблик прочитав протокол з минулорічних Заг. Зборів. Прийнято до відома. Звіт з діяльности Управи подали: побр. В. Дзюблик, Зварун. На пропозицію Голови Контрольної Комісії побр. Л. Бачинського, після дискусії над звітами, Збори ухвалили Уступаючій Управі абсолюторію. Голова Зборів ознайомив з новим Статутом ОбВУА.

Нові керівні органи: Управа: побр. М. Топорович — голова, І. Макогон — заст. голови, В. Дзюблик — секретар, Зварун — скарбник, П. Палка — член. Контрольна Комісія: побр. Л. Бачинський — голова, М. Хронов'ят, М. Янів — члени. Побратимський Суд: побр. С. Небеш, І. Попович, Н. Чорногор.

О год. 8.30 пп. після вичерпання всіх точок Голова закрив Збори.

РОКОВИНИ ЛИСТОПАДОВОГО ЗРИВУ

Нюарк, Н. Дж.

З нагоди 52-х роковин Листопадового Чину Комітет Співпраці місцевих комбатантських організацій рішив улаштувати Листопадове Свято у дещо відмінній формі, а саме: Вечором товариської зустрічі всіх комбатантів в Нюарку з громадянством в дні 31-го жовтня 1970. Проводив засіданням за чергою Відділ ОбВУА (голова побр. М. Стебельський). В програмі Вечора, якого технічне переведення доручено побр. Б. Дацківському, П. Семанюкові і Ю. Кігічакові. Ця імпреза відбулась у гарно прибраній залі УПцеркви св. Трійці в Ірвінґтоні, Н. Дж. На зміст склались: Святочний Апель, мистецька програма, доповідь про Листопадовий Чин і скромне прийняття. Таку форму святкування Листопадових Роковин вибрано з уваги на заповіджене Листопадове Свято наступного дня в неділю, 1-го листопада 1970 для шкільної молоді.

Згаданий товариський Вечір попередила Панахида за поляглих і померлих членів-учасників Листопадового Зриву вечором 31-го жовтня 1970 р. в церкві св. Івана Хрестителя в Нюарку, яку відслужили оо. д-р Л. Міня і С. Ширий, який після Панахиди виголосив змістовну проповідь. В Панахиді взяли численну участь комбатантські організації з своїми прапорами, як також молодечі організації Пласт, СУМА і ОДУМ. Гарно співав чоловічий хор під управою п. М. Добоша.

Після закінчення Панахиди в церкві приявні зійшли до залі УПцеркви св. Трійці, де пані Дереш, Мазяр, О. Семенюк під проводом пані А. Хомової приготовили скромне прийняття, а побр. Мазяр В., П. Семенюк удекорували естраду. Вечір відкрив і ним проводив побр. Б. Дацківський. На естраді уставились комбатанти і учасники Листопадового Зриву у чотири ряди. Після американського гимну, який відіграла п. Зірка Сте-

бельська, та українського національного гимну, що його відспівала ціла заля, переведено апель: від Дивізійників і УПА майор І. Тарнавський, а від Відділу ОбВУА сот. д-р Голінатий. Під звуки сурми всі приявні комбатанти віддали пошану поляглим і померлим побратимам.

В мистецькій частині: маленький Тарасик Кігічак, внучок нашого комбатанта, виголосив деклямацію, а юначки Т. Басняк і Л. Семанишин гарно відтворили мельо-деклямацію, пані О. Семенюк відчитала твір Л. Лисяка: "Лицарі Червоної Калини", піяністка Зірка Стебельська відіграла на піяні "Поему" Л. Жука. Д-р Роман Криштальський виголосив доповідь про ідею Листопадового Чину.

Голова комітету побр. М. Стебельський склав подяку всім виконавцям і комбатантам та Паням за приготування до зустрічі і прийняття та імпрезовому референтові побр. Б. Дацківському.

Слідуючого дня 1-го листопада 1970 переведена була під церквою в Нюарку листопадова збірка на УВІ, яка принесла коло 300 дол. і яку переводили старші віком члени Відділу ОбВУА і члени станиці Дивізійників.

БРАТСТВО УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

у Дітройті, 15 жовтня 1970 року

Станиця Братства УСС в Дітройті рішила придбати прапор — копію прапору Леґіону УСС, щоб залишити його молодшому поколінню для плекання ідеї й традиції Українського Січового Стрілецтва, яке перше, по двох століттях, підняло в 1914 році збройну боротьбу за волю України.

Відкриваючи це свято, голова Станиці Іван Коцур вказав на велику вагу для кожного народу плекання традиції, зокрема плекання традиції українського народу про його визвольні змагання, бо вони скріплюватимуть у нас віру у світлу майбутність нашого народу.

По цьому коротенькому відкритті студент Віктор Мушинський відчитав доповідь визначного старшини й історика УСС д-ра Степана Ріпецького, який, на превеликий жаль, не міг особисто прибути. Титул доповіді "Стрілецький прапор — символ живої невмірущої ідеї". В ній неначе на фільмовій стрічці представлено шлях і чин УСС, що почався із Карпатської України та проходив крізь українські землі ген аж по Хортицю і запорізькі степи. В доповіді підкреслено, що "Українські Січові Стрільці не були військом галицьким. Від першої хвилі свого існування вони були і все хотіли бути військом українським. Хоч по своюйому особовому складі УССтрільці це сини галицької вітки українського народу, але по своїй ідеї, політичному світогляді та меті своєї боротьби були висловом української соборности. Вони ввели Україну в нову добу її історії та промостили шлях для дальшої збройної боротьби українського народу за власну державність. Визвольна ідея УСС, що зродила Стрілецький Чин — живе посьогодні. Вона не загинула, вона діє ще далі своєю давньою силою

та жде на своє здійснення. УССтрілецтво — це не тільки минулий спомин про його бойові дії. Це діюча посьогодні ідея та жива і актуальна всеобіймаюча програма дії сучасного українства".

По короткій, але повній змістом доповіді відбулася мистецька частина свята, в якій виступив жіночий квартет "Верховина" з Торонта під мистецьким керівництвом Олени Глібович, який в трьох окремих появах відспівав прекрасно вісім пісень, головно зі стрілецькою тематикою. По кожній їх пісні слухачі нагороджували їх щирими заслуженими рясними оплесками. До того виступали вони кожний раз в інших українських строях — стилевих, гуцульських та полтавських, що додавало їм природнього чару.

Поміж виступами наших милих "Верховинок" вповні дотроювались до них — Катерина Бранка-Кривуцька з мистецькою рецитацією "Туги" М. Черемшини та студентка Адріяна Легета з деклямацією "Ніби сниться" Р. Купчинського. Обидві виконавчині зібрали вповні заслужені рясні оплески вдячних слухачів.

В кожній точці програми промовляла до нас традиція та мимоволі спрямовувала наші думки в часи стрілецької слави.

По мистецькій програмі вдови по УСС ВШ. Пані Ірина Решетилович та Ростислава Гузар припняли Кумам пам'яткові стрічки, по чому вмаршували на сцену прапороносці з асистою — Пласту, СУМА, І УД УНА та УСС з новим своїм прапором, який ніс прапороносець Василь Терлецький при асисті Івана Білоуса та Євгена Драґінди. Всі три в мазепинках. Від прапору УСС подано Кумам стяжки, які вони тримали підчас повячування прапору.

По цьому о. Ігумен І. Лотоцький та о. прот. М. Литваківський, к. старшина Армії УНР, в асисті о. прот. А. Биковця довершили акту посвячення. По посвяченні о. Ігумен зложив побажання Станиці та заінтонував Многолітсвіє Українському Народові, яке підхопили і відспівали всі присутні. На кінець всі учасники відспівали гимн УСС — "Гей у лузі..." **Іван Коцур**

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ
Станиці Братства УСС в Торонті

Дня 23 січня 1971, о год. 4 по пол., в домівці УНО в Торонті відбулись Річні Загальні Збори Станиці Братства Українських Січових Стрільців в Торонті. Зборами проводив голова сотн. М. Девоссер, а протоколував секретар д-р С. Булак.

Голова, відкриваючи збори, привітав приявних, після чого присвятив згадку помершим в минулому році побратимам зброї. В першу чергу згадав померчого перед кількома днями члена нашої Станиці бл. п. Василя Маріянського, що відійшов у вічність по тяжкій недузі дня 18 січня 1971 в шпиталі в Торонті на 75 році життя, а відтак прочитав довший список (18 осіб) УСС-ів, нечленів, що на протязі останнього року назавше покинули наші ряди. На заклик голови присутні вшанували пам'ять померших побратимів повстанням з місць і однохвилинною мовчанкою.

З черги, по верифікації протоколу останніх загальних зборів, звіт з діяльности Станиці за минулий рік

складали голова, секретар і скарбник. У звіті голови між іншим зазначено, що турботливе питання приміщення і збереження архівальних матеріялів Станиці остаточно забезпечено у Воєнно-Історичнім Музею ім. ґен. М. Садовського при Українській Вільній Академії Наук в Вінніпезі.

Побр. С. Теребуш звітував про свою участь в передконвенційній конференції КУК-у, яка відбулась в днях 4, 5 і 6 грудня 1970 в Торонті, на якій він був делеґатом Станиці і на якій серед інших важних нарад дуже замітним і цікавим був панель молоді, де порушено і проаналізовано важливі проблеми майбутньої праці і розвитку української молоді в Канаді.

В дискусії над звітами підчеркнено, що члени Станиці працюють не тільки в своїй організації, але активно уділяються також в інших установах, піддержуючи в той спосіб міжорганізаційну і громадську співпрацю.

За Контрольну Комісію звітував її голова М. Хархаліс, який заявив, що при переведеній провірці діловодство знайдено в порядку і від Контрольної Комісії поставив внесок на уділення Управі абсолюторії, що однозгідно ухвалено.

Управу на наступну каденцію переобрано в дотеперішнім складі, а то: голова — сотн. М. Девоссер, заступник голови — д-р К. Ващук, секретар — д-р С. Булак, скарбник — П. Лозовський, член Управи — С. Бріль. ,

Контрольна Комісія: М. Хархаліс, С. Теребуш і д-р А. Моспанюк.

Делеґат до місцевого КУК-у: С. Теребуш.

При наміченні пляну праці на будуче видвигнено справу відзначення 20-літнього ювілею Станиці, який якраз тепер припадає. По оживленій дискусії згідно з проєктом побр. д-ра Моспанюка постановлено крім Панахиди за померших членів відбути ювілей у більш товариській формі, чим формально-святочній, то є ширшими сходинами з чайним прийняттям ("чайок з пампушками") і з відповідним рефератом з тим, що повинні бути запрошені також інші ветеранські організації. Для підготови ювілею покликано діловий комітет в особах д-ра Моспанюка, Теребуша і Хархаліса. Реферат має виготовити секр. д-р Булак.

По вичерпані порядку нарад предсідник подякою приявним за участь закрив збори.

Д-р С. Булак, секретар

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ...

ДР. ФОТІЙ МЕЛЕШКО

6 грудня 1970 помер у Ню Йорку на 82-му році життя **ФОТІЙ МЕЛЕШКО, кол. повстанський отаман, майор Армії УНР.**

Покійний, народжений 25 серпня 1889 року у Глодосах на Херсонщині, брав у молодих роках активну участь в революційному русі і перебув 3 роки на засланні, згодом був учасником визвольних змагань 1917-1920 рр., як отаман повстанчих з'єднань на півдні України, а відтак, як майор Армії УНР. Сентимент до повстанського руху зберігав ціле життя і палко його боронив проти деяких військових критиків. Вийшовши із своїми вояками на еміграцію, опинився в Празі, де закінчив Український Вільний Університет із титулом доктора філософії. Був автором виставленої ще в 1921 р. драми "Понад Дніпром" і трилогії з селянського життя "Три покоління", що її перший том появився був 1943 р. в Українському Видавництві у Львові. Другий том цієї трилогії був виданий 1959 року видавництвом "Книгоспілка" в Ню Йорку. На еміграції в ЗСА продовжував свою письменницьку діяльність, друкуючи свої оповідання і спогади в еміграційній пресі, зокрема у "Свободі" і її виданнях. Дорожив вояцькою традицією і був активним членом Об'єднання бувших Вояків Українських Армій (ОбВУА). Був членом Правління Асоціяції Діячів Української Культури. Був теж безкорисним співробітником "Вістей Комбатанта", які втратили в ньому високовартісного співробітника.

І. К.

ПРОФ. БОГДАН ПОПЕЛЬ

На самий Новий Рік, 1 січня 1971 року, помер на удар серця на 68-му році життя проф. Богдан Попель, колишній артилерист **УГА**, видатний громадський і церковний діяч.

Богдан Попель народився 6 грудня 1906 р. в Липю, пов. Турка. Як молоденький доброволець був гармашем в **УГА** і якийсь час членом залоги бронепотягу. Перейшов цілу визвольну війну і польський табір у Домбю. Скінчивши філософські студії — став учителем ґімназії в Дрогобичі

На еміґрації заснував приватну ґімназію при Братстві св. Андрея в Інсбруці і був її директором. Був знаменитим педагогом, за фахом істориком, любив молодь і вона, відчуваючи це, оточувала його любов'ю і пошаною. У Чікаґо викладав історію на вищих курсах українознавства. Обурений латинізаційними іноваціями та арбітральним уведенням нового стилю в Українській Католицькій Церкві в Чікаґо — став одним із керівників руху за збереження

традиції й чистоти обряду. Знаючи, як мало хто, історію Української Церкви, і відзначаючись великою особистою культурою і тактом та водночас мужністю говорити правду в очі, став одним із керівників руху за патріярхальний устрій УКЦеркви та їздив кількакратно в делеґаціях до Риму. Нараджувався теж з Його Блаженством Кардиналом Йосифом Сліпим під час його перебування в Канаді й ЗСА і внаслідку тих нарад став одним з засновників нової парохії в Чікаґо, св. Володимира й Ольги, що згуртувала швидко близько 1,000 вірних, прихильників збереження в Церкві старого стилю і давніх обрядових традицій. Помер, як голова Централі Комітетів оборони традиції.

Під час Панахид і похорону, на яких було кілька сот осіб, промовляв цілий ряд видатних діячів нашого громадсько-церковного руху, між ними д-р Андрій Вітковський з Чікаґа та проф. Петро Біланюк із Торонта. Промовляв теж на Панахиді прибулий із Нью Йорку з дружиною особистий приятель Покійного, ред. Іван Кедрин, який — теж за освітою історик — вчителював був у ґімназії дир. Попеля в Інсбруці в рр. 1945-48. На превеликий жаль, релігійна нетерпимість, брак християнської толеранції і відсутність громадської культури "не дозволили" багатьом нашим духовним і світським особам в Чікаґо віддати останню прислугу Покійному, який не з користолюбія ані пустої амбіції, а виключно з ідеї був відданий добрій справі Церкви і Народу. Залишив в смутку дружину, сина-адвоката Ореста, невістку і двоє внуків.

СОТНИК ФЕДІР ВИННИК
1899—1970

Дня 9 грудня 1970 р. в лічниці Санви Брук Госпітал, по тяжкій недузі відійшов у вічність сл. п. Федір Винник, сотник Армії УНР. Покійний, будучи ще студентом Харківської Середньої Технічної Школи, в 1918 р. зголосився в ряди Армії УНР до Запоріжського Корпусу, яким тоді командував славний український полковець, полк. Петро Болбочан. В цьому ж Корпусі Покійний перейшов свій рекрутський вишкіл і брав участь у Визвольній боротьбі українського народу і був учасником Зимового Походу в 1919-1920 р. Повернувшись із Зимового Походу з ступнем чотового, був на власне бажання приділений до "Технічного Потягу-Майстерні" під командуванням сотн. Г. Шадрина, який тоді знаходився в Галичині біля міста Галича, як союзна частина у складі Польської Армії.

В липні 1920 р. був підвищений до ранги Хорунжого Технічних Військ УНР. В листопаді 1921 року брав знову участь у т. зв. Другому Зимовому Поході у групі підполк. І. Рембаловича.

Покійний народився в селі Мерефа на Харківщині.

В роках між обома світовими війнами перебував на еміґрації, де завдяки його наполегливій праці та солідності дійшов до власности просперуючого варстату направи самоходів, а вкінці автобусової лінії Варшава — Кельце. До його успіху немало спричинилась його перша дружина інж. Г. Марченко, абсольвентка УТГІ у Подебрадах, яку замордовано під час польського повстання у Варшаві в 1944 р., саме тоді, коли

Покійний перебував у рядах Української Дивізії "Галичина" під Бродами.

Коли було проголошено формування Української Дивізії "Галичина" в 1943 році, Покійний зголосився до неї добровольцем і перебув у її рядах аж до кінця війни. В Українській Дивізії, перейшовши німецький вишкіл для технічних військ був приділений до Технічної Сотні Дивізії "Галичина", з якою відбув її епопею під Бродами в липні 1944 р. Повернувшись з-під Бродів, у переформованій Дивізії, будучи у ранзі Хорунжого, став Командантом Варстатової Сотні, з якою він перебув Словацьку, Словінську та Австрійську кампанії, і після капітуляції опинився зі своєю сотнею в таборі полонених у Ріміні (Італія), а опісля переїхав разом із полоненими дивізійниками до Англії, в 1947 р.

В 1949 р. Покійному вдалось переїхати до Канади, а в 1950 до Торонта, де в 1959 він уже був власником бензинової станції. Переїхавши до Торонта, Покійний вступив у ряди членів 5-ої Станиці Союзу Бувших Українських Вояків, де він був активним членом, аж доки хвороба не запроторила його до лічниці.

Похоронні богослуження відправлено в заведенні Кардинала і катедрі Української Греко-Православної Церкви св. Володимира в Торонті. В суботу, 12 грудня, тіло Покійного відправлено на місце вічного спочинку на цвинтарі Норт Йорк. Від українських ветеранських організацій Покійного прощав майор З. Шкурупій, комендант 5-ої Станиці Союзу б. Українських Вояків у Торонто.

Вічна Йому Пам'ять! **З-Ш, П-С**

ОСИП МИКИТКА
1911—1971

Дня 13 січня 1971 помер наглою смертю у вінніпезькому шпиталі Мізерекордія Осип Микитка. Покійний залишив у смутку дружину Мілю у Вінніпеґу, брата Филипа у Польщі, а Миколу й Володимира в Україні та свою улюбленицю братову доню Оксану.

Осип народився у Калуші 13 березня 1911, де і прожив свої найкращі юні літа, покінчив там народню школу, а до ґімназії ходив у Стрию, де був членом спортової дружини копаного м'яча та культурно-освітніх українських організацій і за свою активність попадав кілька разів у польську тюрму. В 1932 році був покликаний до військової служби, яку закінчив з підстаршинським ступнем. З вибухом 2-гої світової війни був змобілізований до польської армії Щасливо повернувшись до своєї рідні, скоро був покликаний до червоної армії, в котрій застала його німецько-совєтська війна. В околиці Харкова Покійний попав у німецький полон, але, знаючи німецьку мову та будучи ворогом комунізму, вступив до німецької армії, з котрою перейшов усю східню кампанію, а коли створилась Українська Дивізія "Галичина", він перейшов доньої. В Дивізії, як підстаршина, був приділений до вишкільної сотні шоферів як інструктор-механік. По епереїзді Дивізії з Гайделяґру до Нойгамеру був приділений до авто-моторизованої сотні 29 полку і з нею перейшов пекло брідського кітла. У зреорганізованій 2-гій Дивізії лишився у 29 полку аж до кінця війни.

По капітуляції Німеччини перейшов з Дивізією на сторону англійців і через два роки був у таборі інтернованих у Белярії-Ріміні. З Ріміні переїхав до 56 табору в Англії і був активним членом СУБ та ОбВУБ.

У 1950 році приїхав до Канади до Вінніпеґу, стає співосновником станиці братства і був довголітнім членом управи, членом парохії катедри св. Володимира і Ольги, Інституту Просвіта, Запомогового Т-ва св. Отця Николая, ЛВУ, Кредитової спілки "Віра", Народнього Дому, Народнього Союзу.

Тут у Вінніпеґу одружився з панною Мілею Клос та прожив з нею щасливо 13 літ.

Похоронні богослуження відправили Отці С. Їжик та О. Кісілевський 15 січня при співі хору, яким диригував Ілько Боєчко, та друзів дивізійників, що з станичним прапором держали почесну стійку.

В суботу, 16 січня, о годині 8-ій рано в катедрі св. Володимира і Ольги Службу Божу відправив о. д-р В. Кушнір, після якої тіло Покійного відпроваджено на вічний спочинок на цвинтар Усіх Святих.

Помимо поганої погоди близько 50 авт відпровадило Осипа на цвинтар, де від друзів дивізійників попрощав його голова станиці О. Загорода.

О. Загорода

Ось цим шляхом складаю найбільшу подяку всім, що взяли участь у похоронних відправах мого мужа, а особливо дякую дивізійникам, хористам, диригентові І. Боєчкові та нашим Всечесним Отцям.

Міля Микитка, дружина

НЕ ЗАБУЛИ ЗА ІНВАЛІДІВ

12 грудня м. р., в домі пана Ю. Мартиняка в Торонті, приятелі і знайомі влаштували милу несподіванку п. Володимирові Семчукові, членові торонтонської станиці Братства 1-ої УД УНА, з нагоди 65-ліття з дня народження та переходу на пенсію.

Про життєвий шлях Ювілята розказав коротко, але змістовно, сотн. Дм. Сачківський.

Господарями вечора були пп. Голдун і Єйна, яким треба завдячувати вміло переведену ювілейну несподіванку при приємній гутірці і веселому настрою, присутні перевели збірку на наші народні цілі, яка принесла $62.00. З цеї суми призначено $52.00 на Фонд допомоги українським воєнним інвалідам, а $10.00 на журнал "Вісті Комбатанта".

Ювілятові бажаємо "Многая Літа", а ініціяторам збірки та жертводавцям щире спасибі. **В. О.**

**
*

30 січня ц. р., в залі п-ва Зазуляків — "Бейбі Пойнт Гол" — земляки та знайомі влаштували п-ву Іванкевичам приняття з нагоди їх 35-літнього ювілею подружнього життя. Для пана Григорія Іванкевича, кол. дивізійника, ця подія була тимбільш замітною, бо, по довгій розлуці, його дружина, Марія, прибула до Канади з рідних земель.

З цієї нагоди переведено збірку, з якої призначено $15.00 на Фонд допомоги українським інвалідам.

Ювілятам бажаємо всього найкращого та многих літ, а жертводавцям щире спасибі.

М. Г

CONTENTS

D. Kulyniak: Safeguard that hearth (poetry) p. 2
I. Kedryn: Scandal with extradition of Soviet defector 3
Appeal to the Former Soldiers of the 1. Division UNA 8
D. Paliyiv: Judging post factum 11
F. Meleshko: South-Eastern Group of the UNR Army 21
Veteran Social Services in the U. S. report 26
A. Honcharenko: From the by-gone days 27
I. Hnoyovyi: Katerynoslav in struggle for the Ukrainian statehood, 1917-1918 39
B. Durbak: Ukrainians in the 2d Polish Corps 45
W. Haba: The Ukrainian Youth at War 54
O. Korchak-Horodysky: Ukrainian Military Ordens 63
S. Muzychka: Complying with a trend (satire) 71
A Report of the Preparatory Committee of History of the 1st Division UNA 74
R. Romanovych: A literary achievement of E. Zahachevskyj 77
CHRONICLE AND INFORMATION:
Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Div. UNA 80-84
United Ukrainian War Veterans of America 85-88
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi 89-91
OBITUARIES 92-95
F. Meleshko (92), B. Popil (92), F. Vynnyk (93), O. Mykytka (94)

U.S.A.: $1.00
Canada: $1.00

